

INDUSTRIALITZACIO A CATALUNYA

(1960-1977)

PRESENTACIO

El treball que presentem parteix de dues premisses.

La primera és l'intent de determinar les tendències de fons d'una economia como manifestació de posicions -més que no pas d'equilibris- de "període llarg" o com expressió de "centres de gravetat" del sistema. Aquesta presa de posició, pròpia dels economistes clàssics i també en alguns aspectes del propi A. Marshall, suposa acollir el consell de W. Pareto quan escriu que "no coneixem i no coneixerem mai els fenòmens concrets en totes llurs particularitats; només podem coneixer fenòmens ideals que cada cop ens acosten més al fenomen concret, ... cal doncs judicar una teoria general en base a fets generals o mitjans, no en base a fets accidentals".

La segona premisa és una selecció dels fets "generals o mitjans" d'acord amb una hipòtesi de partida (x). Aquesta inclou sobre tot la independència a llarg termini entre l'estalvi i la inversió en el procés d'acumulació, del que en resulta la industrialització. La darrera -la inversió- es considerada exògena, al conjunt. Aquesta consideració fa que l'estudi s'allunyi decididament dels estudis de posicions a llarg termini sobre una

---

(x) El tractament més detallat del mètode emprat s'exposa al nº 20 de "Papers de Seminari" del Centre d'Estudis de Planificació. Barcelona, 1981.

economia a partir de problemes d'oferta: ans el contrari hom pensa que aquesta depen justament de les condicions de producció que descabdellen les condicions de demanda -finalment, la inversió- en tot procés d'acumulació. (Diguem de passada, que hom no amaga que aquesta manera de veure les coses duu com a conseqüència a una certe prevenció en la confiança excessiva a assegurar la neutratilat de la política econòmica sobre la demanda per tal de restablir el correcte funcionament també a llarg termini d'una economia).

Tanmateix s'ha considerat que en el període d'estudi resulta adequat fer dependre la inversió de l'evolució de la demanda dels sectors exterior, de consum, públic i productiu. Aquesta dependència -o passivitat- sembla adir-se pel que sembla que es despren de l'evolució de l'economia catalana. Voldriem remarcar, però, que el període que s'exten de 1960 a 1977 no fora absolutament vàlid a partir del darrer any per motius - que es donaràn a les observacions finals. Finalment, l'estudi ha tingut cura de mostrar -tot destacant-ho en primer terme- la progressiva penetració de la transnacionalització de capital a l'economia catalana, fent-ne veure algunes conseqüències prou decissives: aixó corregeix l'esmentada dependència de la inversió en relació a les magnituds abans indicades.

Del comportament de la inversió n'apareixen dos fenòmens clars que caracteritzen les relacions interiors d'una economia: d'una part, la formació de capital possible segons la productivitat, el nivell de salaris i de preus i també segons l'estructura de finançament de l'economia; d'altra part, les transformacions - en les condicions de producció interior de l'economia (en els sectors agrícola i de serveis i al propi si de les branques industrials).

L'estudi que vé a continuació reseguix aquest programa. Entre l'examen de la inversió (capítol I) i de les seves conseqüències (capítol III) s'intercala, com un "adagio", un cop d'ull als "fets estilitzats" durant el període.

Aquest és el resultat d'un treball col·lectiu realitzat al Centre d'Estudis de Planificació (IEP). Per tant es fa difícil destriar i ponderar - les aportacions d'aquells que l'han fet possible. En el nostre cas l'objectiu del treball ha estat, a més, el nucli del temes que des de la formació del Centre i, més especialment, a partir de l'any 1972, han estat motiu d'estudi.

Aquest treball pogué ésser iniciat mercès al suport econòmic de la Fundació "Jaume Bofill" durant els anys 1975 i 1976. Aixó permeté examinar - qüestions relatives a l'economia catalana en base a un cert esquema conceptual. Posteriorment, un important ajut de la Caixa de Pensions durant l'any 1978 feu possible l'ulterior desenrotllament del treball: aixó ha significat un pas endavant, decisiu de segur. No cal fer manifestació expressa del nostre agraïment.

La direcció del treball ha estat portada per Josep Ma. Bricall i Amadeu Petitbó. Josep Ma. Bricall ha menat el plantejament i discussió del treball, particularment en la darrera fase. Amadeu Petitbó i Ramón Solé foren responsables de la coordinació de l'equip.

Voldriem deturar-nos per tal de recordar el nostre company Antoni Pugés. La seva participació ens permeté gaudir de les seves aportacions i de les seves crítiques en les sovintejades reunions de l'equip. El seu record - s'ens fa especialment sensible ara, en redactar les darreres ratlles d'aquest estudi.

Cada uns dels capítols de l'estudi ha sofert al llarg procés nombroses modificacions discutides per tots. Aquest fet dificulta encara més l'assignació de les diferents parts del treball a cada un dels col·laboradors. Tanmateix, assenyalaren a qui correspon la redacció final.

- Josep Farrero: Revissió de "Extensió de la inversió: consideració agregada" (I.2) i "Extensió de la inversió: anàlisi desagregada" (I.3). Redacció de "El sector consum" (I.5.c) i "Evolució de la relació capital-treball. Participació dels salaris a la renda" (II.3).

- Martí Parellada: Redacció de "Sector exterior a l'economia catalana", (I.5.b) amb la col.laboració de R. Solé, "Evolució de la relació capital-treball (K/L)" (II.2) conjuntament amb R. Tomás i "Complementarietat i concurrència entre indústria i serveis" (III.4.b.Tercer).
- Angel Pes: Redacció de "Acoplament agricultura-indústria" (III.4.b. Segon).
- Amadeu Petitbó: Redacció, conjuntament amb A. Pugés i la col.laboració de R. Solé i J. Farrero, de "Extensió de la inversió: consideració agregada" (I.2) i "Extensió de la inversió: anàlisi desagregada" (I.3). Redacció, conjuntament amb R. Solé, de "Transnacionalització i tendència a l'oligopoli" (I.4). Redacció, amb A. Pugés i la col.laboració de R. Solé, de "La taxa d'excedent econòmic" (III.2).
- Antoni Pugés: Redacció, conjuntament amb A. Petitbó i la col.laboració de R. Solé i J. Farrero, de "Extensió de la inversió: consideració agregada" (I.2) i "Extensió de la inversió: anàlisi desagregada" (I.3). Redacció de "Metodologia per a estimar la població activa no primària" (II.3. Anex) i "La taxa d'excedent econòmic" (III.2), conjuntament amb A. Petitbó i la col.laboració de R. Solé.
- Ferràn Sicart: Redacció de "Finançament del procés d'acumulació a Catalunya" (III.3).
- Ramón Solé: Col.laboració a "Extensió de la inversió: consideració agregada" (I.2), "Extensió de la inversió: anàlisi desagregada" (I.3), "Sector exterior a l'economia catalana" (I.5.b) i "La taxa d'excedent econòmic" - (III.2). Redacció, conjuntament amb A. Petitbó, de "Transnacionalització i tendència a l'oligopoli" (I.4).
- Antoni Soy: Redacció de "El sector públic" (I.5.d).
- Robert Tomás: Redacció de "El sector productiu" (I.5.e). Redacció amb M. Parellada de "Evolució de la relació capital-treball (K/L)" (II.2).
- Ma. del Mar Isla s'encarregà de la revisió de la redacció definitiva. Antoni Masqué ajudà a la realització dels càlculs. Carme Cuartielles ha tingut al seu càrrec els serveis mecanogràfics.

INDEX

Pág.

I. LA INVERSIO	1
1.- Introducció	2
2.- Extensió de la inversió: consideració agregada....	7
3.- Extensió de la inversió: anàlisi desagregada.....	16
Anex	22
4.- Transnacionalització i tendència a l'oligopoli....	32
a) Introducció	32
b) Caracterització de les grans empreses domicilia- des a Catalunya.....	37
Primer: Especialització de les grans empreses domicilia- des a Catalunya.....	45
Segon: Control internacional de les GEI catalanes.....	48
Tercer: Inseriment de les GEI domiciliades a Catalunya en el teixit industrial espanyol.....	58
Quart: Capacitat exportadora de les branques industrials d'especialització catalana.....	62
c) Formes de mercat a la indústria catalana.....	66
Primer: Anàlisi endògena de les situacions d'oligopoli..	86
Segon: Oligopolis i quasi monopolis a les branques d'es- pecialització catalana.....	90
Tercer: Situacions de mercat i control exterior.....	94
d) Conclusions sobre el procés de transnacionalit- zació i la formació del mercat oligopolista....	99
5.- Evolució de les variables que afecten la inversió.	104
a) Introducció	104
b) Sector exterior a l'economia catalana.....	108

	<u>Pág.</u>
Primer: Mercat exterior	108
Segon: Dependència exterior	120
Tercer: Articulació comercial de Catalunya amb l'exterior	132
Anex	141
c) El sector consum	144
Primer: Evolució global	144
Segon: Evolució específica del consum.....	149
d) El sector públic.....	154
Primer: La inversió pública a Catalunya.....	154
Segon: La distribució per finalitats de la inversió pública.....	158
Tercer: L'empresa pública industrial: l'INI.....	170
Quart: Línies generals.....	176
e) El sector productiu.....	179
Primer: Significació general	179
Segon: Aplicació de la tecnologia a l'economia industrial de Catalunya.....	185
II. FETS ESTILITZATS.....	203
1.- Introducció	204
2.- Evolució de la relació capital-treball (K/L).....	207
a) Introducció	207
b) Relacions tècniques	217
c) Intensitat de capital de l'economia.....	220
3.- Evolució de la relació capital-treball. Participació dels salaris a la renda.....	223
a) Introducció	223

	<u>Pág.</u>
b) Disponibilitats de treball.....	227
Primer: Trets generals.....	227
Segon: Processos d'ajust	234
c) Participació dels salaris a la renda.....	243
Anex.....	252
III. CONTINUITAT DE LA INDUSTRIALITZACIO.....	256
1.- Naturalesa de la industrialització: introducció..	257
2.- La taxa d'excedent econòmic.....	261
a) Introducció	261
b) La taxa bruta d'excedent.....	262
c) Taxa bruta d'excedent i desplegament econòmic (1960-77)	266
Primer: Primera etapa del desenvolupament (1960-1967)	268
Segon: Segona etapa (1968-1973)	275
Tercer: El primer impacte de la crisi econòmica (1973- 1977).....	283
d) Distribució de l'excedent brut entre branques (1962-1973).....	292
Primer: Consideracions generals.....	292
Segon: Branques que augmenten llur participació en l'ex cedent brut industrial	302
Tercer: Branques que disminueixen llur participació en l'excedent industrial	316
e) Distribució de l'excedent brut entre branques (1973-77).....	336
Primer: Consideracions generals sobre el pes de la crisi si	336

	<u>Pág.</u>
Segon: Branques que augmenten llur participació en l'excedent brut industrial	346
Tercer: Branques que disminueixen llur participació en l'excedent brut industrial.....	360
Anex.....	366
3.- Finançament del procés d'acumulació a Catalunya....	379
a) Introducció	379
b) L'actuació dels organismes monetaris i d'estalvi.....	385
Primer: Organismes monetaris.....	385
Segon: Els organismes d'estalvi; les caixes d'estalvi..	405
Tercer: Els organismes d'estalvi: les cooperatives de crèdit.....	419
Quart: El finançament de les branques productives pels bancs i les caixes d'estalvi.....	422
c) Altres mecanismes de finançament.....	427
Primer: L'activitat dels organismes especialitzats de crèdit.....	427
Segon: El mercat de capitals	440
Tercer: Finançament exterior	449
d) Finançament global de l'economia catalana.....	452
Primer: Incidència dels mecanismes financers sobre el procés de producció.....	452
Segon: Finançament de l'economia catalana.....	459
4.- Continuitat i teixit indústrial	466
a) Introducció.....	466
b) Penetració de la indústria a l'economia.....	467
Primer: Introducció.....	467
Segon: Acoplament agricultura-indústria.....	469

	<u>Pág.</u>
Terçer: Complementarietat i concurrència entre indústria i serveis	483
c) Les branques industrials.....	499
Primer: Referències	499
Segon: Les branques industrials a Catalunya.....	503
OBSERVACIONS FINALS.....	516

ABREVIACIONS

BB.....	Banc de Bilbao
BE.....	Banc d'Espanya
CECA.....	Confederació Espanyola de Caixes d'Estalvi
CEE.....	Comunitat Econòmica Europea
CIDC.....	Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya
CNAE.....	Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques
COCINB.....	Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona
COCINC.....	Cambres Oficials de Comerç, Indústria i Navegació de Catalunya
CSTE.....	Classificació standard de transport de mercaderies a Europa
EI.....	Revista "Economia Industrial"
EPI.....	Estadístiques de la Producció Industrial
FBC.....	Formació bruta de capital
FP.....	Revista "Fomento de la Producción"
GEI.....	Grans empreses industrials
ICE.....	Revista "Información Comercial Española"
INE.....	Institut Nacional d'Estadística
INI.....	Institut Nacional d'Indústria
OCDE	Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic
PIB.....	Producte Interior Brut
PNB.....	Producte Nacional Brut
PNN.....	Producte Nacional Net
RD.....	Recerca i desenvolupament
TIO.....	Taula Input-Output
VAB.....	Valor afegit brut
VAN.....	Valor afegit net.

I.- LA INVERSIO

I.- LA INVERSIÓ

1.- Introducció

El fet més característic de l'economia catalana dels anys seixanta ha estat la puixança de l'acumulació de capital a les branques industrials. L'acumulació de capital és un concepte més ampli que el d'inversió privada car expressa -tant des d'una perspectiva tècnica com social- la reproducció de les condicions fonamentals de finançament de l'economia catalana i es refereix al pas del benefici extret de la producció al nou capital productiu. Per tant, pren en consideració simultàniament tant el creixement del volum dels béns de producció com el de la força de treball. Aquest creixement es porta a terme segons les condicions imposades per l'estat de la tècnica.

L'acumulació de capital ha suposat canvis fonamentals en la naturalesa i volum dels mitjans de producció disponibles per als processos productius i un increment de la quantitat i qualitat de la força de treball. Ambdós elements, mutuament interdependents, s'han articulats en base a unes relacions socials de caràcter capitalista i n'ha resultat un volum superior de la producció, una ampliació i major diversificació i una millora quant la productivitat del treball.

Aquest procés d'acumulació ha estat intens i força sostingut, almenys fins a les darreries dels anys seixanta, i ha donat lloc a dos fenòmens que expliquen els canvis en l'estructura industrial catalana : a) un procés d'extensió de capital productiu, tot absorbint i incorporant noves forces productives a la producció industrial i b) un procés de transformació del capital esmerçat a la indústria per tal com aquesta expansió ha comportat una alteració de les proporcions i de la qualitat de les forces productives afectades amb l'objectiu d'assolir una major eficiència (productivitat) del sistema industrial com a conseqüència del progrés tècnic, de la concentració industrial i de la reestructuració del procés de treball.

El moviment singular d'extensió i de transformació del capital productiu industrial a Catalunya ha estat menat per, i a l'hora ha condicionat, l'evolució de la distribució de la producció a cada branca industrial. L'acumulació de capital respon a les exigències de realització de beneficis a la vegada que el desenvolupament de la producció, fruit de l'acumulació, modifica constantment la taxa de benefici del capital. Per això ambdós aspectes del procés -l'extensió i la transformació- es confonen i fins i tot es fa impossible de destriar-los, de manera que atendre les raons de l'extensió -que efectuarem tot seguit- ens conduirà sense solució de continuïtat a examinar el procés de reconversió del capital industrial.

La cosa és obvia : la participació dels beneficis en la renda nacional -mòbil i efecte de la formació de capital- depèn, en un sistema que Keynes nomenà "economia monetària de producció", d'unes decisions individuals d'invertir que comporten la competència entre detentadors de capital per arrebasar la participació abans esmentada a profit propi i com a font pròpia de formació de capital. I aquest segon aspecte de competició entre els propis capitalistes desencadena a l'hora que l'extensió del capital la seva reconversió.

Tots aquests elements considerats conjuntament permetran detectar l'evolució global de la indústria a Catalunya i apuntar uns primers elements definidors de la seva especificitat.

Tanmateix, en aquest capítol començarem l'anàlisi d'aquest procés per l'element que hem considerat com exògen al sistema, si definim aquest sistema més com a estructura conceptual que com a fenomen històric : ens referim a la inversió i, més en particular, a la inversió privada. La inversió privada afecta la creixença dels mitjans de producció (forces productives materials) i es relaciona amb la demanda que implica el destí dels recursos vers la formació del conjunt de béns materials de capital.

xxx

xxx

De manera sumària, el tractament de la inversió es farà, doncs, subjectant-la a certes hipòtesis de mètode que convé de palesar d'entrada.

La inversió és, fins a cert punt, independent de les pròpies relacions internes del model, de manera que no és possible obtenir-la a partir de l'estalvi.

Els límits del creixement i l'evolució d'una economia depenen significativament dels determinants de la inversió. Hi ha acord entre determinats economistes de considerar que l'evolució d'una economia -sobretot quan es considera a mitjà i llarg termini- depen de les condicions de l'oferta, i, singularment, de la capacitat d'estalvi. Nogensmenys, convé ésser més aviat esceptic sobre aquest punt de vista, atés que el creixement del capital i l'evolució demogràfica -en la mesura que es converteix en força de treball- depenen del mateix procés d'acumulació i, finalment, de la inversió.

En canvi, el pes de l'oferta pot fer-se sentir a través de la limitació de recursos naturals (o, el que representa el mateix en una economia nacional, del cost de les importacions).

Per això s'iniciaran aquests papers amb l'anàlisi del desplegament de la inversió, tant d'una manera agregada com a través dels diferents sectors productius.

El problema, però, és de conèixer el significat d'aquest moviment de la inversió. Per tal de fer-ho, s'accepta el supòsit que la inversió s'adaptarà a llarg termini al creixement del mercat i, doncs, al creixement de la renda. Els seus components -compres de béns de consum i compres de béns de producció pels residents i compres pel sector públic i per l'estranger- descabdellaran, pels seus increments, la inversió.

Dues qüestions caldrà escatir ben especialment. La primera és una previsió sobre l'aspecte transnacional de l'actual fase d'acumulació de capital. Serà menester conèixer l'element transnacional del procés d'acumulació a Catalunya que, és clar, resulta paral·lel al de la concentració dels establiments i al control de caràcter oligopolístic dels mercats de productes industrials.

Fet això, examinarem després els components de la renda en la mesura que poden provocar la inversió. S'esmentarà especialment una mena especial d'aquests components: aquells que són demandes dels sectors productius pels sectors productius i que canvien les condicions productives, és a dir, les inversions que incorporen el canvi tècnic.

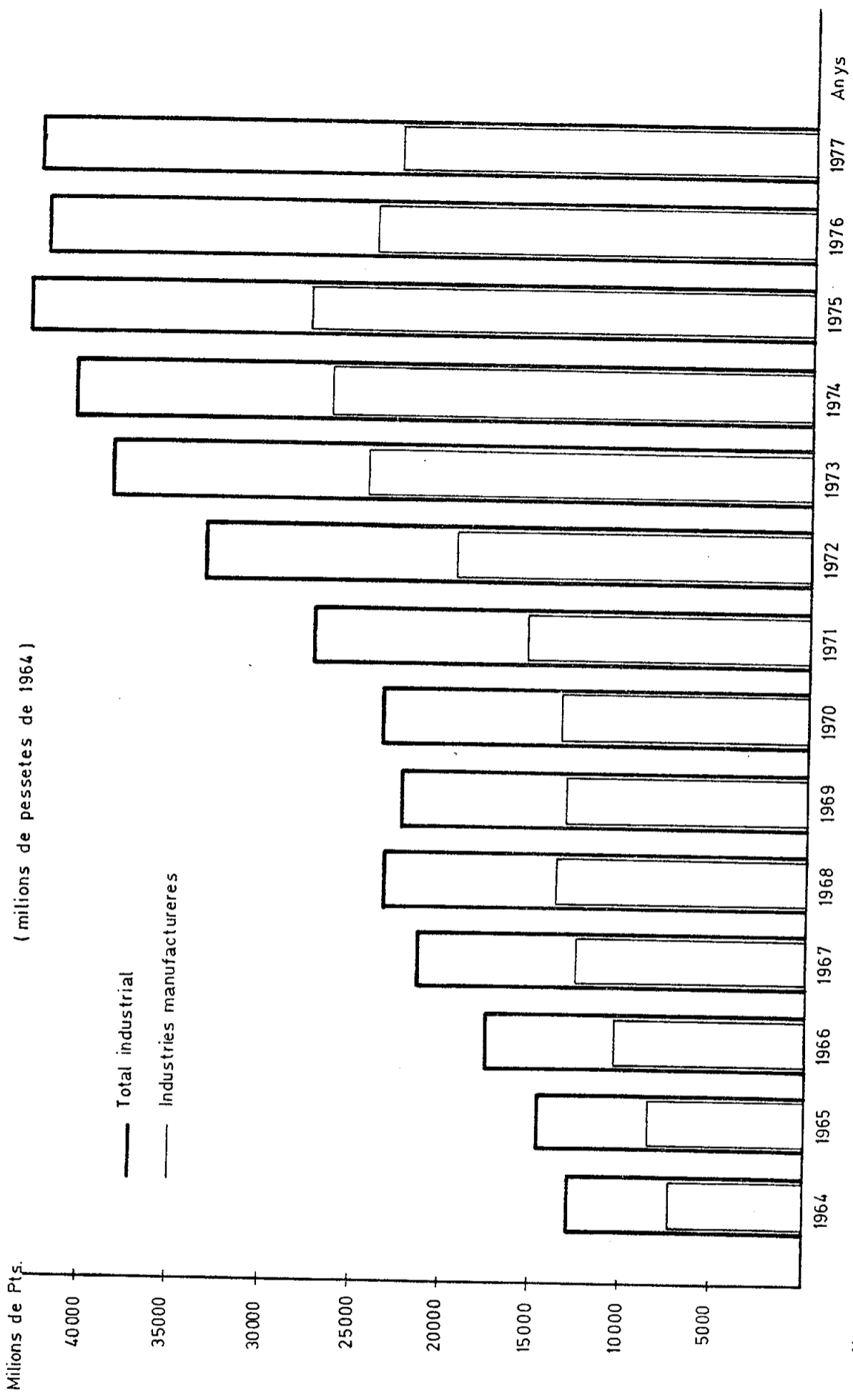
2.- Extensió de la inversió : consideració agregada

L'anàlisi de la inversió topa amb seriosos obstacles atés que les dades corresponents constitueixen un dels buits més importants del ja de per si escàs estoc d'informació estadística a Catalunya. Amb la finalitat de superar la migradesa estadística en relació a les inversions s'ha elaborat el gràfic 1 on es presenta llur estimació pel període 1964-1977. Cal advertir, a més, que el tractament de la inversió és un tema delicat si es té en compte la no coincidència temporal entre la decissió d'invertir, la materialització de la inversió i el seu registre. Aquest fet, especialment destacable quan es tracta d'inversions que requereixen més d'un exercici econòmic per a la seva materialització, pot provocar distorsions o no coincidències en l'anàlisi en funció de la font de referència, en especial quan s'efectua un tractament conjuntural. Per superar aquest problema i amb l'objectiu d'aconseguir un tractament homogeni de les dades hem considerat com a més adient partir de l'estimació efectuada per les COCINC basada en la informació del Ministeri d'Indústria (clarament infravalorada) i corregida amb el resultat de l'enquesta efectuada sobre inversions declarades. Per donar més significació a la nostra estimació hem pres com a punt de referència el promig d'inversió per a cada període considerat, valorat a preus constants. La metodologia emprada per elaborar les dades es detalla a l'anex a aquest apartat.

GRÀFIC 1

Inversions industrials a Catalunya, 1964 - 1977

(milions de pessetes de 1964)

∞ Nota: Per desestacionalitzar s'han emprat mitjanes mobils de tres anys.

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de les COCINC. (vid. anex d'aquest apartat)

La tendència de la inversió total a Catalunya en termes agregats i valorada en pessetes constants ha estat creixent en el període 1964-1975. Aquest fet reflecteix tant l'evolució expansiva general de l'economia durant l'etapa compresa entre el Pla d'Estabilització i l'aparició de la darrera crisi econòmica com del profund i extens procés d'industrialització seguit per l'economia catalana. El caràcter de la industrialització a Catalunya es posa de manifest a grans trets si tenim en compte que les indústries manufactureres(x), les que millor permeten definir un procés d'industrialització, materialitzen el 59,3% de les inversions totals del període. Cal assenyalar, però, que el ràpid increment de la inversió a les indústries manufactureres canvia de signe a partir de l'any 1975, detectant-se una disminució en valors absoluts reals. Sobre aquesta qüestió la Memòria Econòmica de Catalunya afirmava que la indústria transformadora catalana "ha trencat la línia de millora i transformació dels anys seixanta i en especial del període 1971-1974, en el sentit que la seva diversificació, la introducció de noves línies de productes i de nova tecnologia, la seva major capitalització, han deixat de funcionar en els darrers tres anys"(xx). Aquest text exposa un fet que és normal al pro-

---

(x) Les Indústries manufactureres inclouen les branques següents : Alimentació, Tèxtil, Pell, calçat i confecció, Fusta, suro i mobles, Paper i arts gràfiques, Química, Materials per a la construcció i Siderometal·lúrgia. Les indústries no manufactureres són: Extractives, Construcció i Aigua, gas i electricitat.

(xx) COCINC, "Memoria Económica de Cataluña, 1977", Barcelona, 1978, p. 198.

cés mundial d'acumulació i que esperem que quedi explicat en part en aquest treball.

Cal assenyalar, però, que de les dades estimades se'n dedueix que durant el període 1976-77 la dinàmica inversora de les indústries no manufactureres continua. Una explicació d'aquest fet podria trobar-se en el procés de reestructuració de la indústria energètica que suposava la planeació de grans inversions decidides anys abans amb la finalitat d'adoptar la producció a les noves necessitats imposades per la crisi econòmica.

La inversió estrangera ha estat un dels elements impulsors del creixement de l'economia catalana durant els anys caracteritzats per un procés d'industrialització intens. La seva aportació ha estat fonamental, tant des del punt de vista financer com en relació a l'aportació d'innovacions tecnològiques i nova concepció de la gestió empresarial. L'evolució per períodes de la inversió estrangera majoritària calculada en termes mitjos ha mantingut un ritme expansiu que ha comportat que en el bienni 1976-77 superessin en més d'un 50% les corresponents al trienni 1970-72.

Les dades del gràfic 1 així com les fonts que han permès d'elaborar-lo no permeten d'introduir una diferenciació entre inversions en noves indústries i inversions en ampliacions. Per

a fer-ho solament es disposa de les imprecises xifres corresponents a les inversions definitives (x), (gràfic 2, que evidentment no han de coincidir amb la informació del gràfic 1), però que ens proporciona alguna informació addicional. Això confirmaria una apreciable reconversió de l'estructura industrial catalana que ha anat efectuant inversions en indústries bé creadores de llocs de treball o bé intensives en capital segons la conjuntura. El que queda palés és que tant la inversió com l'ocupació creada han estat més importants després de 1973 i fins a 1977. L'explicació cal cercar-la sobre tot, en l'euforia inversora iniciada l'any 1973 i en la importància de les inversions efectuades a l'àrea de la ciutat de Tarragona i al sector energètic.

Aquest esforç inversor es caracteritza per un increment de la relació capital/treball car ha crescut més la inversió que no pas els nous llocs de treball especialment a partir de 1974. És aquest un fenomen que examinarem després i que no és pas insòlit en els preludis d'una crisi econòmica ni tampoc infreqüent als països capitalistes avançats, durant aqueixos anys. És possible que aquests fets, així com la normalització de les rela-

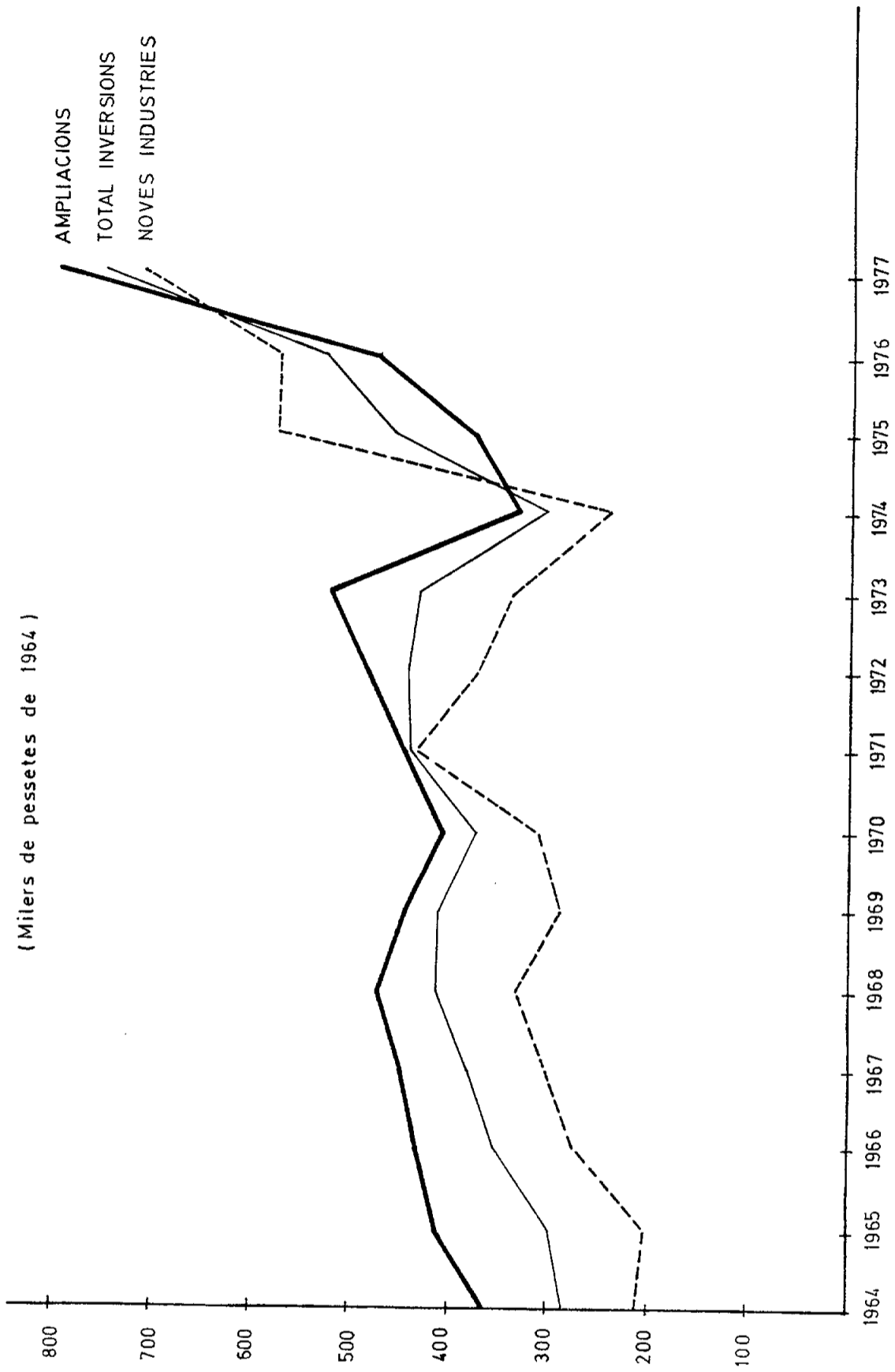

(x) Com indiquen les COCINC a la Memoria Econòmica de Catalunya, citada (pp. 206-207), "la declaració definitiva de posta en marxa correspon a l'acte administratiu, voluntari per part de l'empresa de donar coneixement de l'entrada en funcionament d'una ampliació o d'una nova indústria. Per tant de cap manera aquestes xifres poden prendre's com a indicadors quantitius de la inversió efectuada en un període determinat, perquè, àdhuc la inversió efectuada fos totalment correcta, podria haver-se materialitzat durant varis anys. D'altra banda, és evident que en general les declaracions estan infravalorades i freqüentment no es realitzen. Tanmateix, aquest indicador és un cert denotatiu de l'aument de la capacitat productiva de l'any, de la major o menor dinàmica dels diferents sectors i, sobretot, és l'únic indicador disponible sobre la localització puntual de les inversions".

GRÀFIC 2

Inversió per lloc de treball, 1964-1977

(Milers de pessetes de 1964)

Nota: Mitjanes mobils de tres anys

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades del CIDC i COCINC

cions laborals obliguin a cercar per part de l'empresari augments de la intensitat i de la productivitat del treball.

El gràfic que comentem autoritza a diferenciar entre inversions en noves indústries i inversions en ampliacions. Això pot ajudar a caracteritzar la naturalesa del dinamisme de la inversió (x).

La inversió que crea noves indústries suggereix, en principi, l'expansió de les branques de nova implantació, gens, poc o ben poc establertes abans a Catalunya : s'hi fa intens el procés d'aparició de nous productes i d'adopció de nous processos productius. No es tracta generalment d'ampliar, reconvertir o modernitzar instal·lacions previament implantades, sinó de cercar noves línies d'activitat productiva i d'obrir nous mercats pels nous productes produïts (xx).

En el període 1964-1977, les ampliacions han superat sempre les noves indústries, excepte l'any 1976 explicable per la forta inversió química de Tarragona. Això indicaria un creixement basat prioritàriament en la consolidació i extensió d'activitats. Cal destacar també la major relació capital/treball en les ampliacions respecte a les inversions en nova indústria

---

(x) Vid. A. Pugés. Dinámica de la especialización industrial en Cataluña, Ed. Alba, 1977, p. 31.

(xx) Convindria, però, matisar el significat de les dades del gràfic atès que en molts casos s'ha tractat de regularitzacions o canvis amb un caràcter fonamentalment jurídic administratiu. Vid. COCINC "Memoria Económica de Cataluña" (op. cit.) p. 212.

fins l'any 1974 en que s'inverteix aquesta relació coincidint l'augment espectacular de la inversió per lloc de treball a partir d'aquesta data. Hem d'assenyalar de nou l'impacte de les inversions químiques (nova indústria), en bona part responsable d'aquest canvi ja que per l'any 1977 la relació capital-treball torna a ser més elevada en les ampliacions.

Les inversions adreçades a les ampliacions i renovació dels béns d'equip a les branques industrials ja existents indiquen més aviat que les inversions cerquen una reconversió i capitalització interna a les indústries ja implantades o que el desenrotllament de l'activitat productiva es realitza en base a la consolidació i extensió d'activitats.

Coincidint amb aquest corrent de la inversió, es pot afirmar l'existència d'un lent -però persistent a partir del 1973- increment de la dimensió mitjana de les noves indústries en relació al nombre de llocs de treball. Prenent com a base l'any 1970 s'observa una disminució inicial de la dimensió mitjana seguida d'una recuperació ininterrompuda que ha significat que el 1977 el nombre de treballadors a les noves indústries superi en un 30% el corresponent al 1970. Malgrat aquests increments i considerant que les xifres indicades són inferiors a les reals, cal afirmar que el problema de l'atomització de les noves empreses és important i afecta tant la productivitat com la seva competitivitat, especialment en relació a l'exterior (Vid. quadre 1).

Si la dimensió mitjana de les noves indústries quant a llocs de treball ha seguit una evolució clarament diferenciada per períodes, no ha passat el mateix quant a la dimensió mitjana per inversió i la potencia instal·lada ja que ambdues han observat una evolució totalment irregular, si bé la influència dels darrers anys s'ha traduït en una intensificació del seu ritme de creixement, clarament coincident amb el que s'ha afirmat abans en analitzar les xifres agregades d'inversió. A més a més, la importància detectada quant a l'increment en el nombre de llocs de treball ha estat molt més sensible en relació a les altres dues variables, el que no és sinó una manifestació de la tendència de les inversions a dirigir-se vers els sectors de major intensitat de capital.

QUADRE 1

Dimensió mitjana de les noves indústries, 1970-1977

Any	Llocs de treball	Inversió mitjana (milers de ptes 1964)	Potència instal·lada .. (kw)
1970	7.0	792	16.0
1971	6.2	1.000	22.3
1972	6.5	1.807	36.0
1973	6.9	907	23.9
1974	7.2	1.236	30.1
1975	8.6	1.174	29.3
1976	8.7	6.584	86.4
1977	9.4	2.230	50.8

Nota : Les dades corresponents a 1976 resulten distorsionades a l'alça per la influència de les inversions corresponents a la refinaria de Tarragona.

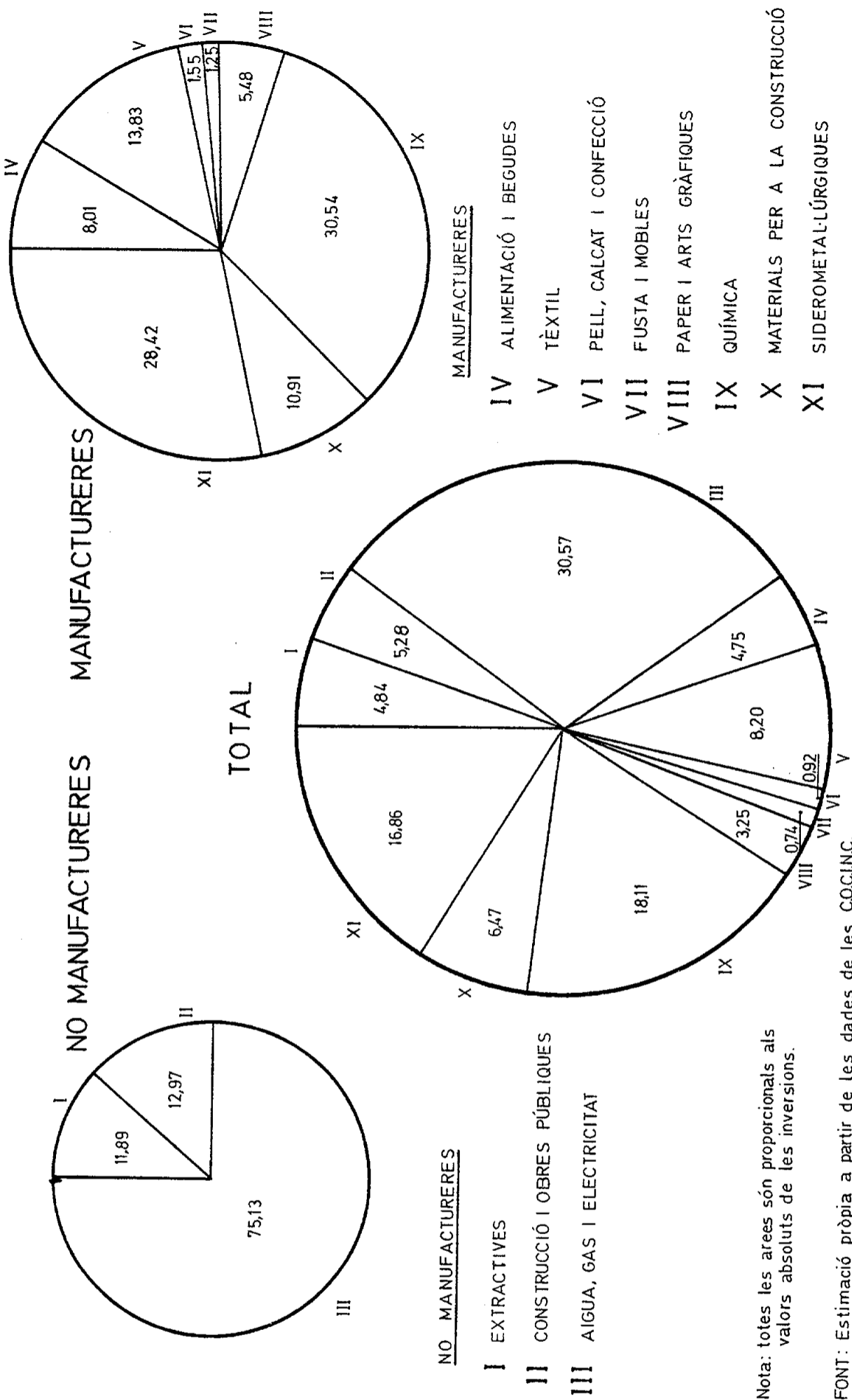
Font : COCINC, en base a les dades fornides pel Ministeri d'Indústria.

3.- Extensió de la inversió : anàlisi desagregada

L'estimació de la inversió a les grans branques industrials (vid. gràfic 3) dona una indicació apreciable de les línies generals que caracteritzen el model d'acumulació seguit a Catalunya durant aquests darrers anys (atesa la relació capital-treball determinada per les condicions tecnològiques dels sectors).

El 40,7% de les inversions totals s'han adreçat a les indústries no manufactureres. En aquest grup ha estat a la branca de l'Aigua, gas i electricitat la que ha absorbit la proporció més elevada d'inversió durant el període 1964-1977 (un 30,6% de la inversió total). Aquest fet és explicable, sobre tot, pels plans de reestructuració portats a terme a la branca. Per la seva banda, les inversions efectuades a les indústries manufactureres han representat el 59,3% de la inversió total, destacant les inversions a la Química, Siderometal·lúrgia, Tèxtil i Material per a la construcció. La resta de branques no reflecteixen taxes d'inversió destacables i el seu comportament és molt desigual, oscil·lant entre el 8,0% (Alimentació i begudes) i l'1,2% (Fusta i mobles) de les inversions realitzades a les indústries manufactureres.

INVERSIONS INDUSTRIALS A CATALUNYA PER BRANQUES, 1964-1977, (Percentatges)

Nota: totes les arees són proporcionals als valors absoluts de les inversions.

FONT: Estimació pròpia a partir de les dades de les C.O.C.I.N.C. Memoria econòmica de Catalunya (varis anys)

El quadre 2 expressa sintèticament la dinàmica de la inversió per branques en el període, que mostra un comportament no homogeni de les mateixes. Així, en alguns casos (Alimentació, Tèxtil, Materials per a la construcció i Extractives) existeix una tendència regular decreixent de la participació en el total d'inversions al llarg de tot el període. En altres s'observa un comportament regular, al voltant d'una tendència creixent o decreixent, només per un subperíode. Finalment, per a un tercer grup de branques (Construcció, i Aigua, gas i electricitat) el comportament és fonamentalment irregular. Tanmateix una anàlisi més desagregada permet fer unes matisacions addicionals (x).

En el cas de l'Alimentació i begudes la devallada sembla deure's a la restricció inversora dels subsectors de begudes alcohòliques i analcohòliques i cerveses. L'explicació en el cas del Tèxtil podria derivar-se de les limitacions del procés de reestructuració portat a terme entre 1971 i 1974, i pel que fa a la branca de Materials per a la construcció la causa sembla ésser el comportament contractiu motivat per la crisi en la branca de la Construcció que afecta totes les subbranques excepte el ciment. Respecte a les indústries extractives la recuperació dels darrers anys seria explicable per les inversions efectuades a la mineria del lignit i de les sals potàssiques i per la importància de les prospeccions petrolíferes impulsades per la crisi del petroli.

(x) La informació a nivell de branques industrials s'ha deduït fonamentalment de COCINC, "Memoria Económica de Cataluña, varis anys.

QUADRE 2

Dinàmica de la inversió per branques

Branques	α	β	R ²	Període
Extractives	6,2	- 0,2	0,53	1.965-76
Alimentació i Begudes	6,4	- 0,2	0,85	1.965-76
Tèxtil	12,4	- 0,5	0,79	1.965-76
Cuir, calçat i confecció	0,9	0,04	0,63	1.965-72
Fusta i suro	0,5	0,03	0,33	1.965-72
Paper i arts gràfiques	5,2	- 0,4	0,85	1.967-74
Química	6,3	2,8	0,94	1.969-76
Material per a la construcció	9,4	- 0,3	0,79	1.965-76
Siderometal.lúrgia	24,7	- 1,3	0,95	1.968-76
Construcció	5,2	0,03	0,01	1.965-76
Aigua, gas i electricitat	31,0	- 0,2	0,07	1.965-76

Nota: Regressió lineal de les participacions relatives de les branques en la inversió total, -
(corregida per mitjanes mòbils de tres anys), respecte al temps.

Font: Elaboració pròpia a partir de les inversions estimades.

La branca Química, la més important quant a la inversió entre les manufactureres, presenta una regularitat notable al voltant d'una tendència creixent en tot el període però especialment a partir del 1968. La seva dinàmica en els darrers anys s'explica bàsicament pel procés d'industrialització del Tarragonés i pel fet que la crisi econòmica no ha incidit negativament en els plans d'inversió de les GEI de la branca realitzats anys abans.

La branca Siderometal·lúrgica presenta una tendència clara i regular a disminuir la seva participació en el total d'inversions en el període 1968-1976 que es pot relacionar amb la crisi de la indústria automobilística i amb la reducció d'inversions en Transformats metàl·lics (especialment maquinaria). L'única subbranca que ha mantingut una tendència expansiva ha estat la indústria Metàl·lica bàsica que durant els darrers anys ha portat a terme els seus plans d'acció concertada.

La forta concentració de les inversions a la indústria de l'energia, com a conseqüència dels plans energètics, ha adreçat fortes inversions a la branca d'Aigua, gas i electricitat. De l'evolució de la participació relativa en el total d'inversions es destaca, ultra l'estabilitat en el període 1965-1969, la tendència expansiva a partir del 1974 quan s'han accentuat les inversions a la branca amb la finalitat bàsica de reduir la dependència energètica.

Pel que fa a les inversions estrangeres majoritaries durant el període 1970-1977 (vid quadre 3) les branques que manifesten un nivell de preferència més elevat pel capital forani són la Química (bàsicament productes farmacéutics i productes químics industrials), Siderometal·lúrgica (especialment automoció, màquina d'oficina i ordenadors i aparells de reproducció del sò) i Alimentació.

La naturalesa de les dades que comentem (pot tractar-se en molts casos d'un canvi en la titularitat del capital i no d'una inversió real) no autoritza a fer comparacions amb les inversions industrials estimades. Tanmateix cal destacar la coincidència de les branques que absorbeixen la part més significativa de les inversions industrials estimades (excepte el cas del Tèxtil) amb les que manifesten una preferència més elevada pel capital estranger.

QUADRE 3

Inversions estrangeres a les branques manufactureres, 1970-77 ⁽¹⁾
(milions de ptes de 1964)
(autoritzacions amb participació superior al 50% del capital)

Branques	Total inversió	%
Alimentació, begudes i tabac	1.193,4	12,8
Tèxtil	300,1	3,2
Pell, calçat i confecció	18,6	0,2
Fusta, suro i mobles	3,9	0,0
Paper i arts gràfiques	224,0	2,4
Química	3.957,6	42,3
Materials construcció	58,9	0,6
Siderometal·lúrgia	3.606,2	38,5
TOTAL	9.362,7	100,0

Nota (1) No s'hi inclou l'any 1973 per no disposar de dades

Font : Elaboració pròpia en base a les COCINC, Memoria Económica de Cataluña, varis anys.

A N E X

Notes prèvies

Les dades d'inversió són un dels més grans buits de l'estadística econòmica catalana.

Fins l'any 1971 solament es disposa de les dades publicades per la EI. Aquesta informació ha estat tractada pel que es refereix a Catalunya pel CIDC. Les limitacions que presenta originàriament aquesta font en relació a les dades provincialitzades són : a) únicament recull les inversions de les empreses que han efectuat la seva inscripció definitiva al Registre Industrial; b) solament es retenen les inversions a partir d'un sostre mínim que varia en el temps (un milió de ptes. fins a març del 1973, 5 milions des d'abril del 1973 fins a març del 1975, 50 milions des d'abril del 1975 fins a març del 1976, 5 milions al febrer del 1976, 2 milions a partir d'abril del 1976); c) inclou només les inversions destinades a maquinària (excepte a partir d'abril del 1976 que inclou la inversió total).

Les COCINC iniciaren, a partir de l'any 1971, una enquesta anual per estimar la inversió. L'estimació es basa en les dades de la EI corregides amb la informació derivada dels expedients d'inversions acollides a privilegis fiscals i amb els resultats

de l'enquesta efectuada per les pròpies Cambres. El resultat obtingut és satisfactori si bé encara no és suficient (no permet estimar els coeficients d'inversió mitjana per nou lloc de treball, proporció entre ampliacions i noves instal·lacions, etc.).

Hem decidit, en conseqüència, de prioritzar les dades de la COCINC a partir de l'any 1971. Tanmateix fins l'any 1970 cal prendre com a dades de partida les publicades per la EI, si bé cal homogeneitzar ambdues fonts d'informació. L'únic punt comú són els anys 1971-1972, doncs els canvis metodològics introduïts per EI les fa no comparables a partir d'aquest darrer any.

La homogeneització i estimació d'una sèrie pel període 1964-1975 s'ha fet tenint en compte dos blocs de transformacions :

- a) Correccions prèvies a les dades de la COCINC, 1971.
- b) Homogeneització de les dades de EI amb les de la COCINC.

Quant la sèrie resultant, es presenta de la següent forma :

- a) en xifres absolutes i pessetes corrents (quadre 4)
- b) en xifres absolutes i pessetes del 1964 (quadre 5)

Malauradament, altres dades que considerem d'interès com la distribució de les inversions entre ampliacions i noves instal·lacions no són disponibles doncs la informació de EI és

QUADRE 4

Estimació de la inversió a Catalunya, 1.964-1.977 (milions de pessetes corrents).

Branques	1.964	1.965	1.966	1.967	1.968	1.969	1.970	1.971
Indústries extractives	627,3	870,5	1.084,5	1.352,8	1.737,4	1.694,1	1.436,2	2.331,6
Alimentació i Begudes	992,7	1.176,7	1.002,4	1.478,9	1.576,3	1.423,3	1.455,2	1.876,1
Indústries tèxtils	1.791,3	2.424,7	2.138,4	2.489,1	2.751,6	2.581,9	2.635,4	2.819,0
Cuir, calçat i confecció	52,7	165,2	208,5	239,0	262,5	300,2	318,5	581,5
Fusta, suro i mobles	97,1	134,3	83,0	135,5	191,6	180,2	183,6	157,7
Paper i arts gràfiques	333,4	313,9	664,4	1.412,4	1.628,0	1.057,4	1.028,6	1.014,6
Indústries químiques	630,7	1.150,0	2.492,9	2.461,1	2.015,1	2.140,9	2.417,1	7.987,1
Material per a la construcció	1.142,5	1.639,6	1.612,4	2.069,2	2.348,7	2.137,4	2.796,2	1.280,0
Indústries metal·líques	1.233,9	2.032,2	3.371,3	4.045,9	7.825,2	8.223,6	3.873,9	7.994,5
Indústries de la construcció	897,0	908,8	821,4	1.129,7	1.257,2	1.316,3	1.705,1	2.860,7
Aigua, gas i electricitat	3.462,9	4.802,0	5.985,4	7.466,0	9.588,6	9.349,6	7.926,2	13.571,0
TOTAL	11.261,5	15.617,9	19.464,6	24.279,6	31.182,2	30.404,9	25.776,0	42.473,8

Nota: Classificació CNAE 1.952 (Agrupació COCINC)

Font: Estimació pròpia a partir de la EI i de les COCINC. Memòria econòmica de Catalunya, varis anys.

QUADRE 4 (continuació)

Estimació de la inversió a Catalunya, 1.964-1.977 (milions de pessetes corrents).

Branques	1.972	1.973	1.974	1.975	1.976	1.977
Indústries extractives	3.129,2	2.515,7	2.064,1	3.104,1	5.741,7	10.238,7
Alimentació i begudes	2.391,4	3.021,4	4.721,5	4.424,5	4.322,7	4.977,2
Indústries tèxtils	4.119,7	6.384,5	7.878,5	6.896,0	7.184,5	5.793,5
Cuir, calçat i confecció	513,7	777,8	796,6	767,8	934,4	948,8
Fusta, suro i mobles	481,7	745,3	1.011,9	766,1	810,9	835,1
Paper i arts gràfiques	1.461,4	2.040,1	2.266,8	2.715,0	4.175,1	4.878,3
Indústries químiques	9.147,1	11.674,6	23.536,6	30.309,5	37.913,8	26.084,3
Material per a la construcció	3.066,7	5.068,8	6.124,3	7.152,3	5.710,6	3.987,2
Indústries metal·líques	10.735,7	11.406,9	16.926,6	14.384,9	13.742,0	19.437,4
Indústries de la construcció	3.920,5	5.065,2	5.282,9	4.603,2	4.979,6	4.156,2
Aigua, gas i electricitat	16.307,2	16.245,8	22.261,1	29.058,7	40.912,8	60.855,4
TOTAL	55.274,3	64.946,1	92.370,9	104.182,1	126.428,1	142.192,1

QUADRE 5

Estimació de la inversió a Catalunya, 1.964-1.977 (milions de pessetes de 1.964)

Branques	1.964	1.965	1.966	1.967	1.968	1.969	1.970	1.971
Indústries extractives	627,3	831,5	998,8	1.160,1	1.420,1	1.311,6	1.033,9	1.574,0
Alimentació i begudes	992,7	1.123,9	923,2	1.268,2	1.288,5	1.102,0	1.047,6	1.266,5
Indústries tèxtils	1.791,3	2.315,8	1.969,4	2.134,5	2.249,1	1.999,0	1.897,2	1.903,1
Cuir, calçat i confecció	52,7	157,8	192,0	204,9	214,6	232,4	229,3	392,6
Fusta, suro i mobles	97,1	128,3	76,4	116,2	156,6	139,5	132,2	106,5
Paper i arts gràfiques	333,4	299,9	611,9	1.211,2	1.330,7	818,7	740,5	684,9
Indústries químiques	630,7	1.098,4	2.295,9	2.110,5	1.647,1	1.657,6	1.740,0	5.391,9
Material per a la construcció	1.142,5	1.566,0	1.485,0	1.774,5	1.919,8	1.654,8	2.012,9	864,1
Indústries metal·liques	1.233,9	1.941,0	3.104,9	3.469,6	6.396,3	6.367,0	2.788,8	5.396,9
Indústries de la construcció	897,0	868,0	756,5	968,8	1.027,6	1.019,1	1.227,5	1.931,2
Aigua, gas i electricitat	3.462,9	4.586,4	5.512,4	6.402,5	7.837,7	7.238,8	5.706,0	9.161,5
TOTAL	11.261,5	14.917,0	17.926,4	20.821,0	25.488,1	23.540,5	18.555,9	28.673,2

Nota: Classificació CNAE 1.952 (Agrupació COCINC).

Font: Estimació pròpia a partir de la informació de la EI i de les COCINC, Memoria econòmica de Catalunya, varis anys.

QUADRE 5 (continuació)

Estimació de l'inversió a Catalunya, 1.964-1.977 (milions de pessetes de 1.964)

Branques	1.972	1.973	1.974	1.975	1.976	1.977
Indústries extractives	1.983,0	1.423,5	966,2	1.255,0	2.019,2	2.957,5
Alimentació i begudes	1.515,5	1.709,6	2.210,0	1.788,8	1.520,1	1.437,7
Indústries tèxtils	2.610,7	3.612,6	3.687,7	2.788,1	2.526,5	1.673,5
Cuir, calçat i confecció	325,5	440,1	372,9	310,4	328,6	274,1
Fusta, suro i mobles	305,3	421,7	473,6	309,7	285,2	241,2
Paper i arts gràfiques	926,1	1.154,4	1.061,0	1.097,7	1.468,2	1.409,1
Indústries químiques	5.796,6	6.605,9	11.016,9	12.254,2	13.333,0	7.534,7
Material per a la construcció	1.943,4	2.868,1	2.866,6	2.891,7	2.008,2	1.151,7
Indústries metal·liques	6.803,3	6.454,4	7.922,9	5.815,8	4.832,6	5.614,7
Indústries de la construcció	2.484,5	2.866,1	2.472,8	1.861,1	1.751,2	1.200,5
Aigua, gas i electricitat	10.334,1	9.192,4	10.419,9	11.748,5	14.387,7	17.578,6
TOTAL	35.028,0	36.748,8	43.470,5	42.121,0	44.460,5	41.073,3

molt parcial atés que no totes les branques presenten el mateix percentatge de declaracions i que el sostre d'un milió de pessetes en maquinària és en certa forma més elevat per a les ampliacions que per a les noves indústries.

a) Correccions prèvies de les dades de les COCINC per 1971

Les dades de les COCINC corresponents als anys 1971 i 1972 no recullen, inicialment, les inversions corresponents a la branca de "Construcció i obres públiques", ni a les subbranques de l'Aigua a la branca d'Aigua, gas i electricitat, ni de Prospecció i explotació de pous de petroli a la branca d'Indústries extractives.

Per l'any 1972 el buit queda cobert posteriorment per quant cada any es reelaboren les dades de l'any precedent. A l'any 1971 hem estimat les dades suposant estabilitat dels coeficients referits a la branca de Construcció i obres públiques en relació al total. Quant a l'Aigua, la inversió privada sembla ser de poca importància en aquests anys i no hem efectuat cap ajust. Pel cas de la Prospecció i explotació de pous de petroli, partint de la importància de les inversions en aquesta subbranca per l'any 1972 hem procedit a fer-ne una aproximació, suposant el manteniment del percentatge de la branca sobre la inversió global.

b) Homogeneïtzació de les dades de la EI amb les de les COCINC

S'ha partit de les següents premises :

- a) la metodologia de les COCINC i les dades publicades (des del 1971 endavant) es consideren completes.
- b) pels anys 1971 i 1972 es disposa alhora de les dues series de dades.
- c) a les dades procedents de la EI s'han efectuat les següents correccions :
  - c.1.) omplir els buits a: Indústries extractives (puix no inclou Prospecció i explotació de pous de petroli), Aigua, gas i electricitat (doncs el desnivell entre ambdues fonts, ens ha portat a considerar irrelevants les dades de la EI (x)). La hipòtesi que ens ha semblat més pertinent és la de considerar un percentatge constant sobre la inversió global en el període 1964-1972.
  - c.2.) Correcció aditiva de les xifres de EI, atenent la no inclusió de les inversions en maquinària per import inferior a un milió de pessetes. Pels anys 1971 i 1972 les Cambres han explotat les dades de la EI i han presentat les xifres totals. Per la seva banda A.Rodríguez i R. d'Alós-Moner (xx) han determinat solament la part de les inversions superiors al milió de pessetes. Per tant pot deduir-se el promig que en els dos anys suposen les inversions d'import inferior al milió de pessetes. Aquest promig l'hem afegit a tots els anys anteriors. Al quadre 6 hi figura el factor aditiu aplicat a cada branca. Tot i haver-se deduit pel període

---

(x) Aquest fenomen es deu a que el Decret que obliga al tràmit d'inscripció de les inversions afecta desigualment les diferents branques i subbranques. En aquest cas afectava només marginalment a Indústries extractives i a Aigua, gas i electricitat.

(xx) A.Rodríguez-R.d'Alos-Moner, Economía y territorio en Cataluña. Los centros de gravedad de población, industria y renta. Ed. Alba, 1978.

QUADRE 6

Factors de correcció de les dades d'inversió de la EI, 1.964-1.970 (factor unitari)

Branques	Factor aditiu	Factor multiplicatiu
Indústries extractives	2,2	-
Alimentació i begudes	327,7	2,92
Indústries tèxtils	0,0	1,63
Cuir, calçat i confecció	113,1	1,99
Fusta, suro i mobles	138,1	1,10
Paper i arts gràfiques	36,4	1,34
Indústries químiques	482,0	1,18
Material per a la construcció	100,8	5,93
Indústries metal·liques	658,9	2,07
Indústries de la construcció	85,8	6,03
Aigua, gas i electricitat	64,7	-

Nota: Classificació CNAE 1.952 (Agrupació COCINC).

Font: Estimació pròpia a partir de la informació de la EI i de les COCINC, Memoria econòmica de Catalunya, anys 1.971 i 1.972.

1971-1972 l'hem considerat constant doncs el factor inflació que el faria augmentar amb el temps, queda compensat per la progressiva reducció del llindar d'un milió de pessetes corrents.

- c.3.) Correcció multiplicativa atenent la proporció que representa l'import en maquinària de les inversions declarades en relació a l'import global de les inversions. Aquí hi incideixen dos elements : els casos de no declaració de la inversió i el diferent pes de la maquinària. Ambdós varien branca a branca. Per tant hem deduit un factor multiplicatiu que relacioni les dades de les Cambres pels anys 1971 i 1972 amb les dades de la EI i hem aplicat el factor resultant a les dades publicades per la EI corresponents al període 1964-1970. També al quadre 6 hi figuren els factors multiplicatius branca a branca.
- c.4.) Pas del període 1964-1970 a mitjanes mòbils. Les dades de la EI fan referència al moment de la inscripció definitiva, mentre que les dades de les COCINC reflexen la inversió realitzada durant l'exercici. Cal per tant considerar que la xifra d'inversions corresponents a un any es refereix, al menys parcialment, a inversions realitzades anteriorment. Per simplificar els càlculs hem suposat que les inversions inscrites un any es distribueixen a parts iguals entre l'any d'inscripció i l'anterior. En definitiva hem aplicat mitjanes mòbils en dos períodes comptabilitzades cap endarrera.

4.- Transnacionalització i tendència a l'oligopoli

a) Introducció

S'ha expressat en la Introducció a aquest capítol que abans de referir-nos als possibles factors explicatius de l'evolució a llarg termini de la inversió, ens aturarem en considerar els aspectes transnacionals i d'oligopolització de l'economia contemporània.

En efecte, la base del moviment de capital com a relació social és el propi procés d'acumulació, és a dir, la conversió de guanys en inversió que genera a la seva volta nous guanys, o sigui l'acumulació i rendibilització del capital. Però els condicionants d'aquest procés -és a dir, les decisions d'inversió- depenen de l'expansió de la reproducció que, de manera aproximada, podem mesurar pel nivell i característiques de la renda. En aquest sentit, la inversió pot considerar-se com una resposta a la informació que subministra a les empreses l'esmentat procés de reproducció (entés en sentit ampli).

Nogensmenys, els empresaris -a causa dels efectes de la inversió sobre la renda, alterant quantitativament la renda i també les seves condicions de producció- són capaços d'alterar aquella informació, tot variant el nivell i estructura de la renda i intentant interioritzar a l'empresa (i, macroeconòmicament,

als sectors penetrats pel capital) les forces que determinen la producció. Es manifesta, llavors una competència entre les empreses del sector o, fins i tot, de més enllà del sector. El resultat n'és una tendència que pot expressar-se mitjançant lleis de moviment de l'acumulació de capital; aquesta tendència competitiva del capital, a partir dels anys seixanta, ha transnacionalitzat la producció i ha alterat les formes de mercat, fent de l'oligopoli la seva forma característica.

Això ens permet de situar una part de la naturalesa del procés d'acumulació a Catalunya. Tot això exigeix d'analitzar com s'ha reflectit en un possible augment en la dimensió mitjana de les empreses i d'una modificació dels mecanismes de mercat. Simultàniament -i naturalment- s'ha reforçat la integració de l'economia catalana a l'economia espanyola i la continua penetració del capital internacional a les activitats productives catalanes, tot creixent la dependència respecte del capital domiciliat fora de territori català.

Es presentarà llur estudi mitjançant : a) la presentació d'un primer intent de caracterització de les GEI domiciliades a Catalunya atenent a la seva distribució per branques, i b) l'anàlisi del grau de control per l'oferta dels mercats de productes industrials dins el mercat espanyol, tot destacant-ne el

paper de les GEI domiciliades a Catalunya (x).

La importància del tema és evident tant en la seva vessant teòrica com pel que es refereix a la comprensió dels mecanismes de funcionament de l'economia catalana i espanyola, atés que es pot constatar el grau de condicionament de l'economia de Catalunya per decisions que escapen al seu control. Tanmateix, un dels elements que circumscriu el tractament de l'anàlisi és la informació disponible. Encara no és possible disposar d'un recull estadístic complet i sistemàtic que permeti tractar empíricament els grans temes de l'economia industrial. Com a alternativa més viable, per a la realització d'aquestes notes hem partit de la informació continguda en la relació de grans empreses espanyoles que anualment publica la revista "Fomento de la Producción". Les empreses considerades han estat aquelles que creen oferta de productes industrials encara que no efectuïn cap activitat productiva. Solament s'ha prescindit d'aquelles empreses de comercialització dedicada a la distribució de productes -sovint nombrosos- de procedència

---

(x) Aquesta anàlisi ha topat amb seriosos obstacles, com l'anonimat que sovint envolta la propietat del capital; el desconeixement de la diversificació productiva de la majoria de les grans empreses, dels fluxos de capital i de les relacions entre empreses; el paper del capital financer, etc. A més, l'escassetat d'estudis sobre la qüestió i la poca informació fornida per l'Administració són elements prou importants com per obligar a plantejar amb cautela el tema, a l'hora que limiten les possibilitats d'extreure'n conclusions definitives.

diversa. Per a millorar la relevància de les xifres representatives de l'oferta industrial s'ha aplicat un test de fiabilitat a la informació disponible (x) prenent en consideració solament aquelles branques les dades de les quals presenten un nivell de fiabilitat suficient.

(x) Els índexs de fiabilitat els hem definit de la forma següent:

Index de fiabilitat	Condicions
3	$x_n < \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{100}$
2	$x_n < \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{20}$
1	$x_1 \geq 2K$
0	no hi ha cap gran empresa a la branca industrial o $x_1 < 2K$

on:

K: constant que ens dóna el llindar de selecció de les empreses (xifra d'ingressos mínima per formar part de la mostra de "F P" - 600 milions de pessetes per a 1976 -).

x_i : valor dels ingressos de l'empresa i (i = 1, 2, ..., n).

n : l'empresa més petita de la mostra de cada indústria.

$x_{i-1} > x_i > x_{i+1}$: les empreses ordenades en sentit decreixent.

En aquells casos en que ha estat possible s'ha desglosat cada empresa en unitats d'activitat econòmica (x) corresponents amb les branques industrials on l'empresa hi té una dedicació significativa.

La manca d'operativitat de la classificació per branques seguida per FP ha obligat a assignar un codi de la CNAE a cada una de les GEI considerades. S'ha operat a nivell de "grups" (3 dígits) i les dades emprades corresponen a la variable "Ingressos".

Com l'estudi de les GEI es defineix en funció de la xifra d'affers, podria pensar-se que tant l'examen de determinades qüestions com les conclusions queden biaixats. Tanmateix en relació al tema del control dels mercats de productes industrials constitueix la dada de referència fonamental i suposa una mostra suficient. Adhuc pot prescindir-se de les empreses amb participació marginal en el conjunt de l'oferta atés que l'objectiu no és tan el de conèixer l'oferta total com de precisar la seva estructura (estat i tendències de les relacions de poder en el si de cada branca industrial) i, sobre tot, el comportament de les empreses dominants (xx).

-
- (x) La unitat d'activitat econòmica és composta per l'empresa o part de l'empresa que efectua una activitat específica, caracteritzada per la naturalesa de les mercaderies produïdes o per la similitud dels processos de producció.
- (xx) Per una anàlisi extensiva del fenomen de la concentració hom podria emprar complementàriament dades d'ocupació i d'estoc de capital, que en alguns casos podrien expressar però situacions diferents com a conseqüència de les diferències interindustrials en la relació capital/treball. La manca de dades impossibilita qualsevol anàlisi addicional.

La consideració del mercat espanyol -i no exclusivament català- com a punt de referència està condicionada per la disponibilitat de dades estadístiques, però s'explica perquè l'oferta de productes industrials s'adreça en principi al mercat espanyol, com a mínim, i no té en compte l'existència d'un mercat català com a àmbit diferenciat.

b) Caracterització de les grans empreses domiciliades a Catalunya

Abans d'entrar en l'anàlisi de les formes de mercat i de veure el paper de les GEI catalanes és necessari fer una breu descripció de llurs característiques. En aquest sentit sembla convenient de tractar quatre aspectes : primer, les relacions entre les GEI domiciliades a Catalunya i les domiciliades fora del seu territori, destacant el grau d'especialització i de subespecialització productives a nivell de les diferents branques industrials; segon, les relacions de domini entre les GEI i el procés d'integració/protecció respecte a mercats d'àmbit superior; tercer, l'articulació exterior del teixit industrial català i quart la capacitat exportadora de les branques industrials d'especialització catalana.

El tractament d'aquests aspectes ens forneix una valuosa informació sobre com el procés d'inversió del capitalisme mundial va inserint una economia nacional al conjunt de l'Estat i internacional.

La informació general referida a les GEI domiciliades a Catalunya es recull al quadre 7.

QUADRE 7

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976

Codí	Branca	Nivell de fiabilitat		Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya	Situació Especialització Equilibri	Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)	
		2	3				Dins Catalunya	Dins Espanya
111	Extracció, preparació i aglomeració d'hulla	x		4		-	0,4	
130	Refinació de petroli		x	14		-	12,0	
151	Producció, transport i distribució d'energia elèctrica.		x	24	20,7		5,8	
221	Siderúrgia.		x	40		3,3	0,9	6,2
222	Fabricació de tubs d'acer.	x		2			0,3	0,4
223	Trefilatge, estiratge, laminatge en fred de l'acer.			10				
224	Producció i primera transformació de metalls no ferris.	x		1		10,0	0,3	0,7
242	Fabricació de ciment, calç i guix.		x	29		5,9	0,7	2,5
		x		4	35,7		2,1	1,3

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1976

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat		Nombre d'empreses Domiciliades Domiciliades a Catalunya a Espanya	Situació		Subespe- cialització	Importància de la branca sobre els in- gressos de les GEI (%)	
		2	3		Especialització	Equilibri		Dins Ca- talunya	Dins Espanya
243	Fabricació de materials per a la construcció en formigó, ciment, guix, escaiola i d'al- tres.	x		2	5			0,3	0,4
246	Indústries del vidre	x		3	11			0,4	0,7
247	Fabricació de produc- tes ceràmics	x		2	8	59,9		1,1	0,4
251	Fabricació de productes químics bàsics (excepte productes farmacèutics de base).		x	22	49	42,3		9,2	4,7
252	Fabricació de productes químics afectats princi- palment a l'agricultura	x		8	18	36,0		2,4	1,5
253	Fabricació de productes químics afectats princi- palment a la indústria		x	15	34	48,7		3,9	1,8
254	Fabricació de productes farmacèutics	x		22	53	42,5		3,6	1,9

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976.

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat	Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya	Situació Especialització Equilibri	Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)
255	Fabricació d'altres productes químics afeïtats principalment al consum final	2 3 x	11 26	47,7		3,0 1,3
316	Fabricació d'eines i articles acabats en metalls, amb l'exclusió de material elèctric.	x	8 45	19,8		1,4 1,6
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles	x	2 6	43,3		1,1 0,5
325	Construcció de màquines i equip per a mineria, construcció i obres públiques, siderúrgia i fundició i d'elevació i manipulació	x	4 28		11,2	0,5 0,9
330	Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva instal·lació).	x	4 10	29,9		1,4 1,1

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976.

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat		Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya		Situació		Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)	
		2	3	a Catalunya	a Espanya	Especialització	Equilibri		Dins Catalunya	Dins Espanya
341	Fabricació de fils i cables elèctrics	x		8	8	100,0			1,7	0,4
342	Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament.		x	14	40	30,2			3,5	2,5
345	Fabricació d'aparells electrodomèstics	x		6	18		23,7		1,7	1,5
351	Fabricació d'aparells i equip de telecomunicació	x		0	9				1,2	-
361	Construcció i muntatge de vehicles automòbils i els seus motors		x	4	15			9,7	2,9	6,5
363	Fabricació d'equips, accessoris i peces de recanvi per a vehicles automòbils	x		4	18			19,0	0,6	0,7
370	Construcció naval. Reparació i manteniment de vaixells		x	0	23			-	-	2,4
381	Construcció, reparació i manteniment de material ferroviari	x		1	5		22,6		0,5	0,5

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat		Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya	Situació		Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)	
		2	3		Especialització	Equilibri		Dins Catalunya	Dins Espanya
411	Fabricació d'oli d'oliva	x		1	17		3,8	0,3	1,3
412	Fabricació d'olis i greixos, vegetals i animals (excepte oli d'oliva).	x		0	13		-	-	1,4
413	Sacrifici de ramat, preparació i conserves de carn.		x	22	53	52,1		8,6	3,6
414	Indústries làcties		x	13	46	39,4		4,2	2,3
416	Fabricació de conserves de peix i altres productes del mar			1	15		9,4	0,3	0,6
420	Indústries del sucre			1	5	30,4		1,2	0,9
421	Indústria del cacau, xocolata i productes de confiteria.			4	12	48,3		1,0	0,5
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix).			15	31	47,0		3,6	1,7
424	Indústries d'alcohols etílics de fermentació			-	10			-	0,6

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat	Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya	Situació	Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)
		2 3		Especialització	Equilibri	Dins Catalunya Dins Espanya
425	Indústria vinícola	x	6 22	36,0		1,2 0,8
427	Fabricació de cervesa i malt. cerveser	x	1 8		16,6	0,5 0,6
428	Indústria de les aigües minerals, aigües gasoses i altres begudes analcohòliques	x	2 9			0,4 0,4
429	Indústria del tabac	x	1 9	19,7	6,17	0,3 1,2
431	Indústria del cotó i les seves mesclures	x	22 30	69,9		3,3 1,0
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestir	x	6 17	30,8		1,0 0,7
471	Fabricació de pasta paperera	x	0 4			- 0,4
472	Fabricació de paper i cartró	x	6 23	19,9		1,5 1,6
473	Transformació del paper i cartró	x	3 14	21,8		0,5 0,4
475	Edició	x	8 14	52,5		1,4 0,6

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat		Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya		Situació		Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)	
		2	3	a Catalunya	a Espanya	Especialització	Equilibri		Dins Catalunya	Dins Espanya
425	Indústria vinícola	x		6	22	36,0			1,2	0,8
427	Fabricació de cervesa i malt. cerveser	x		1	8			16,6	0,5	0,6
428	Indústria de les aigües minerals, aigües gasoses i altres begudes analcohòliques	x		2	9		19,7		0,4	0,4
429	Indústria del tabac	x		1	9				0,3	1,2
431	Indústria del cotó i les seves mesclures	x		22	30	69,9			3,3	1,0
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestir	x		6	17	30,8			1,0	0,7
471	Fabricació de pasta paperera	x		0	4				-	0,4
472	Fabricació de paper i cartró	x		6	23		19,9		1,5	1,6
473	Transformació del paper i cartró	x		3	14		21,8		0,5	0,4
475	Edició	x		8	14	52,5			1,4	0,6

QUADRE 7 (continuació)

Les GEI domiciliades a Catalunya, 1.976.

Codi	Branca	Nivell de fiabilitat		Nombre d'empreses Domiciliades a Catalunya a Espanya		Situació		Subespecialització	Importància de la branca sobre els ingressos de les GEI (%)	
		2	3	a Catalunya	a Espanya	Especialització	Equilibri		Dins Catalunya	Dins Espanya
481	Transformació del cautxú	x		2	6	24,7			1,5	1,3
501	Edificació i obres públiques (sense predomini). Demolició	x		4	17			14,8	0,7	1,0
502	Construcció d'immobles		x	9	40	25,7			3,0	2,5
503	Obres públiques		x	4	13			15,0	3,1	4,5

Font: Elaboració pròpia en base a la informació de F P

Primer : Especialització de les grans empreses domiciliades
a Catalunya

L'anàlisi del nivell d'especialització de les GEI ens permetrà de palesar, en una primera aproximació, aquelles branques industrials on les GEI domiciliades a Catalunya han assolit una posició de predomini.

Definim una situació d'especialització (subespecialització) a nivell de cada branca quan la xifra d'ingressos de les GEI domiciliades a Catalunya en relació al conjunt de les GEI espanyoles de la branca, sigui superior (inferior) -amb una fluctuació de $\pm 10\%$ - a la relació d'ingressos entre el conjunt de GEI espanyoles i les GEI de Catalunya. En els casos en que les diferències siguin acusades es parlarà d'especialització (subespecialització) acusada. Quan la xifra resultant quedi inclosa dins la banda de fluctuació parlarem de situació d'equilibri : els percentatges de referència són, respectivament, el 21,3 i 21,8 pels anys 1974 i 1976 respectivament.

En conseqüència,

Siguin :

X_j : xifra d'afers de les GEI de la branca j

X_j^C : xifra d'afers de les GEI de la branca j domiciliades a Catalunya

definirem l'índex d'especialització E_j^C com :

$$E_j^C = \frac{\sum x_j^C}{\sum x_j}$$

En base a aquests criteris direm que les GEI domiciliades a Catalunya pertanyents a la branca industrial j manifesten :

	<u>1976</u>	<u>1974</u>
a) ESPECIALITZACIÓ quan	$E_j^C > 24,0\%$	$E_j^C > 23,4\%$
a.1. Especialització acusada	$E_j^C > 40,0\%$	$E_j^C > 40,0\%$
b) SUBESPECIALITZACIÓ	$E_j^C < 19,6\%$	$E_j^C < 19,2\%$
b.1. Subespecialització acusada	$E_j^C < 12,0\%$	$E_j^C < 12,0\%$
c) EQUILIBRI	$19,6\% \leq E_j^C \leq 24,0\%$	$19,2\% \leq E_j^C \leq 23,4\%$

Atés que les situacions d'especialització romanen quasi estables entre 1974 i 1976, a fi de simplificar l'exposició de l'anàlisi, aquesta s'efectuarà únicament per l'any 1976.

La informació tractada ens permet d'afirmar que l'especialització a nivell de les GEI domiciliades a Catalunya és molt acusada a les següents branques industrials : a) Química (amb l'excepció de les activitats relacionades amb l'agroquímica), b) Alimentació (especialment a les activitats relacionades amb la industrialització de la producció ramadera), c) Tèxtil, d) Arts Gràfiques i e) alguns subgrups dels Transformats metàl·lics.

En sentit contrari, la manca d'especialització pot concretar-se en : a) els inputs energètics (carbó i sobretot petroli); b) certes activitats relacionades amb la transformació de productes metàl·lics; c) alguns subgrups de la producció de maquinaria (tant la construcció naval com la producció adreçada a la indústria siderometal·lúrgica) i d) la producció referida a l'obtenció de productes alimenticis tradicionals, sovint lligats a la disponibilitat i control dels recursos primaris. Tot plegat resulta bastant coherent amb l'estructura productiva de Catalunya determinada a partir del VAB (x) el que posaria de relleu el pes específic de les GEI en el mercat català de productes industrials.

L'abast de l'especialització es posa de relleu si tenim en compte, complementàriament, que les branques d'especialitza-

---

(x) Vid BB, Renta Nacional de España y su distribución provincial

ció de l'economia catalana representen un 63,0% de la xifra d'affers global de l'univers de grans empreses domiciliades a Catalunya, significat les branques d'especialització acusada un 41,5% del total (x). La magnitud d'aquestes xifres reflecteix el caràcter obert a l'economia espanyola de l'estructura industrial catalana i palesa el fet que a nivell de GEI Catalunya ha assolit una posició de relativa especialització (xx). Aquest fenomen ens ha induït a aprofundir l'anàlisi en base a les branques d'especialització catalana.

Segon : Control internacional de les GEI catalanes

No caldrà repetir que la dinàmica de les GEI ha d'analitzar-se com un fenomen lligat estretament al procés de concentració mundial i el seu estudi no pot separar-se de la consideració del descabdellament mundial de l'acumulació de capital : l'objectiu acuitat per les grans empreses és el control(xxx) del

-
- (x) Els percentatges corresponents al conjunt de l'economia espanyola són el 33,3 i el 18,4% respectivament.
- (xx) Prescindit de la consideració de la participació estrangera.
- (xxx) El concepte de control és fonamentalment qualitatiu i difícilment precisable. Per fer-lo operatiu i quantificable l'hem modificat substituint-lo per una variable propera ("proxy variable") definida com el percentatge de participació estrangera en el capital de l'empresa. La naturalesa de la informació disponible fa inevitable que les dades obtingudes ens condueixin a una infravalorització dels resultats. Per això hem considerat que la presència explícita de participació estrangera ja és un indicador de control exterior.

mercat tant interior com internacional.

Un primer balanç global de les situacions de control de les GEI desglosat a nivell de regió de procedència del capital estranger(x) palesa un increment entre 1974 i 1976 en el nombre d'empreses participades(xx) acompanyat d'una lleugera disminució en els percentatges corresponents a la xifra d'ingressos. (Vid. quadre 8). Aquest fet, detectat a nivell català i espanyol, posa de relleu la infrautilització productiva de les empreses controlades explicable pel procés de reestructuració -esmentat més amunt- de la producció a nivell mundial, endegat per les empreses transnacionals.

La consideració de la participació del capital estranger a les GEI domiciliades a Catalunya -que podem assimilar al control de l'oferta de productes industrials per part del capital internacional- ens fa concloure que a les branques industrials d'especialització es dóna una clara situació de control. Això permet afirmar que el capital internacional està present de forma selectiva a les branques d'especialització, sectors potencialment més dinàmics de l'economia catalana i als que tenen més possibilitats d'incidir en el mercat espanyol (Vid. quadre 9). En d'altres paraules, es tracta d'un control que

---

(x) A efectes de la determinació del control l'assignació de la regió mundial s'ha fet atenent la nacionalitat de l'empresa líder del conglomerat mundial i, per tant, prescindint de la domicialització privilegiada a paradisos fiscals.

(xx) Aquestes variacions inclouen la resultant de l'entrada de noves empreses a la mostra de FP. Tanmateix aquest fet no modifica les conclusions generals.

QUADRE 8

Control internacional de les GEI, 1.974-1.976.

Lloc d'origen del control	NOMBRE D'EMPRESES				INGRESSOS (%)			
	Catalunya		Espanya		Catalunya		Espanya	
	1.974	1.976	1.974	1.976	1.974	1.976	1.974	1.976
Ç.E.E.	66	71	190	212	25,1	23,2	21,1	20,6
Resta d'Europa	14	14	41	42	6,9	6,4	3,4	3,4
U.S.A. i Canadà	28	31	120	130	12,5	12,4	17,8	18,2
Resta	1	1	4	6	-	-	-	-
Sense control exterior o amb control desconegut	193	240	700	825	55,6	58,1	57,7	57,8
TOTAL	302	357	1.055	1.215				

Nota: Atés que entre 1.974 i 1.976 hi ha un salt en relació a la xifra d'ingressos mínima per a formar part de la mostra de F.P. (1.974: 400 milions de ptes.; 1.976: 600 milions de ptes.), s'ha prescindit de les empreses que so- lament eren incloses a la relació de 1.974.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de F.P.

QUADRE 9

Distribució del control exterior de l'oferta localitzada a Catalunya (branques industrials d'especialització), 1.976 (percentatges).

Codi	Branca	C.E.E.	Europa excepte C.E.E.	U.S.A.i Canadà	TOTAL
242	Fabricació de ciment, calç i guix	53,5			53,5
247	Fabricació de productes ceràmics (1)			91,9	91,9
251	Fabricació de productes químics bàsics (excepte productes farmacèutics de base).(1)	61,5	2,1	23,5	87,1
252	Fabricació de productes químics afectats fonamentalment a l'agricultura	15,1	5,0		20,1
253	Fabricació de productes químics afectats a la indústria fonamentalment (1).	52,7	20,0	2,0	74,7
254	Fabricació de productes farmacèutics (1).	12,4	29,4	10,1	51,9
255	Fabricació d'altres productes químics afectats fonamentalment al consum final (1).	29,0			29,0
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles (1)			82,3	82,3
330	Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva instal·lació).	36,0			36,0
341	Fabricació de fils i cables elèctrics (1)	36,1		45,4	81,5
342	Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament.	19,9	9,7		29,6
413	Sacrifici de ramats, preparació i conservas de carn(1)	5,3		4,4	9,7
414	Indústries làcties	24,8	32,8		57,6

QUADRE 9 (continuació)

Distribució del control exterior de l'oferta localitzada a Catalunya (branques industrials d'especialització), 1.976 (percentages).

Codi	Branca	C.E.E.	Europa excepte C.E.E.	U.S.A.i Canadà	TOTAL
420	Indústries del sucre				0,0
421	Indústria del cacau, xocolata i productes de confiteria (1)		64,5		64,5
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix) (1)			43,4	43,4
425	Indústria vinícola	24,0		25,5	49,5
431	Indústria del cotó i les se- ves mesclades (1)	14,2			14,2
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit.				0,0
475	Edició (1)				0,0
481	Transformació del cautxú	90,0			90,9
502	Construcció d'immobles				0,0

Nota: (1) Branques d'especialització acusada.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de F P

tendeix a tenir més en compte el tipus d'activitat econòmica que no pas la seva localització. Reforça aquesta conclusió el fet que a nivell del conjunt industrial, la xifra d'ingressos de les grans empreses sota control estranger representa a Catalunya el 42% del total i que en el cas de les branques industrials d'especialització aquest percentatge s'eleva al 48,7%, reduint-se a les branques de no especialització al 30,6%.

Tanmateix, la distribució del control de cada branca industrial per part del capital estranger, agregat a nivell de grans regions econòmiques, no segueix una tònica de dispersió entorn de la mitjana, sinó que, contràriament, per regla general, s'efectua prioritàriament des d'una regió econòmica reservant a la resta de regions un paper secundari o de presència nul·la a la branca industrial (Vid. quadre 10). Aquest fet sembla que torna a posar de relleu com la distribució de les inversions estrangeres es relaciona directament amb el tipus i amb el domini del mercat mundial per un nombre reduït d'empreses transnacionals.

Situant la perspectiva de l'anàlisi en el context espanyol els resultats obtinguts (Vid. quadre 11) permeten matisar afirmacions del tipus "una Catalunya europeitzada front un Madrid

QUADRE 10

G E I i xifra d'ingressos segons localització i àrea econòmica, 1.976 (percentatges).

	Catalunya		Madrid		Espanya menys Catalunya i Madrid		Espanya menys Catalunya		Mitjan pondera
	% G E I	% I	% G E I	% I	% G E I	% I	% G E I	% I	% G E I
C E E	19,9	23,2	22,3	24,9	12,3	12,8	16,5	19,9	17,5
Europa amb exclusió de la C E E	3,9	6,4	5,8	3,7	1,4	0,8	3,3	2,5	3,5
U S A i Canadà	8,7	12,4	16,8	22,6	7,8	15,8	11,6	19,8	10,8
No participació o participació desconeguda	67,4	58,1	55,2	48,8	78,5	70,6	68,6	57,7	68,2

Notes: I : Ingressos

Font : Elaboració pròpia a partir de la informació de F P.

QUADRE 11

Control de l'oferta de productes industrials en el mercat espanyol. Anàlisi per blocs econòmics, 1.976.

Codi	Branca industrial	C E E	Europa excepte C E E	U S A i Canadà	TOTAL
130	Refinació de petroli	13,8		42,6	56,4
221	Siderúrgia	7,9	0,7	23,7	32,3
222	Fabricació de tubs d'acer	18,0		7,7	25,7
224	Producció i primera trans- formació de metalls no fe- rris.	44,7		16,1	60,8
242	Fabricació de ciments, calç i guix	31,0			31,0
243	Fabricació de materials per a la construcció en formigó, ciment, guix, esaiola i altres		70,7		70,7
246	Indústria de vidre	74,1		4,7	78,8
247	Fabricació de productes ceràmics	11,6		55,1	66,7
251	Fabricació de productes químics bàsics (excepte productes farmacèutics de base).	61,6	2,0	23,8	87,4
252	Fabricació de productes químics afectats princi- palment a l'agricultura	41,1			41,1
253	Fabricació de productes químics afectats princi- palment a la indústria	48,8	9,7	8,0	66,5
254	Fabricació de productes farmacèutics	20,6	16,7	17,9	55,2
255	Fabricació d'altres pro- ductes afectats princi- palment al consum final	30,6		23,2	53,8
316	Fabricació d'eines i ar- ticles acabats en metall, amb exclusió del material elèctric	23,5	2,6	13,9	40,0

QUADRE 11 (continuació)

Control de l'oferta de productes industrials en el mercat espanyol. Anàlisi per blocs econòmics, 1.976.

Codi	Branca industrial	C E E	Europa excepte C E E	U S A i Canadà	TOTAL
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles	3,1		78,5	81,6
325	Construcció de màquines i equip per a la mineria, construcció i obres públiques, siderúrgia i foneria d'elevació i manipulació.	29,8	8,2	23,6	61,6
330	Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva instal·lació).	16,4	2,8	61,7	80,9
341	Fabricació de fils i cables elèctrics	36,1		45,4	81,5
342	Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament.	33,7	5,7	24,5	63,9
345	Fabricació d'aparells electrodomèstics	18,6	8,2	12,3	39,1
351	Fabricació d'aparells i equips de telecomunicació	5,2		89,9	95,1
361	Construcció i muntatge de vehicles automòbils i els seus motors.	69,2		21,2	90,4
363	Fabricació d'equip, accessoris i peces de recanvi per a vehicles automòbils.	21,1	5,2	26,4	52,7
381	Construcció, reparació i manteniment de material ferroviari		22,6	10,1	32,7
412	Fabricació d'olis, greixos, vegetals i animals (excepte oli d'oliva)	18,6	19,6	42,6	80,8
413	Sacrifici de ramats, preparació i conserves de carn	3,3	0,6	6,8	10,7
414	Indústries làcties	11,3	16,4	2,5	30,2

QUADRE 11 (continuació)

Control de l'oferta de productes industrials en el mercat espanyol. Anàlisi per blocs econòmics, 1.976.

Codi	Branca industrial	C E E	Europa excepte C E E	U S A i Canadà	TOTAL
421	Indústria del cacau, xocolata i productes de confiteria	4,4	38,9		43,3
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix).	14,1		33,9	48,0
424	Indústries d'alcohols etílics de fermentació	22,7			22,7
425	Indústria vinícola	16,2		12,0	28,2
427	Fabricació de cervesa i malt cerveser	31,3		13,4	44,7
428	Indústria de les aigües minerals, aigües gasoses i altres begudes analcohòliques			47,4	47,4
471	Fabricació de pasta paperera	31,2			31,2
472	Fabricació de paper i cartró	9,4		4,5	13,9
473	Transformació de paper i cartró		20,3	12,0	32,3
481	Transformació del cautxú	68,0		28,4	96,4

Nota: Solament s'han pres en consideració aquells casos en que la participació estrangera total supera el 10%.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de F P

americanitzat", atés que en ambdós casos la proporció d'empreses controlades per capital europeu és superior a la d'empreses controlades per capital americà encara que aquestes darreres siguin relativament més importants a Madrid. Tanmateix, aquesta informació no autoritza a fer afirmacions categòriques posant solament de relleu el major nivell de penetració del capital estranger a les grans empreses domiciliades a Madrid i sense que se'n puguin extreure conclusions més precises sobre les preferències d'aquest (x). La nostra hipòtesi és que la localització de les inversions s'ha realitzat fonamentalment en funció de factors endògens a la branca (implantació i desenrotllament previ, posem per cas). Ha estat el fet de la selectivitat de la inversió del capital europeu en relació a branques industrials localitzades preferentment a Catalunya i que al contrari hagi passat en relació a les inversions nordamericanes el que ha pogut provocar el miratge de la Catalunya europeitzada i el Madrid americanitzat.

Tercer : Inseriment de les GEI domiciliades a Catalunya en el teixit industrial espanyol

En base a les dades corresponents a l'any 1973 i atesa la presència a Catalunya d'establiments industrials pertanyents

---

(x) Convé recordar que a la mostra analitzada s'inclouen totes aquelles empreses que efectuen una oferta de productes industrials. Els resultats podrien ésser alterats si no es tinguessin en compte aquelles filials d'empreses transnacionals que tan sols comercialitzen els productes de la casa mare.

a empreses domiciliades fora del seu territori, hom havia escrit que "prenent, doncs, xifres globals, podem afirmar que un 63,6% de la xifra d'afers total de les grans empreses presents a Catalunya correspon a grans empreses domiciliades a Madrid"(x). Si considerem només la xifra d'afers de les GEI catalanes en el context industrial espanyol cal puntualitzar que distribuïda la producció a nivell territorial de les 223 GEI que hem pogut constatar que realitzen una fracció majoritària de la seva producció a Catalunya tan sols en 20 casos la seu social està fora, i en tots els casos a Madrid i que de les 356 GEI amb constatació de producció minoritària a Catalunya, tan sols en 16 casos s'ha detectat que la seu social és a Catalunya.

En relació a les empreses que realitzen una fracció majoritària de la producció a Catalunya però amb seu social forastera, l'explicació pot ésser el fet de ser : a) empreses del Sector Públic (E N . A S A , S E A T . , E N del Gas); b) empreses fortament participades per una altra empresa domiciliada a Madrid (Asfaltos españoles, Cementos del mar, Construcciones Jorsa, Petrolífera española Shell); c) forta dependència d'empreses multinacionals que tenen altres activitats arreu d'Espanya (A E G Ibérica de Electricidad, Hispano Química, Industrias químicas asociadas, Procter & Gamble, S A F A ,

---

(x) Vid. A.Petitbó, "Las grandes empresas controladas desde Madrid" Doblón, Extraordinario nº 4, 1976.

Siemens, Shell España i Ugimica), i d) empreses que efectuen processos productius clarament diferenciats alguns dels quals es realitzen fora de Catalunya (Alena, Hemolosa industrial textil). Restarien per explicar tres casos : Química Farmacéutica Bayer, Oilex i Cía. i Compañía Industrial y de Abastecimientos. El primer cas, on la multinacional hi participa en un 50%, fou el resultat d'un acord peculiar portat a terme amb intervenció decisiva de les autoritats econòmiques i el criteri de localització fou fonamentalment polític. En els altres dos casos no queden clares les causes de la separació establiments productius-seu social, si bé podrien ésser degudes a la combinació de nuclis industrials amb comerç exterior.

En relació a les empreses amb seu social a Catalunya i establiments industrials fora del seu territori pot dir-se que en 12 casos (Kalichemie Ibérica, Foret, Montefibre Hispania, Lombard, Casamitjana Mensa, Construcció de Muebles Metálicos, S E Gardy, Nestlé, Massanés y Grau, Bimbo, Gallina Blanca Purina, Cítricos y Refrescos) es tracta d'empreses on les multinacionals inicialment s'establiren a Catalunya atés que la branca a la que anaven adreçades llurs inversions hi era més consolidada (fonamentalment química o alimentària) si bé posteriorment han ampliat llur capacitat productiva mitjançant

la localització de noves plantes industrials fora de Catalunya. De les 4 empreses restants, no estrangeres, en una d'elles (Unión Térmica) la domiciliació està condicionada per la localització de recursos primaris i en els altres tres casos (Trenzas y cables de acero, S.A. Cros, Chupa Chups), es tracta d'empreses que, domiciliades inicialment a Catalunya, han anat localitzant nous establiments productius fora del seu territori en funció de la proximitat de nous centres de consum. La constatació d'aquests casos resulta clarament insuficient per poder considerar Catalunya com un centre industrial amb un nivell de presa de decisions que transcendeixi el seu propi territori.

Tanmateix, la qüestió clau que sol plantejar-se és si Catalunya, encara que inserida en un espai econòmic molt integrat, disposa d'una estructura industrial caracteritzada per l'autonomia quant als nivells de decisió. De fet, la resposta a aquesta qüestió ja ens ve prefigurada pels resultats dels apartats anteriors : hi ha un elevat grau de control (dependència) a nivell de la presa de decisions de les unitats de producció sobre l'economia catalana, especialment en aquells casos en que a Catalunya les unitats de producció hi tenen llocs de treball però no la seu social. Aquesta dependència es veu qualificada en els casos dels establiments in-

dustrials depenents del Sector Público controlats per empreses multinacionals. Al contrari, la influència de les decisions preses a Catalunya sobre el comportament dels establiments industrials de la resta d'Espanya és clarament inferior. Addicionalment, pot dir-se que en els casos on la fracció majoritària de la producció de l'empresa és obtinguda a Catalunya, l'empresa gaudeix d'una elevada autonomia comptant amb centres de decisió propis localitzats en territori català.

Quart : Capacitat exportadora de les branques industrials d'especialització catalana

Tractarem ara (x) de posar de manifest si les branques d'especialització catalana (xx) s'adrecen fonamentalment al mercat espanyol o fora d'ell i en quins casos el control estranger s'explica en funció del mercat espanyol de productes, de la possibilitat de millorar les condicions de producció o bé si respon a una estratègia més ampla de les empreses transnacionals.

La consideració conjunta de la informació recollida (Vid. quadre 12) permet detectar situacions diferents i en llur base efectuar la següent classificació :

-
- (x) Per no disposar de les dades corresponents a l'any 1976 en el moment d'efectuar el tractament informàtic l'anàlisi es concreta a l'any 1974 i es refereix a les empreses amb una xifra d'exportacions superior als 100 milions de pessetes.
- (xx) El procediment emprat s'explica pel fet que les branques d'especialització catalana tradueixen una hegemonia de les grans empreses catalanes.

QUADRE 12

Grans empreses espanyoles amb exportacions superiors als cent milions de pessetes.
Branques d'especialització catalana, 1.974.

Codi	Branques industrials	Empreses espanyoles amb exportacions superiors als 100 milions de pessetes.		
		Nombre d'empreses espanyoles	Nombre	Exportació x 100 Ingressos
242	Fabricació de ciment, calç i guix	24	2	12,9
247	Fabricació de productes ceràmics	5	3	18,5
251	Fabricació de productes químics bàsics (excepte productes farmacèutics de base)	43	16	15,3
252	Fabricació de productes químics afectats fonamentalment a l'agricultura	16	2	10,9
253	Fabricació de productes químics afectats principalment a la indústria	26	2	16,6
254	Fabricació de productes farmacèutics	41	6	29,9
255	Fabricació d'altres productes químics afectats al consum final	24	-	-
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles	4	2	17,4
330	Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva instal·lació).	8	-	-
341	Fabricació de fils i cables elèctrics	6	2	8,0
342	Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament.	40	9	17,8
413	Sacrifici de ramats, preparació i conserves de carn	36	3	9,1
414	Indústries làcties	38	-	-
420	Indústria del sucre	5	-	-

QUADRE 12 (continuació)

Grans empreses espanyoles amb exportacions superiors als cent milions de pessetes.
Branques d'especialització catalana, 1.974.

Codi	Branques industrials	Nombre d'empreses espanyoles	Empreses espanyoles amb exporta- cions superiors als 100 milions de pessetes.	
			Nombre	$\frac{\text{Exportació}}{\text{Ingressos}} \times 100$
421	Indústria del cacau, xocolata i productes de confiteria	10	-	-
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix)	25	-	-
425	Indústria vinícola	16	8	48,8
431	Indústria del cotó i les se- ves mesclades	26	2	18,9
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit	16	4	20,9
475	Edició	10	3	41,8
481	Transformació del cautxú	6	5	29,7
502	Construcció d'inmobles	38	-	-

Nota: El programa d'elaboració de les dades per aquest quadre no diferenciava entre les branques industrials on no hi ha cap gran empresa exportadora d'aquelles on n'hi havia una.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de F P.

- 1) Branques industrials d'especialització local (sense xifres d'exportació significatives) i autònomes (sense control exterior) : Fabricació de productes químics afectats principalment a l'agricultura (252), Sacrifici de ramats, preparació i conserves de carn (413), Indústria del sucre (420), Indústria del cotó i les seves mescles (431) i Construcció d'immobles (502).
- 2) Branques d'especialització obertes a l'exterior i autònomes : Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit (453) i Edició (475).
- 3) Branques industrials d'especialització controlades per empreses multinacionals i orientades fonamentalment al mercat interior : Fabricació d'altres productes químics afectats principalment al consum final (255), Indústries làcties (414), Indústria del cacau, xocolata i productes de confiteria (421) i Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix) (422).
- 4) Branques industrials d'especialització obertes a l'exterior i sota control d'empreses multinacionals.
  - 4.1) Integració de plantes industrials espanyoles al comerç internacional : Fabricació de productes farmacéutics (254), Construcció de màquines i tractors agrícoles (321), Fabricació de Material elèctric

d'utilització i equipament (342) i Transformació del cautxú (481).

4.2) Control exterior i producció exclusivament interior : Fabricació de productes ceràmics (247) i Indústria vinícola (425).

La introducció al procés d'inversió privada a Catalunya ens porta a fer uns comentaris sobre l'obvietat de la classificació que s'acaba de consignar.

c) Formes de mercat a la indústria catalana

Caracteritzades per les GEI que operen a Catalunya, passem a examinar l'estructura del mercat a partir de la situació de l'oferta. Com que Catalunya estava articulada amb Espanya (en els termes que acabem de precisar) caldrà prendre, per tant, com a marc de referència l'existència d'un únic mercat de productes industrials i a partir d'aquest supòsit ens plantejarem el tema de les formes i dinàmica del mercat. Així, doncs, un primer aspecte a considerar serà l'estudi de les formes de mercat a Espanya i llurs conseqüències sobre l'economia catalana.

La competència entre les empreses i entre els titulars del capital han anat transformant l'oferta fins a destacar-ne el protagonisme d'un nombre reduït de grans empreses. Aquestes ja no es comporten com a àtoms independents sinó que en llur actuació prenen en consideració la posició de les restants empreses que formen part d'aquest reduït nucli que anomenarem "arena oligopolística". L'"arena oligopolística" ens definirà, la situació on un nombre limitat d'empreses constitueixen el nucli d'empreses interdependents, els valors de la xifra d'ingressos de les quals és clarament superior a la resta d'empreses, cosa que les hi confereix la possibilitat d'influir decisivament en el comportament del mercat.

Aquest fenomen de la competència oligopolística avui és la forma determinant de la manifestació del descabdellament de la competència -fet consubstancial al capitalisme- i configura les formes de mercat avui més sovintejades. En aquests mercats els oligopolistes poden competir entre si per controlar el mercat, però també estan en condicions d'arbitrar fórmules d'acord que facilitin el control i la distribució del mercat, tot imposant-ne els preus.

Un cop haguem detectat els mercats oligopolístics es tractarà de veure els casos i les situacions en les quals la indústria catalana a compleix un paper protagonista. Abans cal advertir de primer que a diferència de l'apartat anterior, la indústria química ha estat analitzada a nivell de subgrups (4 dígit). Com a resultat s'ha constatat un nivell de fiabilitat suficient a 11 subgrups que així substitueixen els cinc grups de la branca química anteriorment considerats. L'anàlisi s'aplica, per tant, a 57 branques industrials, a les quals les situacions de mercat es distribueixen segons es reflecteix al quadre 13.

Però l'esmentat quadre utilitza una terminologia en gran part definida a partir de la informació i tractament de la limitada informació disponible. Com que l'objectiu perseguit és establir el domini sobre el mercat de les GEI es tracta de cercar un índex que permeti mesurar el grau d'aquest domini. En la definició d'aquest índex el primer problema a superar és la repercussió de l'omissió de les variables corresponents a les empreses de menor dimensió. La majoria d'índexs generalment adoptats presenten inconvenients i no permeten superar aquestes limitacions. Per aquest motiu ens ha semblat pertinent -un cop fetes les necessàries adaptacions- emprar la metodologia utilitzada

QUADRE 13

Situacions de mercat

	Nombre de branques	Participació en la xifra d'affers de les GEI (%)
Oligopoli sense dominació	35	59,7
Oligopoli amb dominació	3	6,8
Quasi monopoli	9	11,4
Ni oligopoli ni dominació	10	13,8
Casos amb informació insuficient		
	57	91,7
	72	8,3

Font: Elaboració pròpia en base a la informació de F. P.

per la Comissió de les Comunitats Europees(x), efectuant una anàlisi cross-section per a totes aquelles indústries per les que tenim una informació suficient i fiable, i esbrinant l'existència o absència d'estructures oligopolístiques o quasi monopolístiques de mercat al si de cada branca industrial.

Partint de la mostra disponible, l'anàlisi s'ha efectuat en tres etapes.

A la primera s'ha intentat detectar situacions d'oligopolí (Vid. anex al quadre 14). A grans trets la idea d'oligopolí es refereix a una situació d'equilibri o interdependència entre les n' empreses que formen l'"arena oligopolística".

Ordenem en sentit decreixent les n GEI d'una branca .

(x) Vid. R.Linda "Concurrence oligopolistique et planification concurrentielle internationale", Économie Politique vol. XXV, nº 2-3, 1972; R.Linda, Méthodologie de l'analyse de la concentration appliquée a l'étude des secteurs et des marchés, Commission des Communautés Européennes, Brusel.les, 1975; R.Linda, "Liaison de la dimension et de la structure", a L'Économie de ce temps (Encyclopédie Economique de XXème siècle), dirigida per F.Perroux, 1979 R.Linda, C.Marfels "International sectoral comparisons including analysis on the beverages industries in Germany and Europe", 2 vol. (vol. I R.Linda, General theory and empirical research applied to the european industry. The beverages case; vol. II, C.Marfels, "A study on the evolution of concentration in the beverages industry in the Federal Republic of Germany"), Commission of the European Communities, 1979.

Siguin,

X_i ($i = 1, 2, \dots, n$) les xifres d'ingressos de l'empresa i tindrem que

$$X_1 \geq X_2 \geq \dots \geq X_n$$

Donada una mostra $(1, 2, \dots, n')$ de les n' empreses més grans ($n' \leq n$) definirem el desequilibri oligopolístic en un punt i de la mostra $(DO_i)(x)$ com

$$DO_i = \frac{\sum_{j=1}^n \frac{X_j}{i}}{\sum_{j=i+1}^{n'} \frac{X_j}{(n'-i)}} \quad (xx)$$

Adicionalment, definirem l'índex L_n , de desequilibri conjunt de la mostra com la mitjana aritmètica dels DO_i per a cada punt de la mostra dividit pel nombre d'unitats (empreses) que intervenen a la mostra i que són, per tant, elements potencials de desequilibri.

-
- (x) La consideració d' i permet subdividir la mostra original en dos submostres: a) la corresponent a les empreses més grans: des de la 1a fins a la i -èsima i
 b) la que inclou les empreses més petites: des de la $(i+1)$ -èsima fins l'empresa n' .
- (xx) El valor mínim de la DO_i serà 1 en el cas d'igualtat entre les n' empreses. Observarà valors creixents a mesura que s'incrementen els desnivells entre les submostres.

$$L_{n'} = \frac{\sum_{i=2}^{n'} \frac{DO_i}{n'-1}}{n'} \quad (x)$$

El valor $n' = n^x$ on L_{n^x} assoleix un primer mínim local, defineix la mostra per a la qual el desequilibri és més petit i posa de relleu el tall dimensional que determina el grup d'empreses (n^x) que formen l'arena oligopolística.

El desequilibri a l'interior de l'arena (L_j) es mesura com la mitjana aritmètica dels valors de desequilibri per a cada possible submostra inferior o igual a la que forma l'arena

$$L_j = \frac{\sum_{n'=2}^{n^x} L_{n'}}{n^x - 1}$$

Definides les situacions d'oligopoli, en una segona etapa es tracta d'identificar les situacions de dominació enteses com aquells casos en que la xifra d'ingressos de la primera empresa de la branca és, com a mínim, el doble de

---

(x) Els valors extrems de la funció són $1/n'$ i ∞ . L'índex $L_{n'}$ pot calcular-se per a qualsevol submostra.

la xifra d'ingressos corresponents a la segona empresa. Considerem que la situació de dominació reflecteix formes de mercat quasi monopolístiques quan no hi ha una "arena oligopolística" dins la branca. En cas contrari, quan junt a l'empresa dominant hi ha un conjunt de GEI amb una xifra d'ingressos clarament superior a la resta d'empreses es parlarà de la situació d'oligopoli amb dominació.

Finalment -tercera etapa- s'ha elaborat un "índex de dinamisme" que ens servirà per calcular l'estabilitat de les quotes de mercat entre les empreses de l'"arena oligopolística".

Partint de la mostra de n empreses i definint la proporció percentual que la xifra d'ingressos de cada empresa representa sobre el conjunt com :

$$a_{i,1} = \frac{x_{i,1}}{\sum_{j=1}^n x_{j,1}} \cdot 100$$

on el primer subíndex indica l'empresa i el segon l'any, (1 = 1974) (2 = 1976), podrem definir un indicador de l'estabilitat o dinàmica en el control del mercat com

$$I = \sum_{i=1}^n \left| a_{i,1} - a_{i,2} \right| \quad (x)$$

L'indicador pot referir-se al conjunt de la mostra, a l'arena o a l'empresa dominant. En el present treball ens referim a l'arena i prendrem com a índex de dinamisme -o índex F- el sumatori en valor absolut de l'evolució de les quotes de mercat de les empreses de l'arena multiplicat pel nombre d'empreses i dividit per dos.

$$F = \frac{\sum_{i=1}^{n^x} \left| a_{i,1} - a_{i,2} \right| \cdot n^x}{2}$$

Fetes aquestes precisions, la seva aplicació a l'estudi permet disposar de la informació recollida als quadres 14, 15 i 16. Es tracta ara de fer-ne unes observacions que formularem en tres parts. En la primera, interpretarem la situació oligopolística de les branques a partir dels índexs obtinguts; seguidament ens referirem a l'existència d'oligopolis i quasi-monopolis en les branques d'especialització catalana, i finalment ens fixarem en el control exterior segons les situacions de mercat.

(x) El sumatori es calcula en termes absoluts, ja que en cas contrari seria sempre igual a zero.

QUADRE 14

Branques amb formes de mercat oligopolístiques, 1.976.

Codi	Branca	Empreses integrants de l'arena n ^X	Nivell de desequilibri L _S	Dinamisme F
130	Refinació de petroli	8	0,59	40,96
151	Producció, transport i distribució d'energia elèctrica	5	0,42	3,68
223	Trefilatge, estiratge, perfilatge, laminatge en fred de l'acer	7	0,61	197,02
224	Producció i primera transformació de metalls no ferris	5	0,38	46,65
246	Indústria de vidre	2	0,59	12,72
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles (2)	2	0,52	11,14
330	Construcció de màquines d'oficina i d'ordenadors (inclosa la seva - instal.lació) (2)	5	1,05(1)	23,23
341	Fabricació de fils i cables elèc- trics (2)	6	0,45	105,96
342	Fabricació de material elèctric d' <u>u</u> tilització i equipament (2)	9	0,29	20,25
345	Fabricació d'aparells electrodomès- tics	12	0,28	80,64
351	Fabricació d'aparells i equip de telecomunicació	5	1,43(1)	30,52
361	Construcció i muntatge de vehicles automòbils i els seus motors	6	0,62	34,11
363	Fabricació d'equip, accessoris i pe- ces de recanvi, per a vehicles au- tomòbils	11	0,28	78,87
370	Construcció naval. Reparació i man- teniment de vaixells	3	0,74	12,92
381	Construcció, reparació i manteniment de material ferroviari	3	0,47	12,41
411	Fabricació d'oli d'oliva	4	0,40	45,76
412	Fabricació d'olis i greixos, vegetals i animals (excepte l'oli d'oliva)	3	0,67	59,18
420	Indústria del sucre (2)	3	0,48	22,11

QUADRE 14 (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques, 1.976.

Codi	Branca	Empreses integrants de l'arena n^X	Nivell de desequilibri L_s	Dinamisme F
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix).(2)	6	0,36	41,04
424	Indústries d'alcohols etílics de fermentació	3	0,48	16,22
427	Fabricació de cervesa i malt cerveser	6	0,34	116,25
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit(2)	4	0,62	28,92
472	Fabricació de paper i cartró	3	0,76	17,75
473	Transformació de paper i cartró	9	0,28	175,23
475	Edició (2)	8	0,29	136,76
481	Transformació del cautxú	3	0,66	18,32
501	Edificació i obres públiques (sense predomini). Demolició	8	0,32	41,76
503	Obres públiques	6	0,65 (1)	28,74
251.1	Fabricació de productes químics orgànics d'origen petroquímic	4	0,56 (1)	111,64
251.2	Fabricació d'altres productes químics orgànics	5	0,52	23,95
251.3	Fabricació de productes químics inorgànics(excepte gasos comprimits) (2)	5	0,38	34,70
251.4	Fabricació de primeres matèries plàstiques (2)	11	0,29	111,76
251.6	Producció de fibres artificials i sintètiques (2)	6	0,62	23,49
252.1	Fabricació d'adobs (2)	3	0,54	3,47
253.3	Fabricació de pintures, barniços i laques (2)	8	0,57	32,64
254.2	Fabricació d'especialitats i d'altres productes farmacèutics (2)	3	0,49	30,38
255.1	Fabricació de sabons comuns, detergents i lleixius (2)	3	0,52	11,39
255.2	Fabricació de sabons de tocador i d'altres productes de perfumeria i cosmètica (2)	8	0,35	67,44

Notes: (1) El desequilibri inclou una situació de dominació a l'interior de l'arena oligopolística. (2) Branca d'especialització catalana.

Font : Elaboració pròpia en base a la informació de F P.

QUADRE 14. ANEX

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empreses integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
130.	REFINACIO DE PETROLI E N. del Petróleo Compañía Española de Petróleos, S.A. Petronor Butano Petroliber Petróleos del Mediterráneo Hispanoil Unión Explosivos Rio Tinto
151.	PRODUCCIO, TRANSPORT I DISTRIBUCIO D'ENERGIA ELECTRICA Iberduero Hidroeléctrica Española Cía. Sevillana de Electricidad F.E.C.S.A. Unión Eléctrica
223.	TREFILATGE, ESTIRATGE, PERFILATGE, LAMINATGE EN FRED DE L'ACER Nueva Montaña Quijano Perfil en frío Unión Cerrajera Trenzas y cables de acero Rico y Echevarría Vicinay Aranzabal
224.	PRODUCCIO I PRIMERA TRANSFORMACIO DE METALLS NO FERRIS Empresa Nacional del Aluminio Río Tinto Patiño Aluminio de Galicia Unión Explosivos Río Tinto Sociedad Española de Construcciones Electromecánicas
246.	INDUSTRIA DEL VIDRE Cristalería Española Vidrierías Españolas Vicasa
321.	CONSTRUCCIO DE MÀQUINES I TRACTORS AGRÍCOLES John Deere Ibérica Motor Ibérica

QUADRE 14. ANEX (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empreses integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
330.	CONSTRUCCIO DE MAQUINES D'OFICINA I ORDENADORS (INCLOSA LA SEVA INSTAL.LACIO) I B M España Gispert Hispano Olivetti N.C.R. España Sperry Rand Española - Univac
341.	FABRICACIÓ DE FILS I CABLES ELÈCTRICS Aismalibar Saenger Conductores Eléctricos Navarro Cables de Comunicaciones Conductores Eléctricos Roqué General Cable Ceat
342.	FABRICACIÓ DE MATERIAL ELÈCTRIC D'UTILITZACIÓ I EQUIPAMENT AEG Ibérica Electricidad Siemens Fábrica Española de Magnetos (FEMSA) General Eléctrica Española Westinghouse S.E. Lámparas Eléctricas Z Cía. Electrónica y de Comunicaciones (CECSA) Piher Unidad Hermética
345.	FABRICACIÓ D'APARELLS ELECTRODOMESTICS Orbaiceta Ulgor Fabricación de Electrodomésticos (Fabrelec) Cointra Balay Ibérica de Electrodomésticos Corberó Braun Española S.E. Grandes Aparatos Domésticos Electro-mica Domar Constructora de aparatos de refrigeración, S.A.(CARSA)
351.	FABRICACIÓ D'APARELLS I EQUIP DE TELECOMUNICACIÓ Standard Eléctrica Industrias de Telecomunicación (INTELSA) Compañía Internacional de Comunicaciones y Electrónica, S.A.

QUADRE 14. ANEX (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empreses integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
351.	Marconi Española Telettra Española
361.	CONSTRUCCIÓ I MUNTATGE DE VEHICLES AUTOMÒBILS I ELS SEUS MOTORS S E A T Fasa Renault Chrysler España Citroën Hispania E.N. Autocamiones (ENASA) Motor Ibérica
363.	FABRICACIO D'EQUIP, ACCESORIS I PECES DE RECANVI PER A VEHICLES AUTOMOBILS Bendibérica Industrias Metálicas de Navarra Fraymon Seida Faessa Internacional Industrias Subsidiarias de Aviación Eaton Radiadores Puma Chausson Tarabusi Ederlan Gallital Ibérica
370.	CONSTRUCCIÓ NAVAL. REPARACIÓ I MANTENIMENT DE VAIXELLS Astilleros Españoles Empresa Nacional Bazán Astilleros y Talleres del Noroeste (ASTANO)
381.	CONSTRUCCIÓ, REPARACIÓ I MANTENIMENT DE MATERIAL FERROVIARI Material y Construcciones (MACOSA) Construcciones Auxiliares de Ferrocarriles (CAF) La Maquinista Terrestre y Marítima
411.	FABRICACIÓ D'OLI D'OLIVA Carbonell y Cía. de Córdoba Elosua Koipe Uteco-Jaén

QUADRE 14. ANEX (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empreses integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
412.	FABRICACIO D'OLIS I GREIXOS, VEGETALS I ANIMALS (EXCEPTE L'OLI D'OLIVA) Cía. Industrial de Abastecimientos Aceiteras Reunidas de Levante Aceites y Proteínas
420.	INDUSTRIA DEL SUCRE Cía. Industrias Agrícolas Ebro, Cía. Azúcares y Alcoholes General Azucarera de España
422.	INDUSTRIES DE PRODUCTES PER A L'ALIMENTACIO ANIMAL (INCLOSES LES FARINES DE PEIX) Unión Alimentaria Sanders Piensos Hens Nanta Gallina Blanca Purina Antonio Porta Labata Bioter-Biona
424.	INDUSTRIES D'ALCOHOLS ETILICS DE FERMENTACIÓ Pedro Domecq Osborne y Compañía González Byass
427.	FABRICACIÓ DE CERVESA I MALT CERVESER El Aguila San Miguel Damm Mahou La Cruz del Campo Unión Cervecera
453.	CONFECIO EN SERIE DE PECES DE VESTIR I COMPLEMENTES DEL VESTIT Industrias y Confecciones (INDUYCO) Cortefiel Tybor Sáez Merino
472.	FABRICACIO DE PAPER I CARTRÓ La Papelera Española Sarrió Torras Hostench

QUADRE 14. ANEX (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empresa integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
473.	TRANSFORMACIÓ DE PAPER I CARTRÓ Uniwall Tampella Española Onena Papelera Navarra Jerez Industrial Carto España Talleres de Manipulación del Papel Celograf Ateval
475.	EDICIÓ Medios de Comunicación Social del Estado Prensa Española La Editorial Católica Talleres de Imprenta Plaza y Janés Salvat Editores Víctor Grupo de Empresas Editorial Bruquera
481.	TRANSFORMACIÓ DEL CAUTXU S A F E Neumáticos Michelin Firestone Hispania Productos Pirelli
501.	EDIFICACIÓ I OBRES PUBLIQUES (SENSE PREDOMINI).DEMOLICI Laing Construcciones y Contratas Ginés Navarro Edificios y Obras Obras y Construcciones Industriales Trabajos y Obras Sociedad Ibérica de Construcciones y Obras Públicas (SICOP) Ingeniería y Construcciones Sala Amat
503.	OBRES PUBLIQUES Dragados y Construcciones Agromán Entrecanales y Tavora Huarte y Cía. Fomento de Obras y Construcciones Cubiertas y Tejados

QUADRE 14. ANEX (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empreses integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
251.1	FABRICACIÓ DE PRODUCTES QUÍMICS ORGÀNICS D'ORIGEN PETROQUÍMIC Río Ródano Industrias Químicas Asociadas Paular Montoro
251.2	FABRICACIÓ D'ALTRES PRODUCTES QUÍMICS ORGÀNICS Fosfórico Español Unión Explosivos Río Tinto Dow Chemical Ibérica Petroquímica Española Productos Químicos del Mediterráneo
251.3	FABRICACIÓ DE PRODUCTES QUÍMICS INORGÀNICS (EXCEPTE GASOS COMPRIMITS) Solvay Foret Cros Energía e Industrias Aragonesas Hidro-nitro Española
251.4	FABRICACIÓ DE PRIMERES MATERIES PLÀSTIQUES Aiscondel Alcudia Unión Explosivos Río Tinto Hispanic Industrial Dow Chemical Ibérica Viniclor Hoechst Ibérica Bayer Hispania Comercial La Cellophane Española Arrahona BASF Española
251.6	PRODUCCIÓ DE FIBRES ARTIFICIALS I SINTÈTIQUES La Seda de Barcelona Safa Cyanenka Montefibre Hispania Sociedad Nacional Industria Aplicación Celulosa (SNIACE) Nurel

QUADRE 14. ANEX (continuació)

Branques amb formes de mercat oligopolístiques. Empreses integrants de "l'arena oligopolística", 1.976.

Codi	Branca
252.1	FABRICACIÓ D'ADOBS Unión Explosivos Río Tinto Cros Empresa Nacional de Fertilizantes
253.3	FABRICACIÓ DE PINTURES, VERNISSOS I LAQUES Distribuidora Industrial Industrias Titán Industrias Químicas Procolor Urruzola Barnices Valentine Hoeschst Ibérica Bayer Hispania Comercial Muñuzuri Ripolin Georget
254.2	FABRICACIÓ D'ESPECIALITATS I D'ALTRES PRODUCTES FARMACEUTICS Laboratorios e Industrias Iven Sandoz Unión Explosivos Río Tinto
255.1	FABRICACIÓ DE SABONS COMUNS; DETERGENTS I LLEIXIUS Camp Lever Ibérica Henkel Ibérica
255.2	FABRICACIÓ DE SABONS DE TOCADOR I D'ALTRES PRODUCTES DE PERFUMERIA I COSMETICA Avon Cosmetics Colgate Palmolive Antonio Puig Dana Arbora internacional Myrurgia Perfumería Gal Henry Colomer

Font: Elaboració pròpia en base a la informació de F P.

QUADRE 15

Relació de branques amb situació de dominació, 1.976.

Codi	Branca	<u>Ingressos 1^aempresa</u> <u>Ingressos 2^aempresa</u>	1 ^a empresa
111	Extracció, preparació, i aglomeració d'hulla	4,54	Hunosa
221	Siderúrgia	2,18	Ensidesa
242	Fabricació de ciments, calç i guix (2)	2,00	Asland
243	Fabricació de materials per a la construcció en formigó, ciment, guix, escaiola i d'altres	6,08	Uralita
247	Fabricació de productes ceràmics (2)	3,70	Roca
330	Construcció de màquines d'oficina i d'ordenadors (inclosa la seva instal·lació) (2)	3,18 (1)	IBM
351	Fabricació d'aparells i equip de telecomunicació	5,06 (1)	Standard Elèctrica
416	Fabricació de conserves de peix i d'altres productes del mar	2,08	Pescanova
421	Indústria del cacau, xocolata i productes de confiteria (2)	3,28	Nestlé
429	Indústria del tabac	12,52	Tabacalera S.A.
471	Fabricació de pasta paperera	3,88	Empresa Nacional de Celulosa
503	Obres públiques	2,06 (1)	Dragados y Construcciones

Notes: (1) A més de la dominació s'hi ha detectat una arena oligopolística.

(2) Branca d'especialització catalana.

Font : Elaboració pròpia a partir de la informació de F P.

QUADRE 16

Relació de branques sense oligopoli ni dominació, 1.976.

Codi	Branca
222	Fabricació de tubs d'acer.
316	Fabricació d'eines i articles acabats en metalls, amb exclusió de material elèctric.
325	Construcció de màquines i equip per a mineria, construcció i obres públiques, siderúrgia i fundició i d'elevació i manipulació.
413	Sacrifici de ramat. Preparació i conserves de carn(1)
414	Indústries làcties. (1)
425	Indústria vinícola. (1)
431	Indústria del cotó i les seves mesclures. (1)
502	Construcció d'immobles. (1)
253.1	Fabricació de gasos comprimits. (1)

Nota: (1) Branca d'especialització catalana.

Font: Elaboració pròpia a partir de la informació de F P.

Primer : Anàlisi endògena de les situacions d'oligopoli

R.Linda ha proposat un conjunt sistematitzat de claus de lectura per interpretar en termes de models concrets d'oligopoli els sistemes d'índexs resultants. Seguint el mateix model els elements que intentarem de qualificar seran: i) amplitud de l'oligopoli; ii) desequilibri al si de l'"arena oligopolística", i iii) dinamisme de les estructures oligopolístiques. En base als resultats obtinguts descriurem cada una de les claus d'interpretació dels resultats de la forma següent (x).

i) Amplitud de l'oligopoli, en funció del nombre d'empreses que formen l'"arena oligopolística" (n^x). Qualsevol classificació és arbitrària, però atenent al que suggereix R.Linda proposem la següent pel cas espanyol :

n^x	=	2	tendències mono-duopolístiques
$3 \leq n^x$	$\leq$	6	oligopoli estret
$7 \leq n^x$	$\leq$	10	oligopoli mitjà. Estructura mixta
n^x	$>$	10	oligopoli incert (donada la seva amplitud) o molt diluit)

(x) Atesa la no homogeneïtat entre les dades analitzades per R.Linda i les disponibles pel cas espanyol ha estat necessari introduir modificacions a les claus d'interpretació originals.

ii) Desequilibri en el si de l'"arena oligopolística".

L'índex L_s és un indicador de les relacions de desequilibri (desigualtat de pes) al si de l'arena. En conseqüència definirem les següents situacions :

$L_s > 1$	tendències mono-duopolístiques acusades
$0,5 < L_s < 1$	oligopoli molt desequilibrat. tendència a situacions de dominació
$0,25 \leq L_s \leq 0,5$	oligopoli relativament equilibrat
$L_s \leq 0,25$	oligopoli molt equilibrat

iii) Dinamisme de les estructures oligopolístiques (x)

Aquestes ens vindran indicades pels diferents valors que pren l'índex F. Per tant tindrem :

$F > 50$	estructures molt dinàmiques
$30 < F \leq 50$	dinamisme normal
$20 < F \leq 30$	dinamisme reduït
$10 < F \leq 20$	rigidesa
$F \leq 10$	super-rigidesa

Els resultats obtinguts s'expressen al quadre 17.

(x) Atés que les anàlisis efectuades per R.Linda s'apliquen a situacions referides a anys consecutius hem hagut de modificar els coeficients definidors de situacions de rigidesa/dinamisme puix en el nostre cas prendrem en consideració l'evolució bianual de les quotes de mercat.

QUADRE 17

Caracterització de les situacions d'oligopoli, 1.976.

Codi	Branca	Amplitud	Desequilibri	Dinamisme
130	Refinació de petroli	mitjana	molt	normal
151	Producció, transport i distribució d'energia elèctrica	estreta	relatiu	hiperrigides
223	Trefilatge, estiratge, laminatge en fred de l'acer	mitjana	molt	molt
224	Producció i primera transformació de metalls no ferris	estreta	relatiu	normal
246	Indústria del vidre	tendència monodopolística	molt	rigidesa
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles	duopolística	molt	rigidesa
330	Construcció de màquines d'oficina i d'ordenadors (inclosa la seva instal·lació)	estreta (amb dominació)	tendència monodopolística	reduit
341	Fabricació de fils i cables elèctrics	estreta	relatiu	molt
342	Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament	mitjana	relatiu	reduit
345	Fabricació d'aparells electrodomèstics	diluida	relatiu	molt
351	Fabricació d'aparells i equip de telecomunicació	estreta (amb dominació)	tendència monodopolística	normal
361	Construcció i muntatge de vehicles automòbils i els seus motors	estreta	molt	normal
363	Fabricació d'equip, accessoris i peces de recanvi per a vehicles automòbils	diluida	relatiu	molt
370	Construcció naval. Reparació i manteniment de vaixells	estreta	molt	rigidesa
381	Construcció, reparació i manteniment de material ferroviari	estreta	relatiu	rigidesa
411	Fabricació d'oli d'oliva	estreta	relatiu	normal
412	Fabricació d'olis i greixos, vegetals i animals (excepte l'oli d'oliva)	estreta	molt	molt
420	Indústria del sucre	estreta	relatiu	reduit
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix)	estreta	relatiu	normal

QUADRE 17 (continuació)

Caracterització de les situacions d'oligopoli, 1.976.

Codi	Branca	Amplitud	Desequilibri	Dinamisme
424	Indústries d'alcohols etílics de fermentació	estreta	relatiu	rigidesa
427	Fabricació de cervesa i malt cer veser	estreta	relatiu	molt
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit	estreta	molt	reduit
472	Fabricació de paper i cartró	estreta	molt	rigidesa
473	Transformació de paper i cartró	mitjana	relatiu	molt
475	Edició	mitjana	relatiu	molt
481	Transformació del cautxú	estreta	molt	rigidesa
501	Edificació i obres públiques (sen se predomini). Demolició.	mitjana	relatiu	normal
503	Obres Públiques	estreta (amb dominació)	molt	reduit
251.1	Fabricació de productes químics orgànics d'origen petroquímic	estreta	molt	molt
251.2	Fabricació d'altres productes químics orgànics	estreta	molt	reduit
251.3	Fabricació de productes químics inorgànics (excepte gasos comprimits)	estreta	relatiu	normal
251.4	Fabricació de primeres matèries plàstiques	diluida	relatiu	molt
251.6	Producció de fibres artificials i sintètiques	estreta	molt	reduit
252.1	Fabricació d'adobs	estreta	molt	hiper-rigidesa
253.3	Fabricació de pintures, vernis scs i laques	mitjana	molt	normal
254.2	Fabricació d'especialitats i - d'altres productes farmacèutics	estreta	relatiu	normal
255.1	Fabricació de sabons comuns, de tergents i lleixius	estreta	molt	rigidesa
255.2	Fabricació de sabons de tocador i d'altres productes de perfumèria i cosmètica	mitjana	relatiu	molt

Font: Elaboració pròpia en base a la informació de F.P.

Una ordenació de les branques atenent el que anomenem intensitat competitiva situaria a l'extrem corresponent a situacions de menys competència els supostos d'oligopoli estret o tendències mono-duopolístiques, molt desequilibri i rigidesa o super-rigidesa. Les branques on més clarament es manifesta aquesta situació són : Producció, transport i distribució d'energia elèctrica (151) i Fabricació d'adobs (252.1). En el primer cas la nota més destacable és la super-rigidesa en l'evolució de les quotes de mercat entre 1974 i 1976. Probablement Unidad Elèctrica no ha estat aliena a aquesta situació d'obstrucció a la competència. El cas de la Fabricació d'adobs està probablement relacionat amb el caràcter controlat dels preus de la branca i amb les corresponents negociacions entre els fabricants i les autoritats econòmiques.

Segon : Oligopolis i quasi monopolis a les branques d'especialització catalana.

L'estudi de les formes de mercat entés com a origen de situacions de control d'un mercat ens condueix a centrar-nos en aquelles branques on la indústria catalana pot detentar situacions de força, és a dir, en el que hem definit com a branques d'especialització. Les branques d'especialització

catalana amb índex de fiabilitat suficient són 26: 17 branques desagregades a nivell de grup i 9 a nivell de subgrup, corresponents a la indústria química. Les situacions de mercat es reflecteixen al quadre 18.

La informació disponible permet posar de relleu els trets bàsics de cada una de les formes de mercat. Respecte els casos on s'ha detectat especialització catalana (atenent la domiciliació de l'empresa) i aquells en que l'empresa dominant està domiciliada a Catalunya o al menys hi produeix una proporció significativa de la seva oferta, es posa de manifest que solament en el cas de la Construcció de màquines d'oficina i ordinadors (inclosa la seva instal·lació) (330) l'empresa dominant està domiciliada fora de Catalunya (concretament a Madrid).

Al quadre 19 es presenta, per a les branques d'especialització catalana (segons domiciliació) la fracció de l'oferta global de les empreses integrants de l'arena corresponent a empreses domiciliades a Catalunya. De les dades del quadre se'n dedueix que hi ha dues branques on, tot i l'especialització catalana, el mercat s'escapa del control de les empreses catalanes. Aquesta situació s'explica perquè l'empresa dominant no hi és domiciliada -cas de I B M (Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva

QUADRE 18

Distribució de les situacions de mercat a les branques d'especialització catalana(1), 1.976

	Nombre de branques	Pes de la branca dins d'economia catalana (%)	Pes de la branca dins l'economia espanyola (%)
Oligopoli sense dominació	16	32,7	17,6
Oligopoli amb dominació	1	1,4	1,1
Quasi monopoli	3	4,2	2,2
Ni oligopoli ni dominació	6	21,1	10,6
Branques de no especialització	26	59,4	31,5
Branques amb informació insuficient	31	23,7	60,2
	72	16,9	8,3

Nota: (1) Els desajustos respecte al quadre nº 13 son atribuïbles al fet que les branques químiques hi figuraven a nivell de grup i en tots els grups (5) l'economia catalana hi és especialitzada. En desagregar-ho a nivell de subgrups resulta que en algun cas l'economia catalana no manifesta especialització.

Font: Elaboració pròpia a partir de F P.

QUADRE 19

Fracció de l'oferta domiciliada a Catalunya a les "arenas oligopolístiques" corresponents a les branques d'especialització catalana, 1.976.

Codi	Branca	Ingressos de "l'arena oligopolística" (%)
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles	51,1
330	Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva instal·lació)	29,1
341	Fabricació de fils i cables elèctrics	100,0
342	Fabricació de material elèctric d'utilització	29,2
420	Indústria del sucre	37,0
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix)	49,7
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit	21,6
475	Edició	52,9
481	Transformació del cautxú	23,8
251.3	Fabricació de productes químics inorgànics	69,1
251.4	Fabricació de primeres matèries plàstiques	50,0
251.6	Producció de fibres artificials i sintètiques	69,8
252.1	Fabricació d'adobs	34,7
253.3	Fabricació de pintures, vernissos i laques	40,3
254.2	Fabricació d'especialitats i d'altres productes	35,5
255.1	Fabricació de sabons comuns, detergents i lleixius	67,7
255.2	Fabricació de sabons de tocador i d'altres productes de perfumeria	56,9

Font: Elaboració pròpia a partir de FP.

instal·lació) (330), o perquè a l'"arena oligopolística" resultant les empreses domiciliades a Catalunya hi són clarament infrarepresentades. La branca de Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit (453) si bé registra un 30,8% dels ingressos del conjunt de grans empreses domiciliades a Catalunya de la branca, dins l'arena oligopolística el percentatge es redueix fins el 21,6% doncs les principals empreses rauen a Madrid. En tots els altres casos en que apareixen situacions d'oligopoli o dominació, l'especialització catalana a la branca es correspon amb el pes de les grans empreses catalanes a l'arena de grans empreses que detenten el control del mercat.

Tercer : Situacions de mercat i control exterior

El control exterior s'ha adreçat a les branques d'especialització i en aquestes branques ha optat per les millors posicions quant el control del mercat. En aquests casos l'especialització es limitaria solament al fet de la domiciliació social de les empreses en territori català.

Totes les empreses dominants estan sotmeses a algun tipus de control exterior. Al quadre 20 es posa de relleu la situació de control exterior per a totes les branques d'especialització catalana. El que acabem de dir resulta evident si considerem que solament en tres casos el control exterior afecta a menys del 40% dels ingressos totals de les empreses que formen l'arena. A la resta de branques l'"arena oligopolística" està dominada clarament per empreses transnacionals. Aquesta situació és un reflex del fet que les grans empreses multinacionals ja han integrat el mercat espanyol dins la competència oligopolística a nivell internacional.

Tampoc a les sis branques on l'any 1976 no es detectaven formes de mercat oligopolístiques la situació quant el control exterior no reflectia situacions de competitivitat de la indústria catalana. De fet es tracta de branques en certa mesura protegides bé per la poca intensitat tecnològica o per la influència dels costos unitaris de transport en els costos medis. Amb tot, emfasitzar l'absència de control exterior solament resulta vàlid per a la branca de Construcció d'immobles (502) el que s'explica per les seves característiques i pel fet locacional. A la Indústria del cotó i les seves mescles (431) l'absència de formes

QUADRE 20

Domini i control exterior de "l'arena oligopolística" en les branques d'especialització catalana, 1.976.

Codi	Branca	% ingressos d'empreses catalanes sobre el conjunt de l'arena oligopolística	% ingressos d'empreses oligopolístiques catalanes sota control exterior	Regió hegemònica en el conjunt de l'arena oligopolística
321	Construcció de màquines i tractors agrícoles	51,1	100,0	USA (81%)
330	Construcció de màquines d'oficina i ordenadors (inclosa la seva instal·lació)	29,1	83,3	USA (70,9%)
341	Fabricació de fils i cables elèctrics	100,0	86,1	USA (45,6%) CEE (40,4%)
342	Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament	29,2	79,3	CEE (41,5%) USA (37,8%)
420	Indústria del sucre	37,0	0,0	-
422	Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix)	49,7	69,5	USA (47,6%)
453	Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit	21,6	0,0	-
475	Edició	52,9	14,4	-
481	Transformació del cautxú	23,8	100,0	CEE (69,9%)
251.3	Fabricació de productes químics inorgànics (excepte gasos comprimits)	69,1	64,7	CEE (39,9%) USA (24,7%)
251.4	Fabricació de primeres matèries plàstiques	50,0	94,4	CEE (69,3%)
251.6	Producció de fibres artificials i sintètiques	69,8	100,0	CEE (83,9%)
252.1	Fabricació d'adobs	34,7	41,4	CEE (41,1%)

QUADRE 20 (continuació)

Domini i control exterior de "l'arena oligopolística" en les branques d'especialització catalana, 1.976

Codi	Branca	% ingressos d'empreses catalanes sobre el conjunt de l'arena oligopolítica	% ingressos d'empreses oligopolíticas catalanes sota control exterior	Regió hegemònica en el conjunt de "l'arena oligopolística".
253.3	Fabricació de pintures, vernissos i laques	40,3	54,3	CEE (45,11%)
254.2	Fabricació d'especialitats i d'altres productes farmacèutics	35,5	61,6	EUR-CEE (35,5%) CEE (26%)
255.1	Fabricació de sabons comuns, detergents i lleixius	67,7	60,4	CEE (60,4%)
255.2	Fabricació de sabons de tocador i d'altres productes de perfumeria i cosmètica.	56,9	54,3	USA (54,3%)

Nota: EUR-CEE equival a Europa exclosos els països de la CEE.

Font: Elaboració pròpia en base a la informació de FP.

oligopolístiques s'explica per la profunda crisi de la branca que a l'ensem de la seva atomització tradicional dificulta la formació d'oligopolis. Pel que fa al Sacrifici de ramat, preparació i conserves de carn (413) manifesta una situació de creixent control a través de les Indústries de productes per a l'alimentació animal (incloses les farines de peix) (422) si bé el seu dinamisme fa pensar en la inestabilitat de la situació actual. En els casos de les Indústries làcties (414) i Indústria vinícola (425) s'està produint una forta lluita entre les empreses actuant la publicitat com a factor determinant d'un procés de ràpida oligopolització en favor de les grans multinacionals. L'elevat dinamisme d'aquests cinc grups manifesta que estan sotmesos a profundes transformacions internes. Pel que fa a la Fabricació de gasos comprimits (253.1) es tracta d'un cas on, malgrat l'any 1974 podia detectar-se la presència d'"arena oligopolística", el dinamisme del mercat no permet fer especulacions sobre l'evolució futura.

Una anàlisi de la procedència del capital estranger invertit a les empreses domiciliades a Catalunya que corresponen a l'"arena oligopolística" permet posar de relleu que el mercat espanyol tendeix a estar dominat per aquelles empreses que

dominen el mercat europeu o mundial. Aquesta afirmació és particularment vàlida per aquelles branques obertes a la competència exterior i en que Catalunya hi està especialitzada. A les branques on l'hegemonia a nivell europeu no està consolidada o és de recent consolidació la lluita entre regions (CEE-USA) s'exten al conjunt del mercat espanyol. Obviament es tracta d'una hipòtesi en base a la informació tractada que no podem confirmar a nivell europeu.

d) Conclusions sobre el procés de transnacionalització i la formació del mercat oligopolista

Esmentem les següents :

1) La informació tractada ens permet detectar l'elevat grau de coincidència entre el nivell d'especialització de les GEI domiciliades a Catalunya i l'especialització productiva de Catalunya determinada a partir del VAB. Les branques d'especialització de l'economia catalana representen el 63,0% de la xifra d'ingressos global de les GEI domiciliades a Catalunya, significant-ne les branques d'especialització acusada un 41,5%. Aquest fet posa de relleu tant el caràcter obert a l'economia espanyola de la indústria catalana com el fet que Catalunya manté una relativa especialització en determinades branques industrials.

2) A les branques industrials d'especialització catalana el nombre de GEI sota control exterior representa a Catalunya del 48,7% de la xifra d'ingressos el que palesa una clara situació de dependència. Aquesta penetració de capital estranger s'efectua en funció de les condicions endògenes de localització de cada branca industrial sense que pugui parlar-se amb seguretat de preferències locacionals diferenciades per part del capital europeu o nordamericà.

3) Les formes de mercat oligopolístiques poden considerar-se com el factor dominant en l'estructura de l'oferta industrial. Pel cas d'Espanya la distribució de les GEI en relació a la forma de mercat de la seva branca es reflecteix en el quadre 13. El fet que el 77,9% de la xifra d'ingressos de les GEI correspongui a branques amb formes oligopolístiques o quasi monopolístiques, dona idea del caràcter absolutament determinant del fenomen. Les dades per a les branques d'especialització catalana representen un 38,3% d'entre el 59,4%(x) que suposa que el pes global de les branques d'especialització a Catalunya correspon a branques amb formes oligopolístiques o monopolístiques.

(x) La diferència amb la xifra de 63,0 que s'ha donat al parlar de les branques d'especialització i el 59,4 que ara s'ofereix respon al superior nivell de desagregació de la indústria química.

4) La intensitat competitiva de les branques oligopolístiques assoleix en molts casos valors extrems. En el quadre 17 hi figuren per a totes les branques amb estructura oligopolística, una caracterització dels oligopolis atenent : a) la seva amplitud; b) el desequilibri a l'interior de les empreses que formen l'oligopoli i c) el dinamisme o rigidesa en l'evolució de les quotes de mercat de les empreses oligopolístiques. En relació a aquest últim factor criden l'atenció les següents branques :

- 151 -Producció, transport i distribució d'energia elèctrica
- 246 -Indústria del vidre
- 321 -Construcció de màquines i tractors agrícols
- 370 -Construcció naval. Reparació i manteniment de vaixells
- 381 -Construcció, reparació i manteniment de material ferroviari
- 424 -Indústria d'alcohols etílics de fermentació
- 472 -Fabricacions de paper i cartró
- 481 -Transformats del cautxú
- 252.1 -Fabricació d'adobs
- 255.1 -Fabricació de sabons comuns, detergents i lleixius.

Totes elles amb valors corresponents a situacions de rigidesa o hiper-rigidesa a l'evolució de les quotes de mercat entre el 1974 i el 1976. Aquesta rigidesa probablement sigui

fruit d'una cristallització de la situació entre les empreses oligopolístiques o bé de qualsevol forma d'acord (intern o afavorit per l'Administració) en el repartiment dels mercats.

5) Referint-nos a les 17 branques d'especialització catalana (domiciliació) amb formes oligopolístiques de mercat (vid. quadre 20) només en 3 branques la fracció lliure del control exterior representa més del 40% de l'oferta global de les empreses oligopolístiques.

Aquestes tres branques: Indústria del sucre (420), Confecció en sèrie de peces de vestir i complements del vestit (453), Edició (475), estan totes en certa forma protegides de la competència exterior.

D'altra banda a cap branca oberta al mercat internacional hi apareixen empreses catalanes lliures de control exterior en situació de controlar el mercat nacional i amb possibilitats de desempenyar un rol en la lluita competitiva en el mercat internacional. Una única excepció que s'està esvaint ràpidament és la branca de fabricació de sabons de tocador i d'altres productes de perfumeria i cosmètica (255.2)

6) L'anàlisi de les formes oligopolístiques palesa com el mercat espanyol s'ha integrat dins el mercat internacional. És molt poc freqüent el cas de presència equilibrada de la regió econòmica americana i l'europea (CEE) en una mateixa branca. El quadre 20 palesa com en general una de les regions econòmiques mundials és predominant. Aquest fet posa de relleu que a les branques d'especialització catalana amb formes de mercat oligopolístiques, generalment el mercat espanyol està alternativament sota control europeu o americà, d'acord amb l'estructura de l'oferta a nivell internacional. Solament a les branques de Fabricació de fils i cables elèctrics (341), Fabricació de material elèctric d'utilització i equipament (342) i Fabricació de productes químics inorgànics (excepte gasos comprimits) (251.3) es donen situacions de domini compartit.

5.- Evolució de les variables que afecten la inversió

a) Introducció

1.- La limitació del període d'anàlisi (1964-1977) no autoritza a cercar una relació causal entre l'evolució d'aquestes variables i l'evolució de la inversió dintre del període per tal com aquelles operen a llarg termini. Nogensmenys això no ens eximeix de detenir-nos en llur descabdellament de 1964 a 1977 -si això és possible- car llur influència és susceptible de manifestar unes tendències d'inevitable incidència sobre el moviment futur de la inversió.

Per una serie de raons aquests anys palesen un interès extraordinari; però les mateixes raons fan difícil d'establir amb seguretat les tendències del mercat que mobilitzarien la inversió. En efecte, les raons a que aludim mostren que 1964-1977 és una etapa on esdevé la industrialització a Espanya, on el consum de la societat catalana tendeix a seguir el model dels països capitalistes desenvolupats i on, a més, es noten a Espanya els primers símptomes del que s'ha anomenat nova crisi del capitalisme on convé de destacar la internacionalització de les inversions i la introducció de nous canvis tecnològics a l'economia mundial (energètics i de l'aplicació de la informàtica als processos de producció).

Això fa que qualsevol previsió sobre el mercat, hauria d'incloure res menys que els canvis i les transformacions sobrevinguts i que, a ben segur, esdevindran (desmuntatge de processos, tancament de fraccions de processos de producció, obertura de noves fraccions, consideració del mercat mundial i del forniment de mà d'obra i de primeres materies i d'energia segons els mètodes de les empreses transnacionals, polítiques restrictives als països desenvolupats, etc.). Això és inabastable.

No examinarem les inversions des d'aquí, a fora; ens centrarem en les que s'instal·len aquí responent al mercat interior o a l'exterior, per via de les exportacions.

2.- S'ha considerat que a les societats industrials hi ha més aviat una tendència a importar primeres materies i béns salarials i a exportar béns manufacturats. Aquest doble procés comporta a llarg termini variacions en la renda -per ajust dels estocs- més que no pas variació dels preus en els sectors industrials. Si hom suposa que l'estalvi interior s'adapta a la inversió hi ha una base per afirmar que la renda depèn directament de les exportacions i inversament de la part de la renda que es destina a la importació. N.Kaldor ha assenyalat -en aquest sentit- que només una part de les rendes

guanyades es despendrà en béns produïts als propis sectors industrials i que la resta generarà una demanda dels altres sectors, especialment de l'agricultura. Com que "l'oferta de béns produïts pels sectors industrials capitalistes és molt elàstica a un preu particular en termes de béns agrícoles (és a dir, que donats uns "terms of trade" entre agricultura i indústria, la quantitat oferida és altament dependent de la quantitat demandada), tant el nivell com la taxa de creixença del producte dels sectors capitalistes depenen del nivell o de la taxa de creixença de la demanda efectiva per als seus productes de fora dels sectors capitalistes. El camí en el que l'output i l'ocupació poden créixer i en el que s'acumularà el capital industrial serà dependent del creixement de la demanda exògena". Seguint Kaldor, aquesta evolució dependrà de la situació dels sectors primaris : si s'esgoten els seus recursos, no serà possible de fer pujar els seus preus sense que augmentin els preus dels productes industrials ni podrà doncs pujar la capacitat de compra dels sectors primaris procedents de rendes diferencials. Per tant, el nivell de producció no ha d'ésser analitzat segons les disponibilitats de capital acumulat i de treball efectivament ocupat, ans segons l'evolució de la demanda exterior en un llarg període.

Retenint l'exposició de Kaldor i completant-la, podem afirmar que :

primer.- No són les disponibilitats de capital i de treball efectivament ocupat, sinó l'impuls de l'acumulació -responent a la informació que subministra la demanda adreçada a la producció- el que determina el volum de producció.

segon.- Per bé que la demanda exterior -manifestada per les exportacions- representa un esperonament decisiu de l'impuls anterior, cal comptar amb els moviments relativament autònoms del consum (particularment, per canvis en la seva estructura), de la mateixa inversió (particularment, quan incorpora el canvi tècnic, tot afectant la demanda de les empreses a les empreses) i de la despesa pública.

tercer.- El progrès tècnic "land-saving" i la penetració de capital als sectors primaris pot estendre el creixement industrial en la mesura que amplia llur producció. Quan s'estudia una economia nacional del tipus de la que analitzem, l'obtenció de primeres materies i béns salarials dependrà de la capacitat d'importació i, a llarg termini, del valor de les exportacions.

quart.- Encara que a efectes d'exposició haurem de resseguir l'evolució de la demanda adreçada a les empreses pels consumidors, les mateixes empreses, sector públic i exterior per enquadrar el moviment de la inversió, convé no oblidar que l'actuació del conjunt dels sectors productius també transforma aquestes demandes, especialment en l'actual fase de l'acumulació, pel procés de transnacionalització i monopolització de la producció.

Començarem, doncs, referint-nos al sector exterior -exportacions- conjugant-ho amb la dependència de les importacions

b) Sector exterior a l'economia catalana

D'acord amb el que acabem d'indicar parlarem successivament del mercat exterior de productes catalans; de la dependència de l'economia catalana pel que fa a productes exteriors i, en acabat, farem algunes referències a la naturalesa de la seva articulació comercial amb l'exterior.

Un cop més la manca d'informació estadística circumscriu les possibilitats de treballar sobre el tema. L'existència, però de la TIO de l'economia catalana(x) ens permet d'assajar el càlcul de qüestions referides al pes del comerç exterior a l'economia catalana (xx).

Primer.- Mercat exterior

Pel que fa a l'estructura del mercat exterior, podem procedir a la seva anàlisi a partir de la TIO de l'economia catalana. Així mesurarem el pes de les exportacions en la demanda final de cada branca. La major incidència es dona a les branques reflectides en el quadre 21.

(x) J.Muns, R.Pujol Tabla input-output de la economia catalana, año 1967 . COCINB 1972. Cal advertir que les importacions de la TIO per branques són de "productes similars" i no de la pròpia branca.

(xx) Vegeu l'anex corresponent.

QUADRE 21

Contingut total d'exportacions a la demanda final de les branques industrials més rellevants (Percentatges)

<u>Branques</u>	<u>%</u>
Suro	95,5
Recuperació de productes	76,9
Tèxtil	72,9
Cautxú i plàstics	70,9
Mineria	64,5
Impremta i edicions	58,6
Maquinària i aparells elèctrics	56,1
Cuiro i sabates	54,2
Paper i cartró	52,6

Font : Elaboració pròpia a partir de la TIO de Catalunya, 1967

El mercat exterior es, doncs, particularment important per a la indústria transformadora de Catalunya. Tanmateix, la incidència de les exportacions es deu més a la penetració dels productes catalans en el mercat de la resta d'Espanya que a l'estranger. Tan sols per tres branques (mineria, suro i impremta i edicions) la incidència de les exportacions a l'estranger sobre la producció de la branca ha estat superior al 20%. Per a cap de la resta de branques la incidència relativa

de les exportacions a l'estranger és superior a la incidència del mercat de la resta d'Espanya. En canvi pel que fa a la indústria transformadora poden identificar-se algunes branques on el pes de les exportacions a la resta d'Espanya es fonamental mentre que les exportacions a l'estranger no tenen gairebé cap incidència (vid. quadre 22).

QUADRE 22

Demanda final. Incidència de les exportacions a la resta d'Espanya i a l'estranger (Percentatges)

<u>Branques</u>	<u>a la resta d'Espanya</u>	<u>a l'estranger</u>
Tèxtil	69,0	3,9
Productes químics	45,1	4,8
Productes del cautxú i plàstics	69,6	1,3
Maquinària i aparells elèctrics	54,9	1,2
Material de transport	41,3	1,2

Font : Elaboració pròpia a partir de la TIO de Catalunya, 1967

Per a conèixer el canvi de les exportacions catalanes a la resta d'Espanya haurem d'utilitzar les estimacions d'E.Lluch, N.Bozzo i M.Capdevila referides a l'any 1957, així com la de-

rivada de la TIO de l'economia catalana per l'any 1967(x). Paralelament al present treball, s'ha elaborat la balança comercial de Catalunya (xx).

El treball que va dirigir E.Lluch es situa en el moment immediatament previ als canvis substancials que es varen produir a l'economia espanyola i catalana com conseqüència del Pla d'Estabilització (vid. quadre 23).

Respecte a les exportacions es donava una elevada especialització quant els productes manufacturats sobretot en béns de consum de la indústria tèxtil i la confecció i de la indústria química i en béns d'equipament i intermedis de la indústria mecànica. Si ho comparem, amb les precaucions derivades de treballs de metodologia diferent, amb el que en resulta de la TIO (vid. quadre 24) es comprova que anava disminuint la participació de la branca Tèxtil i confecció i prosseguia la marxa ascendent de les branques Química (bàsicament productes finals per la producció i el consum) i de Transformats metàl·lics (fonamentalment maquinaria i material de transport). Tot plegat permet intuir l'inici d'un procés de reestructuració de l'economia catalana.

(x) E.Lluch, N.Bozzo, M.Capdevila La balança comercial interior de Catalunya. ICE nº 342. Febrer 1962; J.Muns, R.Pujol, op. cit.

(xx) M.Parellada, Els fluxos comercials entre Catalunya i la resta d'Espanya (1975) i entre Catalunya i l'estranger (1975-1978): Metodologia i anàlisi de resultats. Tesi doctoral en Ciències Econòmiques, 1980.

QUADRE 23

Balança comercial de Catalunya, 1957 (milers de ptes.)

Sectors primari i secundari

<u>Saldos exportadors (E > I)</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
- Vinya	30.852	0,1
- Tèxtil i confecció	21.054.106	40,2
- Pell i calçat	427.206	0,8
- Industries de la fusta, suro, editorial i goma	1.523.481	2,9
- Industries químiques	4.332.027	8,3
- Industries mecàniques	21.338.137	40,7
- Industries minerals no metàl.liques	327.336	0,6
- Construcció i obres públiques	3.175.063	6,1
- Distribució d'aigua	225.709	0,4
TOTAL	52.433.917	

<u>Saldos importadors (E < I)</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
- Cereals i llegums	2.552.420	8,7
- Olivera	364.903	1,2
- Fruits	3.662.371	12,4
- Boscos	773.524	2,6
- Pesca	413.041	1,4
- Productes animals	5.696.852	19,3
- Carbons minerals	694.332	2,4
- Mines i pedreres	13.878	-
- Conserves i indústries alimentàries	1.988.463	6,7
- Begudes i alcohols	376.234	1,3
- Industries de la fusta i suro	1.623.998	5,5
- Metal.lúrgia i Siderúrgia	9.317.211	31,6
- Gas i altres derivats	1.404.987	4,8
- Energia elèctrica	625.024	2,1
TOTAL	29.507.238	

Font: E. Lluch, N. Bozzo, M. Capdevila, (1962), art.cit.

QUADRE 24

Fluxos comercials de Catalunya amb la resta d'Espanya i amb l'estranger, 1967 (milions de ptes)

Productes	Exportacions				Importacions			
	Resta d'Espanya		Estranger		Resta d'Espanya		Estranger	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Agricultura, ramaderia sivilcultura i pesca	4.233,0	3,2	2.506,7	15,3	33.184,0	28,4	6.800,6	12,8
Combustibles sòlids	23,2	0	0	0	698,9	0,6	208,7	0,4
Mineria	394,5	0,3	568,0	3,5	359,9	0,3	1.289,7	2,4
Extracció de materials de construcció i terres	47,2	0	3,9	0	152,0	0,1	96,1	0,2
Productes alimenticis i tabac	7.655,7	5,9	1.177,6	7,2	7.979,6	6,9	1.595,4	3,0
Begudes	1.551,4	1,2	475,0	2,9	1.945,7	1,7	183,7	0,3
Industria tèxtil	28.638,2	22,0	1.548,8	9,4	5.656,8	4,9	909,0	1,7
Confecció	8.932,2	6,9	706,6	4,3	4.379,0	3,8	358,5	0,7
Cuir i calçat	4.671,0	3,6	841,9	5,1	2.900,5	2,5	1.136,6	2,1
Productes de la fusta	1.302,7	1,0	345,2	2,1	1.002,3	0,9	877,3	1,7
Suro	667,8	0,5	559,8	3,4	8,2	0	5,8	0
Paper i cartró	1.519,0	1,2	82,9	0,5	1.939,9	1,7	1.224,2	2,3
Impremta, edicions i annexes	2.659,8	2,0	1.617,5	9,8	684,7	0,6	279,1	0,5
Productes químics	13.181,7	10,1	1.636,0	10,0	7.736,2	6,6	14.422,4	27,1
Refinat de petrolis i productes petrolífers	3.710,8	2,8	0,4	0	16.934,2	14,5	84,5	0,2
Productes de cautxú i de plàstic	8.070,4	6,2	94,9	0,6	750,4	0,6	1.321,3	2,5
Ciment	210,9	0,2	17,0	0,1	52,6	0	76,5	0,1
Ceràmica, prefabricats i altres	1.249,4	0,9	156,8	0,9	412,8	0,4	282,5	0,5
Vidre	787,5	0,6	59,7	0,4	594,3	0,5	490,3	0,9
Industria metàl·lica bàsica	1.581,6	1,2	400,0	2,4	6.159,8	5,3	4.074,3	7,7
Productes metàl·lics	3.371,9	2,6	580,7	3,5	2.416,4	2,1	2.055,0	3,9
Maquinaria no elèctrica	4.984,2	3,8	1.214,0	7,4	3.528,7	3,0	8.481,5	16,0
Maquinaria i aparells elèctrics	12.448,0	9,6	204,6	1,2	8.220,9	7,0	2.299,9	4,3
Material de transport	12.873,6	9,9	336,2	2,0	4.385,4	3,8	1.007,5	1,9
Fabrills diverses	2.476,8	1,9	859,8	5,2	698,6	0,6	2.958,8	5,6
Producció i distribució d'energia elèctrica	56,0	0	418,0	2,5	1.008,4	0,9	40,1	0,1
Recuperació de productes	3.112,3	2,4	46,3	0,3	2.676,4	2,3	581,1	1,1
TOTAL	130.410,8	100,0	16.458,3	100,0	116.466,6	100,0	53.140,4	100,00

Font: J. Muns, R. Pujol, (1972), op. cit.

Finalment, de 1967 a 1975 (vid quadre 25) els canvis més importants que semblen deduir-se de les estimacions realitzades son, per un cantó, l'augment de la importància de les exportacions de productes agrícoles i alimentaris en general que de representar un 10,3% l'any 1967 han passat a un 24,4% l'any 1975 i l'augment de les exportacions de productes químics (sense productes petrolífers, que es manté pràcticament constant) que ha passat de representar un 10,1% l'any 1967 a un 16,9% l'any 1975. En canvi, en aquest període, es produeixen notables disminucions de les exportacions d'alguns productes. El cas més espectacular de tots correspon a la branca Tèxtil (sense confecció) que l'any 1967 representava el 22% de les exportacions i l'any 1975 amb prou feines arribaven a aproximadament el 6%. Tanmateix, cal considerar la situació de crisi de la branca que era especialment forta l'any 1975 i que s'afegeix a la de caire més estructural que es posà en evidència a partir dels anys seixanta.

Uns altres productes que també disminueixen la seva participació en el total, si bé en una proporció menys forta que la del Tèxtil, són els Transformats metal·lúrgics que han passat de representar un 25,9% l'any 1967 a un 21,1% l'any 1975.

Fluxos comercials de Catalunya, 1975 (milions de ptes) segons la CSTE

Productes	Exportacions			Importacions				
	Resta d'Espanya		Estranger	Resta d'Espanya		Estranger		
	Total	%	Total	%	Total	%		
Animals vius	15.350,9	2,8	88,7	0,1	48.784,5	9,2	113,3	0,1
Carns i preparats de carn	26.894,9	4,9	293,1	0,3	5.809,2	1,1	246,7	0,2
Productes lactics i ous	10.784,9	1,9	65,0	0,1	6.217,6	1,2	1.357,5	0,8
Peixos i preparats de peixos	4.606,3	0,8	267,0	0,3	10.222,8	1,9	1.160,6	0,7
Cereals	8.599,9	1,6	35,5	0,0	11.049,0	2,1	8.426,9	5,1
Productes a base de cereals	3.768,4	0,7	123,1	0,1	6.630,8	1,3	23,0	0,0
Fruites i llegums fresques	16.622,7	3,0	3.545,9	3,8	29.061,0	5,5	972,0	0,6
Altres fruites i llegums	1.550,8	0,3	611,1	0,7	4.792,4	0,9	1.073,5	0,6
Sucre, preparats sucre i mel	3.554,1	0,6	391,6	0,4	10.097,7	1,9	132,3	0,1
Alimentació destinada a animals	4.672,9	0,8	128,3	0,1	1.914,3	0,4	1.408,5	0,8
Preparats alimenticis	24.685,8	4,5	1.109,5	1,2	6.614,3	1,2	3.736,0	2,2
Begudes	7.855,4	1,4	1.289,1	1,4	10.470,2	2,0	164,1	0,1
Tabacs i tabacs elaborats	5.327,6	1,0	0,0	0,0	9.105,5	1,7	741,0	0,4
Cuir i pellis	760,4	0,1	19,4	0,0	527,6	0,1	3.675,6	2,2
Grans, nous i ametlles	1.176,3	0,2	0,0	0,0	474,3	0,1	7.827,0	4,7
Cautxú brut	495,3	0,1	2,6	0,0	4.966,0	0,9	1.915,1	1,2
Fusta, fusta d'obra y cautxú	6.268,9	1,1	259,2	0,3	3.663,7	0,7	1.854,8	1,1
Pasta de paper, desperdicis de paper	3.480,7	0,6	60,0	0,1	2.748,1	0,5	2.549,2	1,5
Fibres tèxtils (no transformades)	4.754,2	0,9	1.002,2	1,1	10.721,5	2,0	9.251,8	5,6
Adobs fruits o naturals	638,0	0,1	1,7	0,0	605,6	0,1	159,9	0,1
Arenes i graves	39,2	0,0	30,6	0,0	1.337,1	0,3	271,4	0,2
Minerals bruts (no explotació minera)	135,8	0,0	63,0	0,1	956,0	0,2	1.475,6	0,9
Minerals de ferro	15,8	0,0	82,5	0,1	9,8	0,0	386,4	0,2
Minerals de ferro i acer	11.271,0	2,0	6,7	0,0	3.697,6	0,7	1.488,7	0,9
Minerals metàl·lics no fèrrics	13.631,5	2,5	76,3	0,1	1.235,2	0,2	1.944,2	1,2
Materies brutes animal, vegetal nda.	2.063,4	0,4	621,6	0,7	3.184,8	0,6	1.344,9	0,8
Hulles i aglomerats (1)	677,3	0,1	0,0	0,0	222,7	0,0	4,9	0,0
Lignit i aglomerats. Turba	6,0	0,0	0,0	0,0	5,6	0,0	7,5	0,0
Coques i semicoques Hulla, Lignit i Turba	0,0	0,0	0,0	0,0	38,5	0,0	363,7	0,2
Petroli, productes petrolífers energètics	7.852,8	1,4	0,0	0,0	23.738,7	4,5	6.639,4	4,0

QUADRE 25 (continuació)

Fluxos comercials de Catalunya, 1975 (milions de ptes) segons la CSTE

Productes	Exportacions				Importacions			
	Resta d'Espanya		Estranger		Resta d'Espanya		Estranger	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Prod. petrolífers no energètics	6.588,3	1,2	46,2	0,1	1.055,6	0,2	544,4	0,3
Gas natural i gas manufacturat	399,8	0,1	0,0	0,0	99,6	0,0	2.257,8	1,4
Olis, grasses i derivats	13.595,1	2,4	1.751,2	1,9	7.557,0	1,4	1.326,0	0,8
Elements químics i compostos	27.512,8	5,0	3.939,2	4,2	11.619,4	2,2	14.551,2	8,7
Quitrà mineral, prod. químics, deriv. carbó, petroli, gas	4.144,8	0,8	0,0	0,0	38,9	0,0	12,2	0,0
Adobs manufacturats	2.659,9	0,5	582,5	0,6	1.814,4	0,3	237,2	0,1
Mat. plàstiques, cel·lulosa reg. i resines artificials	9.777,5	1,8	790,4	0,9	4.089,5	0,8	6.259,7	3,8
Prod. químics diversos	40.234,2	7,3	3.387,4	3,6	13.727,8	2,6	11.589,5	7,0
Cuir, articles cuir i cautxú	14.603,4	2,6	3.536,3	3,8	10.158,8	1,9	1.246,1	0,7
Manufactures de fusta i suro (no mobles)	1.945,6	0,3	2.235,7	2,4	3.934,6	0,7	186,8	0,1
Paper, cartró i pasta de fusta	13.054,9	2,4	1.941,9	2,1	15.186,3	2,9	2.081,2	1,3
Filats, teixits i prod. conexas	30.803,6	5,6	9.037,8	9,7	15.198,8	2,9	3.850,7	2,3
Cal i ciment	1.109,8	0,2	2.244,6	2,4	231,1	0,0	71,5	0,0
Material construcció i altres articles nda	5.228,1	0,9	1.359,1	1,5	13.124,5	2,5	2.485,1	1,5
Ferro, fundició, acer brut i prod semiacabats	1.413,1	0,2	109,2	0,1	7.446,2	1,4	436,5	0,3
Prod acabats de ferro i acer	11.626,1	2,1	2.174,3	2,3	27.884,8	5,3	4.722,3	2,8
Metalls no ferrics	4.571,0	0,8	484,1	0,5	14.616,3	2,7	2.013,7	1,2
Articles manufacturats metal nda.	11.410,9	2,1	3.269,0	3,5	8.650,3	1,6	2.413,3	1,5
Màquines	75.740,8	13,7	20.756,6	22,3	44.231,7	8,3	36.646,8	22,0
Material de transport	29.678,7	5,3	8.810,0	9,5	24.297,3	4,6	1.162,2	0,7
Articles manufacturats diversos (2)	60.689,7	10,9	16.331,4	17,6	86.754,7	16,4	11.707,5	7,0
TOTAL	554.329,5	100,0	92.960,9	100,0	530.619,9	100,0	166.517,3	100,0

QUADRE 25 (continuació)

Notes: (1) En les exportacions catalanes no prenem en consideració les del capítol 27,17 (energia elèctrica) que s'han tractat apart. Les exportacions d'energia elèctrica son 608.653 (milers de Ptes). el que donaria unes exportacions totals, de 93.569.514 milers de Ptes.

(2) En les importacions i les exportacions a l'estranger ens troben amb el capítol 52 de la C.S.T.E. (transaccions especials i diverses) que no hem considerat en el cas dels fluxos entre Catalunya i la resta d'Espanya. Per aquesta raó i donada la seva migrada importància l'hem afegit al capítol 51 (articles manufacturats diversos).

Font: M. Parellada, (1.980) op. cit.

Veiem per l'any 1975 (Quadre 26) l'estructura dels fluxos de sortida de mercaderies de Catalunya a la resta d'Espanya segons l'agrupació resumida de productes.

QUADRE 26

Fluxos de sortida de mercaderies de Catalunya ⁽¹⁾, 1975. (Milions de Ptes)

<u>Productes</u>	<u>Resta d'Espanya</u>		<u>Estranger</u>	
	<u>Total</u>	<u>%</u>	<u>Total</u>	<u>%</u>
Aliments	135.451,0	24,4	7.947,9	8,6
Minerals i desperdicis	26.414,7	4,8	260,8	0,3
Gas, petroli i productes petrolífers	18.985,6	3,4	46,3	0,0
Productes químics	93.779,5	16,9	10.451,0	11,2
Fibres tèxtils, filats i teixits	35.557,8	6,4	10.039,9	10,8
Materials per a la construcció	6.337,9	1,1	3.603,7	3,9
Metàl·lica bàsica	17.610,1	3,2	2.767,6	3,0
Altres primeres materies i semimanufactures (2)	42.672,7	7,7	8.676,7	9,3
Transformats metàl·lics	116.830,5	21,1	32.835,5	35,3
Manufactures diverses	60.689,7	11,0	16.331,4	17,6
TOTAL	554.329,5	100,0	92.960,8	100,0

Notes: (1) La correlació amb les divisions de la CSTE son les següents Aliments (1 a 13 i 15); Minerals i els seus desperdicis, extracció material de construcció (20 a 25, 27 a 29); Gas, petroli i productes petrolífers (30 a 32 i 35); productes químics (33, 34 i 36 a 38); Fibres tèxtils, filats i teixits (19 i 42); Materials per la construcció (43 i 44); Indústria metàl·lica bàsica (45 a 47); Altres primeres materies i semimanufactures (14, 16 a 18, 26, 39 a 41); Transformats metàl·lics (48 a 50); Manufactures diverses (51).

(2) Inclou també productes manufacturats de cautxú, fusta (sense mobles), suro, paper i cartró.

Font: M. Parellada, (1980), op. cit.

En relació a les exportacions a l'estranger, la tendència apuntada durant els anys seixantes (x) respecte la disminució de les exportacions de productes agraris i alimentaris es veu confirmada en el període 1967-1975, en el que les exportacions d'aquests productes han passat de representar el 25,4% del total a solament un 8,55% l'any 1975.

La contrapartida de les disminucions relatives detectades ve constituïda, sobre tot, per l'augment espectacular de l'exportació de Transformats metal·lúrgics que han passat d'un 14,1% del total exportat l'any 1967 a un 35,3% l'any 1975, i, dins d'ells, les exportacions de maquinària que han passat d'un 8,6% a un 22,3%. En aquest sentit cal fer constar també un molt lleuger creixement de les exportacions de productes químics (sense els productes petrolífers) el que sembla recuperar una tendència tradicional en aquests tipus de productes.

En el període 1976-1978 sembla aturar-se la pèrdua de pes de les exportacions a l'estranger de productes agrícoles i alimentaris, alhora que es palesa un augment de les exportacions de primeres matèries i semimanufactures i una disminució de les exportacions de béns d'equip i manufactures de consum.

(x) Vid. A. Arrufat, Les causes de l'exportació catalana, Servei d'Estudis de Banca Catalana, 1976.

Al llarg d'aquests anys és indiscutible la importància creixent dels països del Mercat Comú (Vid. quadre 27) als quals van adreçades entre un 40 i un 45% del total exportat per Catalunya contraposant-se clarament amb les adreçades als Estats Units que han anat disminuint passant d'un 13,8% del total exportat a l'any 1969 a un 5,3% l'any 1978.

La segona àrea en importància ha passat a ésser en els darrers anys de la dècada dels setanta els països àrabs, que d'absorbir aproximadament un 7% de les exportacions catalanes a l'any 1969 han passat a un 16,5% a l'any 1978.

En general, pot afirmar-se que les exportacions catalanes a les àrees desenvolupades representen aproximadament el 70% de les exportacions totals. Hi exporta fonamentalment béns de consum tradicionals i semimanufacturats que constitueixen un tipus de produccions que els països desenvolupats desplacen progressivament vers els països menys desenvolupats.

Segon.- Dependència exterior

Pel que fa referència a les importacions, llur participació en la demanda final de gran nombre de branques és determinant. Cada unitat de demanda final a més d'una tercera part de les branques en que la TIO divideix l'economia catalana té un com-

QUADRE 27

Distribució geogràfica dels fluxos comercials de Catalunya amb l'exterior, 1975 i 1978 (milions de Ptes)

Zones	Exportacions				Importacions			
	1975		1978		1975		1978	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Mercat Comú	39.710,5	42,4	92.355,5	44,4	82.827,9	49,7	141.188,1	42,0
Països de l'Est Europa	2.670,7	2,9	4.709,7	2,3	1.536,2	0,9	3.532,4	1,0
Resta d'Europa	11.760,3	12,6	23.963,3	11,5	16.088,6	9,7	26.030,3	7,7
USA, Canadà i Japó	8.253,4	8,8	16.562,6	8,0	33.460,7	20,1	52.181,4	15,5
Resta d'America	11.401,0	12,2	21.607,3	10,4	13.471,5	8,1	31.472,2	9,4
Països Arabs (1)	12.826,5	13,7	34.343,6	16,5	6.576,9	3,9	58.142,1	17,3
Resta d'Àfrica	3.515,9	3,8	8.091,6	3,9	6.969,1	4,2	12.777,6	3,8
Resta d'Àsia i Oceania	2.650,0	2,8	5.646,3	2,7	5.586,3	3,4	10.961,4	3,3
Altres	781,2 (2)	0,8	742,8	0,3	0,1	0,0	11,6	0,0
TOTAL	93.569,5	100,0	208.022,7	100,0	166.517,3	100,0	336.297,1	100,0

Notes: (1) Inclou: Marroc, Tunis, Argèlia, Líbia, Egipte, Arabia Saudí, Kuwait, Irak, Iran, Líban, Jordània, Síria, Dubai, Katar, Abu-Dhabi, Zona Neutral.

(2) Hi ha una diferència de 1.485 unitats respecte a les dades originals.

Font: COCINC, Memòria econòmica de Catalunya, anys 1975, 1978, i COCINB, Cataluña exporta, anys 1975 i 1978.

ponent total superior al 50% de productes procedents de fora de territori català. Aquest fet palesa l'elevat grau d'integració i interdependència de l'economia catalana respecte a produccions forànies.

Per matisar el que hem dit convé garbellar la importància relativa de les compres a la resta d'Espanya i a l'estranger sobre la demanda final a Catalunya. Sens dubte les importacions provinents de la resta d'Espanya representen una quota superior de la demanda final per a un nombre elevat de branques en relació a les importacions de l'estranger. La incidència d'aquestes darreres és sovint marginal si bé quan és més destacada interessa un nombre reduït de branques. Al quadre 28 es poden detectar aquelles branques la unitat de demanda final de les quals incorpora al menys 0,3 unitats de producte ja sigui per importacions de la resta d'Espanya o ja sigui per importacions de l'estranger. Per a disposar de la relació completa caldria afegir-hi solament les branques de begudes i de cuir i sabates les quals tenen una proporció d'importacions de la resta d'Espanya per unitat de demanda final de 0,35 en ambdós casos.

Assenyalem com a remarques generals que la demanda final generada a Catalunya incorpora en proporcions més elevades productes de procedència estrangera a les branques de base, per les

QUADRE 28

Demanda final. Contingut total d'importacions de les branques industrials més relevants, 1967 (participació per unitat)

<u>Branca</u>	<u>Resta d'Espanya</u>	<u>Estranger</u>	<u>Total</u>
Refinació de petroli	0,97	0,01	0,98
Indústria metàl·lica bàsica	0,46	0,28	0,74
Agricultura i ramaderia	0,53	0,12	0,65
Combustibles sòlids	0,50	0,15	0,65
Mineria	0,16	0,48	0,64
Maquinària no elèctrica	0,21	0,39	0,60
Productes químics	0,25	0,34	0,59
Recuperació de productes	0,47	0,11	0,58
Productes alimenticis i tabac	0,46	0,11	0,57
Paper i cartró	0,35	0,20	0,55
Maquinària i aparells elèctrics	0,39	0,14	0,53
Fabrils diverses	0,15	0,36	0,51

Font: Elaboració pròpia en base a la TIO de Catalunya, 1967.

quals Catalunya no disposa dels pertinents recursos naturals ni pot disposar-ne en quantitats i qualitat suficients de la resta d'Espanya o bé en aquelles altres branques més progressives, amb un contingut tecnològic més elevat.

Per a un conjunt de branques, la satisfacció d'una unitat de demanda final no exigeix la incorporació majoritària de productes importats. La seva relació es detalla al quadre 29. En general pot dir-se que practicament tan sols la demanda final de les branques terciàries (comerç, banca i assegurances, etc.) no depenen ni directament ni indirecta de l'exterior. En canvi, qualsevol tipus de demanda final adreçada a productes manufacturats incorpora un total de productes importats en una proporció mínima de 0,2 unitats per unitat de demanda final. Aquestes branques industrials pertanyen, bé a les branques fabrils més tradicionals -amb un grau de diversificació de llurs produccions inferior i fortament implantades a Catalunya (Impremta i edicions, Tèxtil, Confecció, etc.)- bé a branques lligades al procés d'urbanització (ciment, p.e.). A més a més també hi figuren en aquest capítol alguns sectors de desenvolupament més modern i d'implantació predominant a Catalunya (cautxú i plàstics).

QUADRE 29

Demanda final. Contingut total d'importacions a les branques industrials menys relevants, 1967. (Participació per unitat)

<u>Branca</u>	<u>Resta d'Espanya</u>	<u>Estranger</u>	<u>Total</u>
Producció i distribució de gas	0,06	0,07	0,13
Construcció i obres públiques	0,11	0,08	0,17
Suro	0,14	0,04	0,18
Producció i distribució d'energia elèctrica	0,20	0,01	0,21
Ciment	0,23	0,07	0,30
Tèxtil	0,23	0,08	0,31
Confecció	0,27	0,05	0,32
Impremta i edicions	0,21	0,11	0,32
Productes del cautxú i plàstics	0,15	0,17	0,32

Font: Elaboració pròpia en base a la TIO de Catalunya, 1967.

Fixem-nos ara en l'evolució de les importacions (Vid quadre 23, 24, 25). A l'any 1957, en el marc de la crisi que es manifesta per l'esgotament del model de creixement autàrquic de l'economia espanyola, el treball d'en E.Lluch, N.Bozzo i M. Capdevila posa de manifest juntament amb el predomini de les importacions de productes agrícoles i alimentaris (53,6% dels saldos importadors), el paper dels productes industrials que assolien un 44% encara que amb una participació molt gran dels productes siderúrgics més immediats. La resta, el constitueixen els saldos importadors de primeres matèries i productes de la indústria extractiva.

Els canvis ocorreguts en l'estructura productiva catalana en la dècada dels anys seixantes com a conseqüència de la nova orientació de la política econòmica espanyola que es posà de manifest amb el Pla d'Estabilització de l'any 1959, provocà notables transformacions en l'estructura de les importacions catalanes de la resta d'Espanya com recull la TIO de Catalunya.

S'anava produint un procés d'eixamplament de la diversificació de les importacions. El pes dels productes del sector primari i de la indústria alimentària anava disminuint tot passant a representar el 37% de les importacions catalanes. La resta

per tant, deixant de banda les importacions de primeres matèries i minerals que representaven aproximadament un 6% de les importacions, eren importacions industrials amb un ventall de productes prou elevat i on sobresurtien les importacions de transformats metal·lúrgics (15,8%) i les de productes químics (21,2%).

Pel que fa a les relacions comercials amb l'estranger, el treball d'en R.Boixareu (x) dona una certa idea dels productes predominants importats els anys de referència de l'estudi (1958 i 1959). Aquestes eren les primeres matèries i productes intermedis per a la indústria (fibres tèxtils, cautxú brut, productes siderúrgics, pasta de fusta, camions, café en grà, etc.). En un pla secundari hi havia els béns d'equipament i altres productes especialitzats. Tanmateix, la necessitat de transformar una estructura industrial molt envellida tecnològicament i que s'havia mantingut en bona mesura mercès a la política autàrquica es va traduir, en un moment com l'any 1967 en que ja s'havia completat la primera etapa del creixement endegat a partir del 1959, en un canvi notable en l'estructura de les importacions. Així, a l'any 1967, mentre les importacions de productes agrícoles i alimentaris suposaven un 16,1% els grups principals però, foren els productes químics i petrolífers amb un 27,3% i les de transformats meta-

---

(x) R.Boixareu, "El comerç exterior de Catalunya", ICE, febrer 1962.

l.lúrgics amb un 26,1%, (les de maquinaria el 20,3%). Aquests són els productes que incorporen més progrés tècnic o bé que poden substituir béns intermedis clàssics.

Tot plegat generava uns mecanismes de dependència que si bé facilitaven la transformació dels processos productius a Catalunya també aplanaven el camí de la pèrdua del seu control i de la seva desnacionalització.

Respecte a les importacions, el període 1968-1975 es caracteritza sobretot per l'augment de la importació de productes petrolífers que de representar el 0,2% del total l'any 1967, han passat a un 5,7% l'any 1975. Aquesta partida ha anat seguida per augments, molt menors, però, de les importacions de productes agraris i alimentaris que de representar un 16,1% han passat a un 16,4% i, també, de les importacions de maquinaria que del 20,3% han passat a representar el 22% del total l'any 1975. En canvi s'ha produït una disminució de les importacions, de productes químics (no petrolífers) que d'un 27,1% de les importacions totals l'any 1967 han disminuït fins a representar un 20,4% l'any 1975, així com de les importacions de productes de la indústria metàl·lica bàsica que han disminuït passant de representar un 7,7% a un 4,3%.

A partir de l'any 1975 tot sembla indicar que s'ha produït un increment de les importacions de productes petrolífers i en menor intensitat, però, de les primeres materies per a la indústria alimentària i de les manufactures de consum. En canvi, l'augment de les importacions de maquinària que s'havia constatat al llarg dels anys seixantes i, fins i tot, en el període 1967-1975 s'ha transformat a partir d'aquest darrer any en un creixement molt inferior al creixement mig de les importacions.

Tot seguit analitzarem l'estructura de les importacions catalanes de l'estranger.

En el període 1967-1975 continuava la disminució de la participació relativa de les importacions de productes agrícoles i alimentaris, que del 37% de les importacions l'any 1967 passen a representar el 30,4% l'any 1975. De la mateixa manera, i com a conseqüència del desenvolupament de la indústria petroquímica a Catalunya, les importacions de productes químics i petrolífers han passat de representar un 21,2% l'any 1967 a un 12% l'any 1975. Aquests canvis semblen quedar compensats pels augments relatius de les importacions de productes de les indústries Metàl·lica bàsica i Manufacturats diversos.

Vegi's per l'any 1975 (quadre 30) l'estructura dels fluxos d'entrada de mercaderies a Catalunya segons les següents agrupacions de productes.

Per aquesta mateixa raó el lloc d'origen de les importacions catalanes de l'estranger l'any 1975 (vid. quadre 27) situa en primer lloc al Mercat Comú amb un 49,8% del total importat, seguit del grup format pels Estats Units, Canadà i Japó amb un 20,1%. En canvi, els Països Àrabs, que l'any 1975 només subministraven un 3,9% de les importacions l'any 1976 varen passar a subministrar un 14,4%. Cal dir, però, que mentre les importacions d'aquests darrers països són fonamentalment de productes petrolífers, les precedents del primer grup estan constituïdes fonamentalment per béns d'equipament i béns de consum nous i productes intermedis els quals tenen un pes substancial en aquelles branques sobre les que es recolza el procés de creixement econòmic de Catalunya.

La tendència en els anys 1975-1978 sembla indicar una lleugera pèrdua del pes del Mercat Comú i dels Estats Units, Canadà i Japó i, pel contrari, un augment de les importacions procedents dels Països Àrabs que han passat a ocupar el segon lloc darrera el Mercat Comú, com a proveïdors de les importacions catalanes.

QUADRE 30

Fluxos d'entrada de mercaderies a Catalunya. Any 1975 ⁽¹⁾ (Milions de Ptes.)

Productes	Resta d'Espanya		Estranger	
	Total	%	Total	%
Aliments	161.243,8	30,4	27.382,4	16,4
Minerals i els seus desperdicis	8.108,2	1,5	6.102,3	3,7
Gas, petroli i productes petrolífers (2)	24.932,8	4,7	9.453,8	5,7
Productes químics	38.808,1	7,3	33.963,7	20,4
Fibres tèxtils, filats i teixits	25.920,3	4,9	13.102,5	7,9
Materials per la construcció	13.355,6	2,5	2.556,5	1,5
Indústria metàl·lica bàsica	49.947,2	9,4	7.172,5	4,3
Altres primeres materies i semi-manufactures	44.369,9	8,4	14.853,8	8,9
Transformats metàl·lics	77.179,3	14,5	40.222,3	24,2
Manufactures diverses	86.754,7	16,4	11.707,5	7,0
TOTAL	530.619,9	100,0	166.517,3	100,0

Notes: (1) Vid nota quadre 26

(2) Cal fer constar però el feble pes que tenen les importacions de crus de petroli de l'estranger degut no a un feble consum d'aquests productes a Catalunya ans el fet de que l'any 1975, la refineria d'ENPETROL de Tarragona, encara no treballa va a ple rendiment.

Font: M. Parellada, (1980), op.cit.

Tercer.- Articulació comercial de Catalunya amb l'exterior

Els quadres 21, 28 i 29 mostren la incidència de les exportacions i de les importacions en la demanda final. El quadre 31 ens permet precisar les branques industrials adreçades predominantment al mercat interior.

QUADRE 31

Demanda final. Incidència del mercat interior català, 1967

(Percentatges)

<u>Branques</u>	Demanda final interior sobre demanda final total (percentatge).
Construcció i obres públiques	98,8
Producció i distribució del gas	94,1
Ciment	86,6
Extracció de material de construcció	83,5
Captació i distribució de l'aigua	83,0
Begudes	80,6
Productes alimenticis	78,9
Ceràmica i altres prefabricats	77,6

Font : Elaboració pròpia a partir de la TIO de Catalunya, 1967.

Podem tractar ara de precisar l'articulació amb l'exterior de l'economia catalana tant per la via dels inputs (importacions), com per via de la demanda final (exportacions). D'aquesta manera poden distingir-se quatre tipus de situacions.

-Branques integrades a l'exterior són aquelles que tenen un fort component d'importacions sobre la demanda final i, a la vegada l'exportació representa una elevada proporció de la demanda. És a dir, són branques que per dur a terme els seus processos productius o la realització del producte requereixen una elevada proporció d'inputs procedents de l'exterior o adreçar una fracció important del seu output al mercat exterior.

Dins d'aquest grup podem diferenciar entre aquelles branques que mostren un percentatge superior al 50% (Mineria, Recuperació de productes, Paper i cartró, Maquinaria i Aparells elèctrics) i les que el mostren superior només en un 40% (Productes químics, Indústria metàl·lica bàsica, Productes metàl·lics, Vidre i Cuir i sabates). D'aquestes branques, cal destacar que la Mineria s'articula amb l'economia internacional tant per la via dels inputs com dels outputs. La indústria Química s'articula amb l'estranger per la via de les importacions i en canvi

té un elevat component d'exportacions a la resta d'Espanya, mentre la resta de sectors s'articulen amb l'economia espanyola.

-Branques exportadores. Són aquelles on la importació té un pes feble però en canvi les exportacions representen més del 40% de la demanda final. Distingirem entre les branques fonamentalment exportadores a la resta d'Espanya (Tèxtil, Productes de cautxú i plàstics i Material de transport) i les branques fonamentalment exportadores a l'estranger (Suro i Impremta i edicions).

Aquestes són branques que, partint de la transformació d'uns inputs obtinguts sobre tot a l'interior tenen un mercat exterior important i són, per tant, competitives. Tanmateix, no més les branques del Suro i Impremta i edicions, exportadores al mercat internacional, poden apareixer com reflectint una certa especialització productiva a escala internacional, bé que es tracta de branques tecnològicament poc dinàmiques a aquest nivell.

-Branques importadores. Són aquelles que per la seva producció necessiten d'inputs provinents de l'exterior i, en canvi, adrecen el seu output fonamentalment al mercat català (més del 40% d'importacions i menys del 40% d'exportacions). Aques-

tes són : Refinació de petroli, Agricultura i ramaderia, Maquinària no elèctrica, Productes alimenticis i tabac, Fabrics diverses i Begudes. Tanmateix, només les branques de la Maquinària no elèctrica i Fabrics diverses, depenen d'importacions procedents de l'estranger de forma significativa, mentre la resta de branques importen més de la resta d'Espanya que del mercat internacional.

-Branques aïllades de l'exterior. Són aquelles que no precisen importacions per produir, ni adrecen el seu output en proporcions significatives a l'exterior. Aquestes poden dividir-se en dos grups : a) les branques fortament aïllades (percentatge d'exportacions i importacions inferior al 30%): Construcció i obres públiques, Transport i comunicacions, Producció i distribució de gas, Captació i distribució de l'aigua, Producció i distribució d'energia elèctrica i Ceràmica i d'altres prefabricats; b) les que tenint una certa relació amb l'exterior no poden ser tractades amb els altres grups donada la feblesa del percentatge (superior al 30% però inferior al 40%): Extracció de material per a la construcció, Ciment, Productes de la fusta i Confecció. Es tracta sobretot de sectors tradicionals a Catalunya.

Pel que fa a l'evolució del comerç exterior de Catalunya durant el període 1967-1975, el quadre 32 ens posa de manifest un seguit de consideracions entorn a les variacions del saldo global amb l'exterior, grau d'obertura de l'economia catalana a l'exterior i coeficients de cobertura de les importacions per les exportacions.

Pel que fa a les relacions comercials de Catalunya amb la resta d'Espanya, podem veure com la seva dinàmica durant el període 1967-1975 s'ha traduït en un increment del grau d'obertura de l'economia catalana respecte a la de la resta d'Espanya, com mostra l'increment del pes de les exportacions i importacions sobre el PIB català. A l'hora, la taxa de cobertura de les importacions per les exportacions ha disminuït (passant del 112% al 104,5%) el que vol dir que el ritme de creixement de les exportacions ha estat inferior al de les importacions de la resta d'Espanya. Aquest fet sembla evidenciar que és difícil pensar en un manteniment a llarg termini de relacions comercials interregionals desequilibrades.

En canvi, en el terreny de les relacions comercials d'una part de l'Estat amb l'estranger el manteniment en períodes més llargs de temps de situacions de desequilibri és de fet més factible en la mesura que els mecanismes de reequilibri o bé es produeixen amb altres regions o respecte a d'altres conceptes dels flu

QUADRE 32

Comerç exterior de Catalunya: taxes de cobertura i relacions amb el PIB (milions de ptes)

	Any 1967		Any 1975	
	Total	% sobre el PIB	Total	% sobre el PIB
PIB	348.252	-	1.142.708	-
(1) Importacions de la resta d'Espanya	116.467	33,4	530.620	46,4
(2) Importacions a l'estranger	53.140	15,3	166.517	14,6
(3) Importacions totals	169.607	48,7	697.137	61,0
(4) Exportacions a la resta d'Espanya	130.411	37,4	554.330	48,5
(5) Exportacions a l'estranger	16.458	4,7	92.961	8,1
(6) Exportacions totals	146.869	42,2	647.291	56,6
Taxa de cobertura: 4/1 (%)	112,0	-	104,5	-
Taxa de cobertura: 5/2 (%)	31,0	-	55,8	-
Taxa de cobertura: 6/3 (%)	86,6	-	92,8	-
Saldo comercial amb la resta d'Espanya (4-1)	13.944	-	23.710	-
Saldo comercial amb l'estranger (5-2)	-36.682	-	-73.556	-
Saldo comercial total (6-3) (1)	-22.738	-	-51.055	-

Nota: (1) A l'any 1975 s'han afegit al deficit amb l'exterior, les importacions netes d'energia elèctrica de l'exterior per valor de 1.208.794 milers de ptes.

Font: Elaboració pròpia a partir de la TIO de Catalunya, 1967, M. Paredes, (1980), op. cit. i B B, op. cit.

xos internacionals. De fet a Catalunya cal suposar que la taxa de cobertura de les importacions per les exportacions és especialment feble durant els anys 60 i bona part dels setanta el que no és obstacle perquè es pugui detectar una millora progressiva d'aquesta. A partir de les dades del quadre 32 es pot veure com durant el període 1967-1975 mentre les importacions de l'estranger disminueixen el seu pes específic en el PIB català passant d'un 15,3% a un 14,6%, les exportacions, en canvi gairebé dupliquen la seva relació amb el PIB passant, d'un 4,7% a un 8,1%. Aquestes tendències es tradueixen en una millora notable de la cobertura d'importacions per les exportacions que permet passar del 31,0% l'any 1967 a un 55,8% l'any 1975. És així com el major lligam de l'economia catalana amb l'exterior que es produeix a partir del Pla d'Estabilització, provocà un dèficit comercial exterior adient amb les noves necessitats del nou model d'acumulació.

Finalment, l'efecte conjunt, de les relacions comercials catalanes amb la resta d'Espanya i amb l'estranger no farà altra cosa que refermar les tendències apuntades. Així l'economia catalana augmenta la seva obertura a l'exterior acompanyada per una millora de la taxa de cobertura de les importacions totals per les exportacions totals traduint el major dinamisme d'aquestes respecte de les primeres.

Analitzant el saldo global amb l'exterior per l'any 1975 i per cadascuna de les agrupacions de branques utilitzades en apartats anteriors podem veure, (quadre 33) com les branques més deficitaries amb l'exterior són les productores d'Aliments, la indústria Metàl·lica bàsica, Manufactures diverses i el Gas, petroli i productes petrolífers. En canvi, les que mostren unes relacions comercials amb l'exterior amb un major superàvit són els Transformats metàl·lics, els productes químics, minerals i els seus desperdiciis i l'extracció de material per a la construcció i Tèxtils, filats i teixits. Tot plegat sembla manifestar el caràcter predominantment transformador de la indústria catalana que es manifesta potser molt més en les relacions comercials amb la resta d'Espanya que en les que es mantenen amb l'estranger.

Pel que fa als canvis ocorreguts en el període 1967-1975 sembla que es produeix un augment dels saldos deficitaris dels Aliments, Gas, petroli i productes petrolífers i indústria Metàl·lica bàsica i, pel contrari, un augment dels saldos amb superàvit dels Productes químics i dels Transformats Metàl·lics. D'altra banda també es pot constatar una disminució molt notable del superàvit de Fibres tèxtils, filats i teixits.

QUADRE 33

Saldo dels fluxos de mercaderies de Catalunya amb l'exterior ⁽¹⁾ . Any 1975. (milions de ptes)

Productes	Amb la resta d'Espanya	Amb l'estranger	Total
Aliments	- 25.792,7	- 19.434,5	- 45.227,2
Minerals i els seus desperdicis, extracció, material de construcció	18.306,5	- 5.841,5	12.465,0
Gas, petroli i productes petrolífers	- 5.947,2	- 9.407,5	- 15.354,7
Productes químics	54.971,4	- 23.512,7	31.458,7
Fibres tèxtils, filats i teixits	9.637,5	- 3.062,6	6.574,9
Materials per la construcció	- 7.017,7	1.047,2	- 5.970,5
Indústria metàl·lica bàsica	- 32.337,1	- 4.404,9	- 36.742,0
Altres primeres matèries i semimanufactures	- 1.697,2	- 6.177,1	- 7.874,3
Transformats metàl·lics	39.651,1	- 7.386,7	32.264,4
Manufactures diverses	- 26.065,0	4.623,9	- 21.441,1
TOTAL	23.709,6	- 73.556,4	- 49.846,8

Nota: (1) Vid nota quadre 26

Font: M. Parellada, (1980), op. cit.

A N E X (a Sector exterior)

Nota metodològica sobre consum i demanda final

A la matriu de coeficients tècnics (A), hi trobem indicat en cadascuna de les seves columnes el consum directe de cada tipus d'input per a la producció d'una unitat d'output de la indústria corresponent a la columna; en canvi, a la matriu $(I-A)^{-1}$ els coeficients de cada columna (d_{ij}) ens indiquen el consum total (directe i indirecte) d'un determinat input (corresponent a la indústria i) per produir una unitat d'output de la indústria "j" per la demanda final (x).

La matriu $(I-A)^{-1}$ permet relacionar el sector de l'output total x amb el sector de l'output final (f)

$$x = (I-A)^{-1} \cdot f$$

Els coeficients d_{ij} de la matriu $(I-A)^{-1}$ expressen quina quantitat d'output de cada indústria es produeix, per tal de satisfer una certa quantitat de demanda final.

Per una unitat de demanda final de qualsevol indústria es generen una serie de demandes directes però a la vegada també tota una gamma de demandes indirectes.

(x) La producció d'una unitat d'output de ferro, per exemple, requereix una quantitat determinada d'input de carbó, i d'altres tipus els quals també consumeixen carbó, ferro i demés inputs per ésser produïts; d'aquesta manera una unitat de demanda final de ferro ha necessitat d'un determinat input a més de la proporció estrictament directa expressada pels coeficients " a_{ij} " una altra quantitat com a input indirecte.

a) contingut en diferents inputs primaris d'una unitat de demanda final

Utilitzant com a base la matriu $(I-A)^{-1}$ serà possible conèixer el contingut global de cada input primari en una unitat de demanda final corresponent als diferents productes o branques. Cada unitat de producció de la indústria "j" incorpora a_{nj} unitats de salari. Ara bé, atés que per satisfer una unitat de demanda final de "k" es necessiten d_{jk} unitats d'input "j", convindrem que per una unitat de demanda final de "k" es requereix $d_{jk} a_{nj}$ unitats de salari i remuneracions corresponents a la indústria "j"; i en total el component salarial d'una unitat d'output final de "k" serà igual a :

$$\sum_j a_{nj} \cdot d_{jk}$$

A fi d'establir el contingut de salaris i de qualsevol altre input primari per unitat de demanda final per a totes les branques de l'economia catalana, multiplicarem la matriu de coeficients dels inputs primaris per la matriu $(I-A)^{-1}$. Aquest producte permet d'obtenir una nova matriu en la qual els coeficients expressen, en tant per 1, el contingut de cada input primari per cada unitat de demanda final de les distintes branques de l'economia (x).

(x) Si prenem com exemple la indústria del vestit, cada unitat d'aquest producte sol·licitada per la demanda final incorpora sous i remuneracions de totes les branques concernides (subministradores) directa o indirecta : de la indústria del vestit i d'aquelles altres indústries de la producció de les quals, en cadena, és necessària per satisfer una unitat de demanda final de vestit.

b) dependència industrial respecte a la demanda final

La demanda final es descomposa en varis elements (consum privat, formació bruta de capital fix, exportacions, etc.). Cada element té una determinada incidència directe a les distintes indústries. Tanmateix és difícil mesurar la importància d'un determinat component de la demanda final observant tan sols la demanda directa adreçada al producte d'una indústria atés que la demanda indirecta pot ésser important (x).

La importància variable de cadascun dels components de la demanda final per estimular directament o indirecta la producció total d'una indústria particular pot obtenir-se multiplicant l'invers de la matriu $(I-A)$ per la matriu de demanda final. Cadascun dels elements resultants d'aquest producte expressa un percentatge respecte a l'output total de la indústria, significant la incidència relativa que li correspon a cada component de la demanda final (xx).

-
- (x) Així la quantitat d'acer indirectament consumit per les economies domèstiques a través de llur demanda d'autos i vehicles pot ser fins i tot més amplia que no pas la demanda directa d'acer.
- (xx) Multiplicant $(I-A)^{-1}$ per f obtenim per cada indústria la mesura relativa de la seva dependència directa i indirecta respecte als diferents elements de la demanda final.

c) El sector consum

Primer. Evolució global

Si a curt termini, la demanda de consum explica una part de la realització del que ha estat produït a causa de la demanda efectiva que de manera significativa li adrecen els que perceben rendes un cop guanyades i, en particular, els perceptors de salaris, en canvi a termini mitjà i llarg, que és el punt de vista que ens interessa més, el consum és considerat per diferents autors (especialment L.Pasinetti) com un dels elements exògens del moviment del sistema, a través de la inversió (juntament amb el progrés tècnic).

Nogensmenys si es possible atribuir a les taxes de variació del consum en variar els ingressos personals un caràcter independent (com ho ha fet P.Leon). En el seu conjunt el camí per on discorren els fenòmens que tracta d'analitzar la llei d'Engel va unit al doble moviment de la producció, per tal com assegura per una banda la seva realització per mitjans poc o molt contundents -com la publicitat- o per altra banda imposa els estàndards transnacionals de consum.

Finalment, les exigències de la producció determinen -a nivell fins i tot transnacional- l'orientació i volum del consum que, des d'aquesta perspectiva és doncs exògen, car el procés d'industrialització va comportant una extensió del mercat interior i internacional.

Tractarem de sintetitzar els trets més importants que han caracteritzat l'evolució del consum privat a Catalunya. Pot comprobar-se que el volum de la demanda de consum té repercussions sobre el nivell de producció amb les corresponents economies d'escala, però al mateix temps que s'incrementa el consum es produeix un procés de transformació i diversificació de la seva estructura. La demanda és un dels ressorts principals del creixement capitalista. La transformació de la demanda acompanya la introducció de productes nous i la transformació de l'estructura productiva, sovint impulsada pel capital estranger.

Les fonts estadístiques bàsiques per a examinar l'evolució del consum privat són les enquestes de l'INE sobre les despeses de consum de les famílies (x).

L'anàlisi de l'evolució del volum i l'estructura del consum exigeix fer una referència a l'evolució de la renda familiar disponible car és la magnitud més estretament lligada al consum de les famílies. En relació a aquest tema dos són els elements destacables. Per una banda l'important creixement de la renda familiar disponible per persona que ha passat de 58.765 pessetes l'any 1967 a 87.385 pessetes l'any 1975 (xx), cosa que representa un creixement mig anual acumulatiu del 5,1%

(x) INE, Encuesta de Presupuestos familiares, 1964-65 i 1973-74.

(xx) Segons les xifres del BB deflactades a preus de 1970 amb els índexs de l'INE, Contabilidad Nacional.

lleugerament inferior al del conjunt espanyol (5,8%). Per una altra banda, s'ha donat un procés de concentració de renda a les zones urbanes industrialitzables paral·lel al procés de concentració de la producció : així, l'any 1973 l'Àrea Metropolitana de Barcelona aplegava el 70% de la població catalana i el 73,6% de la renda familiar disponible a Catalunya (x).

Basant-nos en les enquestes de l'INE podem analitzar l'evolució del consum mitjà per persona. Una primera constatació és la relació directa entre nivell d'industrialització i de consum fet que és ben explicable. Així, ja a l'enquesta de 1964-65, hom detecta diferències entre Catalunya i el conjunt espanyol, entre les diferents províncies catalanes i entre els conjunts rurals i urbans (Vid quadre 34).

QUADRE 34

Consum mitjà per persona, 1964-1965 (pessetes)

	<u>Total</u>	<u>Consum urbà</u>	<u>Consum suburbà</u>
Barcelona	28.087	28.504	21.639
Girona	25.303	29.249	20.738
Lleida	23.166	24.357	22.003
Tarragona	22.147	25.527	17.192
Espanya	19.974	23.452	15.189

Font : INE, Encuesta de Presupuestos familiares 1964-65

(x) A. Rodríguez i R. d'Alos-Moner, Economía y territorio en Cataluña, Alba 1978, pag. 214.

La segona enquesta del INE amb referències a Catalunya (1974-75) (vid quadre 35) palesa el major nivell de consum per persona a Catalunya en relació al conjunt espanyol si bé hi ha símptomes que les diferències són menors que en l'enquesta anterior. La distribució del consum a Catalunya revela una despesa superior a la mitjana a les següents partides : begudes consumides a la llar, vivenda secundària, entreteniments de la llar, transports i comunicacions, ensenyament i salut.

L'evolució general de l'estructura de les despeses de consum per grans grups de despeses a nivell del conjunt espanyol permet detectar una ràpida transformació caracteritzada per una disminució accentuada de les despeses d'alimentació i, en menor mesura, de vestit i calçat, front un augment de les despeses relatives a allotjament i de les despeses diverses (x). Es tracta, doncs, d'una evolució similar a l'experimentada pels països capitalistes més desenvolupats en períodes anteriors. Dins d'aquesta tònica general Catalunya, i Barcelona en particular, semblen avançades en relació a la resta d'Espanya en el camí de transformació qualitativa del consum. Així Barcelona constitueix un pol d'introducció dels models de consum estrangeres procedents d'Europa. En aquest sentit

---

(x) Aquesta informació fa referència a l'evolució del consum mitjà per persona entre 1958 i 1973-1974, calculat a nivell espanyol, per l'INE Vid. Encuesta de Presupuestos familiares .

QUADRE 35

Consum mitjà per persona a Catalunya i a Espanya, 1973 - 1974
(pessetes)

	Espanya (a)	Catalunya (b)	$\frac{b}{a} \times 100$
Alimentació (llar)	25.383	29.376	116
Begudes (llar)	1.888	2.353	125
Alimentació i begudes (fora de la llar)	4.424	5.055	114
Vestit	4.559	4.878	107
Calçat	964	1.078	112
Lloguer i despeses de la vivenda principal	10.421	12.068	116
Lloguer i despeses de la vivenda secundària	274	432	158
Mobles	3.903	4.343	111
Entreteniment de la llar	1.928	2.384	124
Salut	1.894	2.707	143
Transports i comunicacions	6.710	8.660	129
Esports i cultura	3.496	4.120	118
Ensenyament	1.604	2.174	136
Altres	4.259	4.924	116
TOTAL	71.707	84.552	118

Font: INE, Encuesta de Presupuestos Familiares, 1973-74

es detecta la menor importància de les partides d'Alimentació, vestit i calçat i un pes superior de les despeses diverses i vacances. A més a més, cal destacar el major pes a Catalunya de les partides més característiques d'aquesta transformació : serveis de salut, ensenyament, transports i comunicacions i despeses d'estatge secundari.

Segon. Evolució específica del consum

Dedicarem alguns comentaris als aspectes del consum alimentari i de béns durables per llur importància quantitativa i qualitativa dins l'estructura del consum.

Quant al consum de béns alimentaris a Catalunya destaca lleugerament el cas de la província de Barcelona. Les altres províncies, amb un grau de concentració menor de la població a nuclis urbans, presenten una distribució de les despeses més semblant a la del conjunt de l'Estat (vid quadre 36).

La consideració de la distribució de les despeses anuals mitjanes de consum alimentari per llar distribuïdes entre les corresponents a productes alimentaris consumits dins i fora de la llar permet de fer unes consideracions suplementàries. En primer lloc es confirma el fet d'un volum superior de despeses a Catalunya respecte al conjunt de l'Estat (12,3% i

Despeses anuals mitges de consum alimentici per llar, 1973 - 1974 (pessetes)

	Productes alimenticis consumits a la llar (1)		Begudes consumides a la llar (2)		Aliments i begudes consumits fora de la llar (3)		Total consum aliments i begudes (1 + 2 + 3)	
	Despesa mitjana	Comparació amb el total nacional Espanya=100	Despesa mitjana	Comparació Espanya=100	Despesa mitjana	Comparació Espanya=100	Despesa mitjana	Comparació Espanya=100
BARCELONA	112.605	119	8.701	124	20.272	123	141.578	120
GIRONA	99.956	106	9.321	132	15.988	97	125.265	106
LLEIDA	95.100	101	9.208	131	10.727	65	115.035	97
TARRAGONA	92.515	98	8.205	117	15.517	94	116.237	98
CATALUNYA	106.216	112	8.509	121	18.277	111	133.002	113
ESPANYA	94.600	100	7.037	100	16.489	100	118.126	100

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE, Encuesta de presupuestos familiares 1973-1974

10,8% superior pel que fa a productes alimentaris consumits a la llar i fora de la llar, respectivament) i, en segon lloc, la distribució provincial permet destacar també el cas de Barcelona amb unes despeses mitjanes superiors a les altres províncies i especialment en el concepte de consum realitzat fora de la llar, cosa que reflecteix els canvis en el mode de vida i consum lligats a la concentració de la població a les zones urbanes.

La consideració dels béns de consum durables concreta un cop més les transformacions dels hàbits de consum en tractar-se en molts casos de productes relativament nous.

El tractament de les dades contingudes a les enquestes efectuades per l'INE (vid quadre 37) i la comparació entre el percentatge de llars equipades amb una sèrie de béns de consum durader entre Catalunya i el conjunt espanyol, revelen uns nivells d'equipament superiors a Catalunya a la quasi totalitat de béns, si bé les diferències tendeixen a reduir-se. Convé assenyalar que la superioritat de Catalunya es palesa en aquells béns de consum més generalitzats i no tan sols en els de nova introducció que són d'un consum més minoritari.

QUADRE 37

Evolució dels equipaments de les llars, 1968-1975 (percentatges)

	<u>Catalunya</u>		<u>Espanya</u>	
	<u>1968</u>	<u>1975</u>	<u>1968</u>	<u>1975</u>
Rentadora	57	69	39	60
Frigorífic	60	92,2	35	74
Aspirador	5	10,4	5	9
Ràdio	86	79,4	76	76
Televisor	58	89,0	38	79
Tocadiscs	13	22,9	8	19
Telèfon	31	46,3	19	34
Automòbil	20	43,8	13	34
Motocicleta	-	11,7	-	12,2
Secadora	-	3,6	-	6,3
Rentaplats	-	2,9	-	2,6
Magnetòfon o cassette	-	22,3	-	16,3
Càmara fotos	-	30,9	-	19,8
Projector i càmara cine, Filmadora	-	5,1	-	3,0

Font: INE, Encuesta de equipamiento y nivel cultural de las familias,
1975.

Convé remarcar que tot fa pensar que la penetració de productes nous -concebuts i desenrotllats a països més rics- es produeix en una primera fase per la importació de l'estranger a preus elevats a causa de la protecció aranzelaria; llur generalització impulsa la producció local, generalment en base a capital estranger. Posteriorment, àdhuc pot pensar-se en l'exportació d'aquests béns. Aquesta conseqüència es dona a Catalunya, en el cas dels electrodomèstics i aparells de reproducció del só. Simultàniament a l'exportació de productes "vells" (geladores, aparells de ràdio), s'importen productes "nous" (rentaplats, acondicionadors d'aire), donant lloc al tipus d'intercanvi amb la resta del món que ja s'ha indicat.

d) El sector públic

Primer. La inversió pública a Catalunya

No cal remarcar el caràcter específic de la demanda pública, per la seva condició d'instrument directe de política econòmica. Per un costat s'ha emprat pel manteniment d'una demanda efectiva suficient a l'economia. Al mateix temps, a més llarg termini ha esperonat -dintre de certs limits- la inversió privada. D'altra banda, la despesa pública pot contribuir a assegurar una taxa de guany apropiada per la continuació de l'acumulació de capital i la reproducció i regulació de l'economia. Així, amb les despeses en serveis socials -educació, sanitat, assegurances socials, etc.- contribueix al manteniment de la població i, doncs, de la força de treball; amb les despeses en inversió pública -comunicacions, transports, etc.- o amb les subvencions a les empreses satisfà el cost de les economies externes i amb les despeses generals -defensa, justícia, etc.- assegura el funcionament del sistema socioeconòmic en el seu conjunt.

Per analitzar la despesa pública a Catalunya no disposem d'una informació estadística completa. Per això ens limitarem a l'anàlisi de les inversions públiques provincialitzades -que representen aproximadament el 85% del total- amb les da-

des elaborades a partir de l'any 1968 pels organismes de la planificació indicativa espanyola i posteriorment pel Ministeri d'Economia. La informació correspon al període 1968-1977 i fa referència al conjunt de les Administracions públiques excepte la Seguretat social : és a dir, Administració central, Organismes autònoms i Corporacions locals.

La inversió pública a Catalunya en el període 1968-1977 ha crescut a un ritme superior al del conjunt de l'Estat. En pesetes constants de 1970 (vid. quadre 38) la taxa de creixement anual acumulativa de la inversió pública ha estat a Catalunya del 6% i a Espanya del 4%. Les províncies de Barcelona i Girona tenen un creixement inferior al conjunt català, mentre que les províncies de Lleida i, sobretot, la província de Tarragona, tenen un creixement bastant superior.

De 1969 a 1971 es constata un creixement continuat de la inversió pública a Catalunya a preus constants. A partir del 1972 i pel conjunt català el comportament sembla ésser cíclic.

A nivell provincial el comportament és divers doncs mentre Barcelona segueix la pauta anterior, la inversió pública a Tarragona tendeix a augmentar continuament excepte a l'any 1974 i a Lleida i Girona té un comportament molt irregular. Amb tot, el nivell de la inversió pública en termes reals a l'any 1977 no és massa més gran que a l'any 1973 -a Barcelona i Girona és

Inversió pública a Catalunya, 1968-1977 (milions de ptes de 1970)

	1968		1969		1970		1971		1972		1973		1974	
	Total	Index	Total	Index	Total	Index	Total	Index	Total	Index	Total	Index	Total	Index
Barcelona	8.668	100	8.268	95,4	9.679	111,7	13.200	152,3	11.946	137,8	13.638	157,3	11.168	128,8
Girona	1.140	100	1.008	88,4	995	87,3	1.649	144,6	1.509	132,4	1.481	129,9	1.542	135,3
Lleida	845	100	795	94,1	877	103,8	1.018	120,5	1.287	152,3	1.188	140,6	1.344	159,1
Tarragona	1.399	100	1.227	87,7	1.185	84,7	1.227	87,7	1.511	108,0	2.180	155,8	1.764	126,1
Catalunya	12.052	100	11.298	93,7	12.736	105,7	17.094	141,8	16.253	134,9	18.487	153,4	15.828	131,2
Espanya	87.006	100	89.602	103,0	101.220	116,3	125.674	144,4	129.511	148,9	126.496	145,4	128.007	147,1

Nota: (1) La taxa de creixement anual acumulatiu l'hem calculada fent una regressió exponencial per mínims quadrats. Els coeficients de correlació són respectivament: Barcelona 0,61; Girona 0,36; Lleida 0,80; Tarragona 0,95; Catalunya 0,78; i Espanya 0,83.

Font: Elaboració pròpia a partir de les COCINC, Memoria econòmica de Catalunya, 1975, X. Russines, "Inversió pública a Catalunya 1973-77: dades per una reflexió", Publicación de Información Económica, nº 55, desembre 1979.

QUADRE 38 (continuació)

	<u>1975</u>		<u>1976</u>		<u>1977</u>		Taxa de creixement anual acumulatiu % (1)
	<u>Total</u>	<u>Index</u>	<u>Total</u>	<u>Index</u>	<u>Total</u>	<u>Index</u>	
	13.549	156,3	10.881	125,5	13.600	156,9	4
	1.770	155,3	1.466	128,6	1.113	97,6	3
	1.917	226,8	1.255	148,5	1.378	163,1	8
	2.919	208,6	2.706	193,4	3.636	259,9	16
<hr/>							
	20.155	167,2	16.308	135,3	19.727	163,7	6
	135.170	155,4	126.921	145,9	141.328	162,4	4

inferior- i en tot cas és inferior que a l'any 1975 -excepte a Tarragona-.

D'altra banda, la inversió pública a Catalunya està molt concentrada a la província de Barcelona (vid. quadre 39). Aquesta concentració de la inversió pública ha estat creixent durant el IIon Plà de Desenvolupament (1968-1971) fins arribar al 77% del total, i lleugerament decreixent a partir del III Plà, que es plantejava una política regional més comprensiva i de descongestió industrial, en benefici essencialment de Tarragona.

Malgrat tot, hom pot matisar aquesta concentració de la inversió pública a Barcelona, posant-la en relació amb la població i el PIB (vid. gràfic 4). Així, Barcelona té una participació a la inversió pública catalana bastant inferior a la seva participació a la població i al PIB; precisament al contrari que a Lleida, Girona i sobretot a Tarragona on el percentatge de participació a la inversió pública és superior a la seva participació relativa a la població i al PIB de Catalunya.

Segon. La distribució per finalitats de la inversió pública

1.- Atenent a les seves finalitats la inversió pública a Catalunya va molt lligada a les necessitats que genera el creixement econòmic, i essencialment industrial, en els camps de la

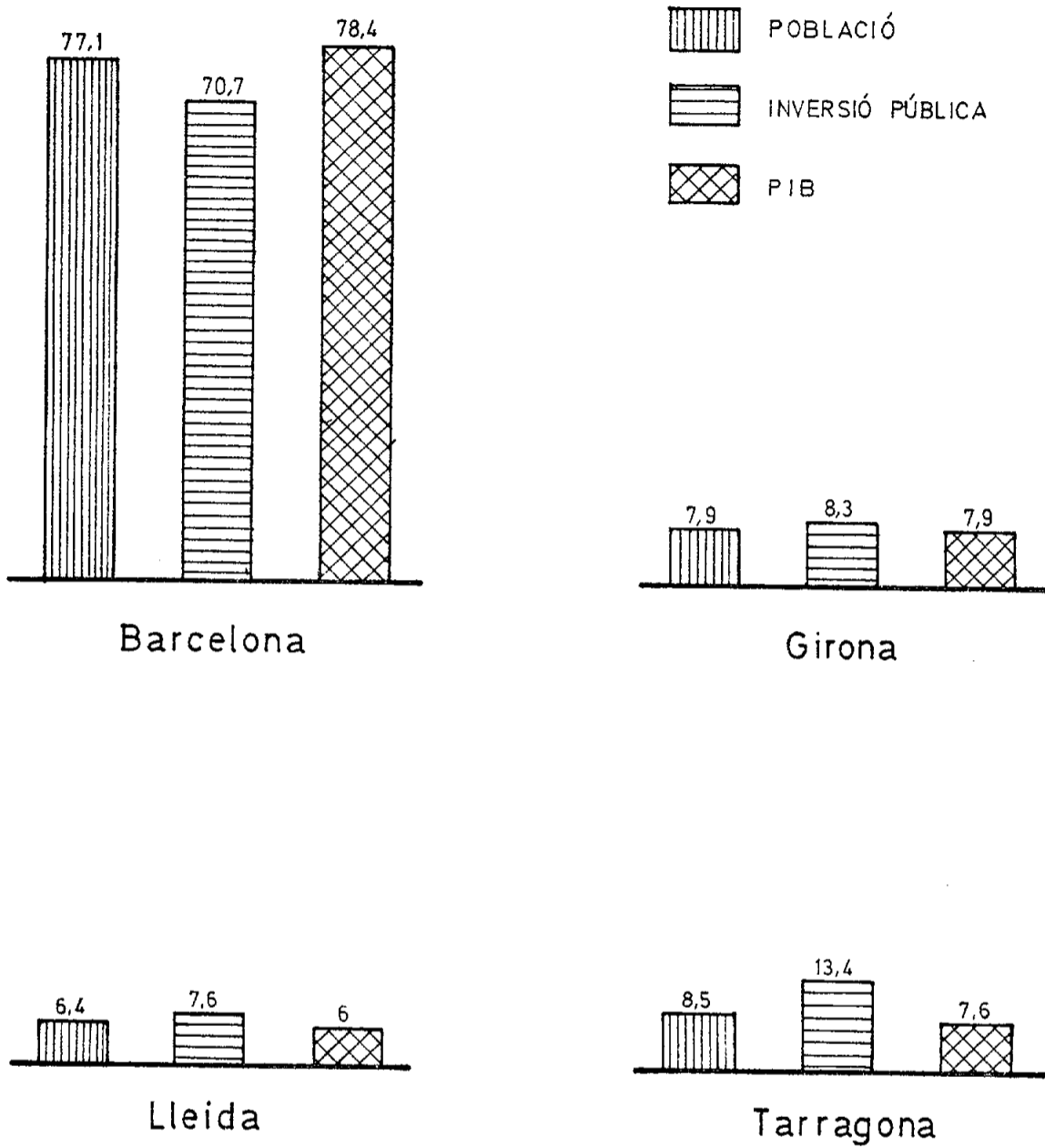
QUADRE 39

Inversió pública a Catalunya, 1968-1977 (percentatges sobre el total català)

	<u>1968</u>	<u>1969</u>	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	<u>1973</u>	<u>1974</u>	<u>1975</u>	<u>1976</u>	<u>1977</u>
Barcelona	71,9	73,2	76,0	77,2	73,5	73,8	70,6	67,2	66,7	68,9
Girona	9,5	8,9	7,8	9,6	9,3	8,0	9,8	8,8	8,9	5,6
Lleida	7,0	7,0	6,9	6,0	7,9	6,4	8,5	9,5	7,6	6,9
Tarragona	11,6	10,9	9,3	7,2	9,3	11,8	11,1	14,5	16,5	18,4
Catalunya	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: COCINC, Memoria econòmica de Catalunya, 1976; X. Russines, (1979), art. cit.

DISTRIBUCIÓ PROVINCIAL DE LA INVERSIÓ PÚBLICA,
LA POBLACIÓ I EL PIB DE CATALUNYA (percentatges)

NOTA: (1) S'ha considerat la inversió mitjana 1968-1977, el PIB de l'any 1973 i la població mitjana entre el Cens de 1970 i el Padró de 1975.

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de les COC.I.N.C. op. cit.; X. Russinés, art. cit.; BB., Renta Nacional de España y su distribución provincial, Série homogénea 1955-1975; INE, Censo de población, 1970, Padrón Municipal, 1975.

urbanització, transports i serveis col·lectius pel manteniment i reproducció de la ma d'obra. Les inversions més importants (vid. quadre 40) es fan a Corporacions locals (26,7%), Transports (20,8%), Estructura i serveis urbans (13,2%) i Inversió financera (8,8%) que en conjunt representen al voltant del 70% del total i en menor mesura a les d'Habitatge, educació i cultura, Agricultura i Seguretat Social i Sanitat. No disposem de dades sobre la inversió mitjana del període 1968-1977 pel conjunt espanyol (x), però sí pel període 1973-1977. D'acord amb elles a l'últim quinquenni del període i en pessetes constants de 1978, la inversió pública a Catalunya en Corporacions locals (24,9%), Transports (21,1%), Estructura i serveis urbans (12,1%) i Inversió financera (13,9%) està al voltant del 72%, amb una participació relativa de cada una d'elles similar a la citada abans per tot el període. Al conjunt de l'Estat la participació relativa és semblant per Transports (20,7%) i Inversió financera (14,8%), però en canvi, és molt superior a Agricultura (11,2%) -a Catalunya només 3,9%- es redueix a la meitat en Estructura i serveis urbans (5,7%), i és bastant inferior en les Corporacions locals (15,8%), en correspondència lògica de la major inversió de l'Administració central al conjunt de l'Estat.

(x) Les dades existents són les publicades per la COCINC a la Memoria econòmica de 1976 i per tant, no disposem de les dades d'inversió pública per finalitats pel conjunt espanyol en el període 1968-1972 i els càlculs indirectes no donarien resultats suficientment fiables.

161

QUADRE 40

Inversió pública:

1. Educación i cul.
2. Investigació i tecnològic
3. Seguretat Social
4. Habitatge
5. Estructura i se
6. Agricultura, re
7. Foment i reestr
8. Transports
9. Correus i telec
10. Turisme i infor
11. Plans província
12. Inversió financ
13. Altres sectors
14. Corporacions lo

Total Catalunya

Total Espanya

Nota: (1) Calcu de la pot

Font: Elaboraci

162

QUADRE 40 (continuació)

<u>% sobre la inversió mitjana del període</u>	<u>Inversió pública per càpita (en ptes de 1970) (1)</u>
7,9	236
0,8	24
4,8	144
9,0	270
13,2	390
4,7	141
0,1	3
20,8	617
0,4	12
0,7	21
0,5	14
8,8	262
1,4	41
26,7	791
100,0	2.966
	3.404

La inversió pública per càpita en el període 1968-1977 és d'una mitjana de 2.966 pessetes de 1970 per habitant i any a Catalunya i de 3.404 al conjunt de l'Estat. Per les raons anteriorment apuntades no podem fer una comparació amb la inversió per càpita sectorial al conjunt de l'Estat de tot el període considerat, però si pel quinquenni 1973-1977 (x), en el que tots els sectors d'inversió considerats, amb excepció del d'Estructures i serveis urbans especialment a Barcelona i Girona, tenen una inversió per càpita a Catalunya inferior a la del conjunt de l'Estat. Amb l'excepció abans esmentada, això és cert tant per la inversió realitzada per l'Administració central com la de l'Administració local, bé que en l'últim cas la inversió per càpita és superior a Catalunya en Inversió financera i Educació i cultura.

Pel que fa a la importància de la inversió realitzada per les Corporacions locals (xx) té una tendència clarament decreixent imposada per la progressiva centralització de l'administració pública i la insuficiència de les finances locals.

Per finalitats aquesta inversió local es dedica sobretot a Estructures i serveis urbans -especialment a pavimentació de vials, abastament i sanejament d'aigua- que en el quinquenni

---

(x) X. Russinés, (1979), art. cit.

(xx) Ara ens referim a la inversió realitzada directament per les Corporacions locals, mentre que en els altres casos es tracta de la inversió de l'Administració central a les Corporacions locals.

1973-1978 representà un 60% del total de la inversió de les Corporacions locals-, Inversió financera, Educació i cultura i Transports (x). En el mateix període la inversió realitzada per l'Administració local a Catalunya -especialment a Barcelona i Girona i també a Lleida-, és més important que a la resta de l'Estat : un 26,8% del total de la inversió pública, per un 19% en el conjunt espanyol. Al gràfic 5 podem veure la participació relativa de l'Administració local i central a la inversió pública total.

2.- Per a qualificar la suficiència de la inversió pública a Catalunya advertim que, mentre que en la població catalana suposa un 15,4% i el PIB català al voltant del 20% del total espanyol (xx), la inversió pública provincialitzada només representa el 13,5% d'aquell total. Per finalitats (vid. quadre 41) (xxx) només a la d'Estructura i serveis públics, és a dir les inversions lligades a la urbanització i les comunicacions (xxxx), té una participació a la inversió pública al conjunt espanyol superior, pràcticament a tots els anys, a la població i PIB re-

---

(x) Vid. X.Russines,(1979),art. cit.

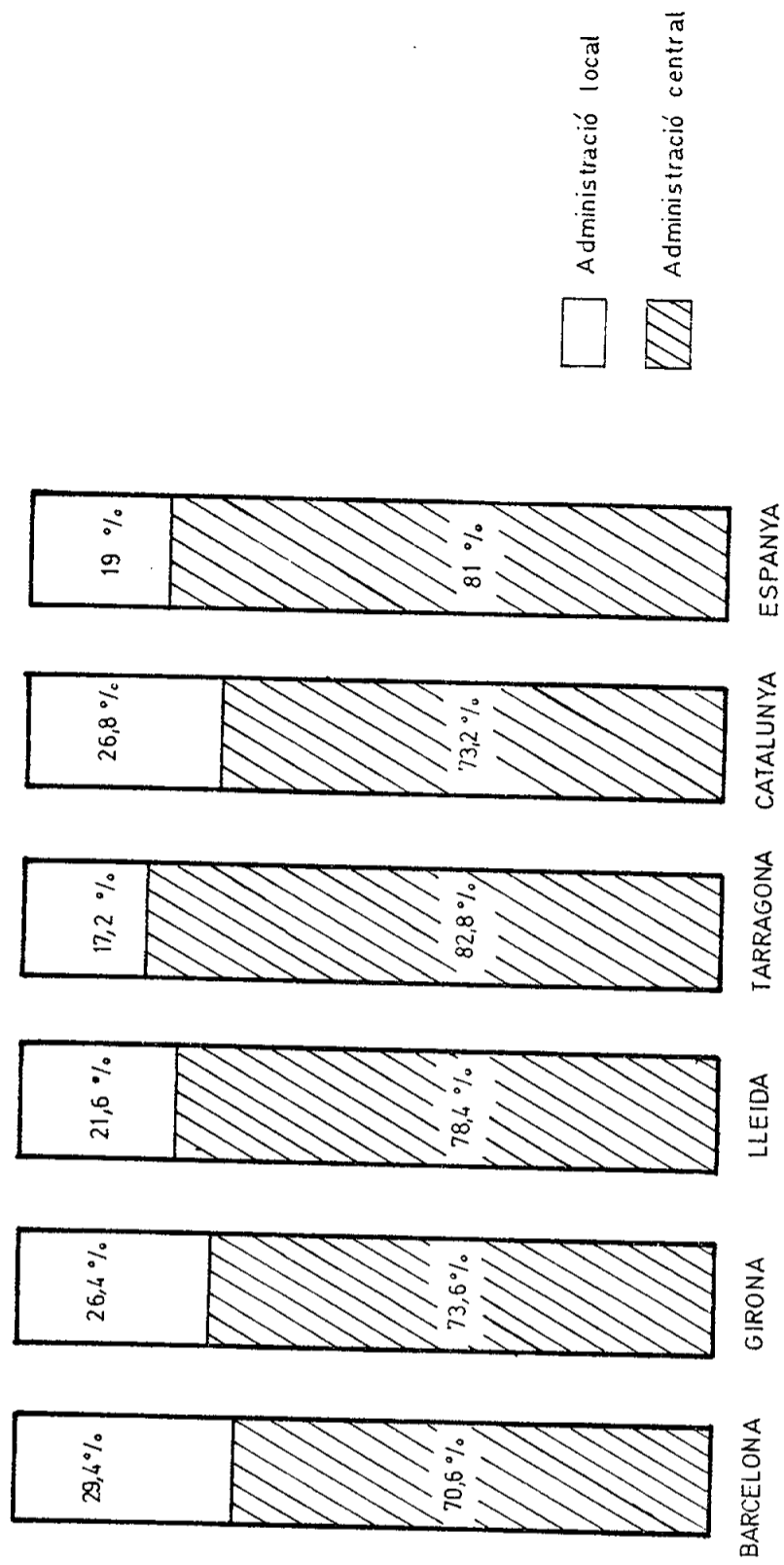
(xx) Calculats tal com s'indica al gràfic 4.

(xxx) Els percentatges estan calculats a partir de les dades en pessetes corrents, doncs les raons esmentades abans pel que fa a la disposició de les dades no permeten calcular-ho en termes constants per tot el període, ni trobar la mitjana del mateix. Malgrat tot la comparació amb les dades del període en que és possible fer-ho -vid. article de X.Russinés- semblen coherents amb les conclusions que es poden treure del quadre.

(xxxx) Entre Madrid i Barcelona s'emporten al voltant del 50% de les inversions en Estructures i Serveis urbans.

GRÀFIC 5

Participació relativa de l'Administració local i central
en la inversió pública total, 1973-1977 (percentatges)

FONT: X. Russiñés, (1979), art. cit.

QUADRE 41

Distribució per finalitats de la inversió pública a Catalunya, 1968-1977 . (% de la inversió a un sector de Catalunya sobre la inversió total espanyola provincialitzada en aquest sector)

	<u>1968</u>	<u>1969</u>	<u>1970</u>	<u>1971</u>	<u>1972</u>	<u>1973</u>	<u>1974</u>	<u>1975</u>	<u>1976</u>	<u>1977</u>
1. Educació i cultura	9,6	9,7	8,0	13,3	7,3	19,3	12,5	13,9	12,0	12,3
2. Investigació i desenvolupament tecnològic	11,2	10,8	10,7	10,6	7,1	7,5	10,0	5,4	5,7	8,5
3. Seguretat social i sanitat	8,2	13,3	7,4	14,0	15,0	8,4	10,0	11,6	12,5	8,1
4. Habitatge	15,8	11,3	11,4	16,2	19,1	21,7	14,1	15,4	8,8	11,8
5. Estructura i serveis públics	20,8	18,1	28,7	26,7	24,5	29,1	26,7	23,0	22,5	27,7
6. Agricultura, recs i pesca	5,8	5,1	3,4	3,4	5,7	4,4	3,8	2,9	5,7	5,6
7. Foment i reestructuració industrial	-	-	0,3	-	0,2	0,6	0,4	0,7	0,2	0,4
8. Transports	15,6	13,6	11,1	12,8	10,4	11,7	14,8	18,9	14,4	14,4
9. Correus i telecomunicacions	11,8	7,5	12,1	12,9	13,2	11,7	9,8	7,3	12,4	13,3
10. Turisme i informació	7,7	13,2	8,0	12,9	13,1	13,3	12,7	15,3	11,9	33,7
11. Plans provisionals	-	-	-	-	4,3	4,0	3,3	2,9	5,1	3,8
12. Inversió financera	-	-	-	-	8,8	14,0	10,0	20,7	18,2	22,2
13. Altres sectors	3,1	5,2	15,9	8,4	11,1	11,4	6,6	12,9	5,4	4,2
14. Corporacions locals	21,3	20,6	21,7	19,4	19,4	20,6	16,2	17,4	15,2	23,0
<u>Total Catalunya</u>	13,9	12,6	12,6	13,6	13,1	14,6	12,4	14,9	12,9	14,0

Font: Elaboració pròpia a partir dades de la COCINC, op. cit. i X. Russines, (1979), art. cit.

latius a Catalunya. D'altra banda, Corporacions locals -donada la superior importància de la inversió local a Catalunya- i Inversió financera -als tres últims anys- compleixen la característica anterior alguns anys, mentre d'altres tenen una participació a la inversió pública al conjunt espanyol que és superior a la població relativa catalana, però inferior al PIB català. Les mateixes finalitats, més la d'Habitatge alguns anys, són els que tenen una participació en la inversió pública de l'estat superior a la mitjana de la inversió pública a Catalunya en relació al total espanyol.

En canvi la inversió és relativament molt baixa a l'Agricultura, Foment i reestructuració industrial; en menor mesura a Educació i cultura i Seguretat social, si bé en comparació amb la població catalana les inversions en aquests serveis públics és francament baixa; també en Investigació i desenvolupament tecnològic la inversió pública a Catalunya és relativament molt baixa, sobretot als darrers anys.

El desfasament entre la inversió pública a Catalunya i la població i el PIB catalans pot posar-se en relació amb l'existència d'importants dèficits en els serveis públics a l'economia catalana, que han estat repetidament posats de manifest en l'educació, la sanitat, les carreteres, etc. (x). Per R.Romaguera, la insuficiència de la hisenda espanyola i catalana cal

---

(x) Vid. R.Romaguera, "El restabliment de l'autonomia catalana: implicacions financeres(I)" Publicación de información económica nº 45, 1977. J.Ros-Hombravella, "L'anàlisi del capital col·lectiu a AA.VV!" Economia Crítica Ed. 62, 1973.

posar-la en relació amb la seva menor pressió fiscal comparativa i amb la necessitat d'un finançament privat dels serveis públics que no són proveïts en forma adient per l'Estat. D'altra banda, segons les seves estimacions i tal com podem veure en el quadre 42 per l'any 1977, Catalunya suporta uns dèficits relatius molt importants en alguns serveis públics com l'educació, la sanitat o els transports, en relació a la dotació mitjana del conjunt de l'Estat; dèficit que en el seu aspecte funcional i pel conjunt dels serveis públics podria representar un 2,5% del PIB català.

QUADRE 42

Dèficits d'alguns serveis públics a Catalunya, 1977

(milions de ptes.)

<u>Sector</u>	<u>Dèficit funcional</u> ⁽¹⁾	<u>Dèficit estructural</u> ⁽²⁾
Ensenyament escolar i EGB	2.500	12.000
Sanitat	2.400	15.000
Xarxa de transports per carretera	1.100	13.000

Notes :

- (1) Cost de funcionament anual dels serveis públics considerats que hauria d'ésser finançada per l'Administració per aconseguir la mateixa igualtat de tracte que a la resta de l'Estat.
- (2) Cost de transferència de privats a públics, o de construcció dels serveis públics en sentit físic (edificis, instal·lacions, equipaments, etc.) necessaris per assolir una dotació estructural idèntica a la de la resta de l'Estat.

Font : R.Romaguera, (1977), art. cit.

Tercer. L'empresa pública industrial : l'INI

Una forma contemporània ben important de la intervenció de l'Estat a les economies de mercat és la seva actuació a la indústria mitjançant les empreses públiques. L'INI ha tingut significació sobretot en sectors bàsics o en serveis públics concernents al conjunt de l'economia espanyola i que normalment tenen fortes necessitats d'inversió en relació a l'ocupació generada (x). L'immobilitzat acumulat i l'immobilitzat acumulat ponderat (xx) de les empreses de l'INI a Catalunya representaven a la fi de l'any 1976 el 19,3% i el 15,7% respectivament del total espanyol concentrant-se en un 90% a les províncies de Barcelona i Tarragona (vid. quadre 43).

La població ocupada per les empreses de l'INI a Catalunya, representa el 18% del total espanyol i es concentra en la seva pràctica totalitat a Barcelona, que representa un 94% de la població ocupada catalana, essencialment a l'empresa SEAT. Si ens fixem a l'immobilitzat acumulat ponderat per càpita constatem que és menor a Catalunya amb 16.776 ptes. que al

---

(x) INI, Datos, Dilemas y Opciones para una Política Empresarial Pública de Ambito Regional, 1978

(xx) Immobilitzat acumulat: inversió acumulada en actius fixos materials. No inclou l'immobilitzat financer, l'actiu circulat ni l'immobilitzat immaterial. De les partides d'immobilitzat material no s'han deduit els fons d'amortització que figuren al passiu dels balanços.
Immobilitzat acumulat ponderat : és el resultat d'aplicar l'immobilitzat acumulat al tant per cent de participació de l'INI en l'empresa de que es tracti.

Principals magnituds agregades de les empreses del grup INI, 31-XII-1975

	Immobilitzat acumulat		Immobilitzat acumulat ponderat		Població ocupada		Immobilitzat acumulat ponderat per càpita
	milions pts.	% s/total Espanya	milions pts.	% s/total Espanya	Total	% s/total Espanya	
Barcelona	88.373	9,5	42.803	6,8	40.343	17,0	9.305
Girona	2.229	0,2	1.532	0,2	467	0,2	3.422
Lleida	14.914	1,6	11.310	1,8	385	0,2	32.341
Tarragona	74.175	8,0	42.766	6,8	1.624	0,7	91.168
Catalunya	179.691	19,3	98.411	15,7	42.819	18,0	16.776
Espanya total provincialitzat	784.000	84,4	500.961	80,1	227.444	95,6	13.974
Espanya total	928.518	100,0	625.412	100,0	237.940	100,0	17.445
Conjunt 4 provincies de l'Estat amb major producte provincial (1)	160.359	17,2	78.329	12,5	87.540	36,8	6.323
Conjunt 5 provincies de l'Estat amb renda per càpita baixa, però amb important presència del INI (2)	180.116	19,4	123.526	19,6	40.166	16,9	33.078
Asturies (3)	184.270	19,8	157.143	25,1	53.292	22,4	147.789

- Notes:
- (1) Son Madrid, Barcelona, Valencia i Vizcaya, que produïren un 41,4% del producte nacional espanyol i un 45,0% del producte industrial espanyol al 1975, i que tenien una població del 35% del total espanyol al 1976.
  - (2) Son Ciudad Real, Coruña, Murcia, León i Cádiz, que produïren un 8,7% del producte nacional espanyol i un 8,2% del producte industrial espanyol al 1975, i que tenien una població del 10% del total espanyol al 1976.
  - (3) Província -i Regió- amb major presència de l'INI, que produïa el 3,2% del producte nacional espanyol i el 4,2% del producte industrial espanyol al 1975, i que tenia una població del 3% del total espanyol al 1976.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INI, (1978), op. cit.

conjunt de l'estat amb 17.445 ptes.; aquest índex és considerablement elevat a Lleida i sobre tot a Tarragona, atés el tipus d'inversió efectuada.

En l'actuació de l'INI a Catalunya ha tingut més pes la indústria transformadora que la nomenada de capçalera, contràriament al que s'esdevé a Espanya (vid. quadre 44).

La branca de l'Energia i mineria concentra el 45,8% de l'immobilitzat acumulat i el 48,7% de l'immobilitzat acumulat ponderat de les empreses públiques considerades -a Espanya un i altre representen el 41,5% i el 36,2% respectivament-, mentre que només ocupa el 9,7% de la població ocupada per les empreses públiques a l'economia catalana -a Espanya el 20,8%. A Catalunya la participació de l'empresa pública, mesurat per l'immobilitzat, és important a la subbranca del Gas, especialment en la seva distribució (Enagas i Butano) i sobretot a l'Energia elèctrica (x), mitjançant l'empresa ENHER que al 1976 produïa, directament o per les seves filials, aproximadament el 10% de l'energia hidroelèctrica i de l'energia nuclear espanyola.

La indústria dita de capçalera (petroquímica i sidero-metal·lúrgia) concentra el 23% de l'immobilitzat acumulat i el 29% de l'immobilitzat acumulat ponderat de les empreses de l'INI actuant a Catalunya -a Espanya aquests percentatges són del 29,7%

(x) Pel conjunt espanyol, més del 71% de l'immobilitzat acumulat de les empreses de l'INI a energia i mineria ho és de la subbranca elèctrica.

QUADRE 44

Distribució sectorial de les principals magnituds agregades de les empreses del grup INI, 31-XII-1976 (percentatges)

Branques	Immobilitzat acumulat		Immobilitzat acumulat ponderat		Ocupació		Inversió 1977	
	C	E	C	E	C	E	C	E
Energia i mineria	45,8	41,5	48,7	36,2	9,7	20,8	50,1	55,4
Indústria de capçalera	23,0	29,7	29,0	33,6	2,2	16,5	33,7	24,9
Indústria transformadora	30,3	17,2	21,2	14,1	81,9	46,2	14,5	12,5
Transport aeri i marítim	0,2	9,8	0,4	14,0	3,1	10,0	-	4,6
Altres serveis	0,1	1,2	0,1	1,5	0,6	4,7	-	0,7
Alimentació	0,6	0,6	0,6	0,6	2,5	1,8	1,7	1,9
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Notes: C - Catalunya

E - Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INI, (1978), op. cit.

i del 33,6 respectivament, mentre que només ocupa al 2,2% de la població ocupada per les empreses de l'INI a Catalunya -16,5% a Espanya-. En aquesta branca opera -i quasi en un 100% a Tarragona- l'empresa ENPETROL, que al 1976 era la segona empresa de l'INI en quant a l'immobilitzat i la primera quant el seu volum de vendes i els seus resultats absoluts.

La indústria transformadora -Química, Construcció naval, Transformació mecànica i Automoció- concentra el 30,3% de l'immobilitzat acumulat i el 21,2% de l'immobilitzat acumulat ponderat (x) de les empreses públiques actuant a Catalunya al 1976 -a Espanya aquests percentatges eren del 17,2% i del 14,1% respectivament-, mentre que ocupa el 81,9% de llur població ocupada. A Catalunya la intervenció de l'INI a la indústria transformadora es concentra quasi totalment a Barcelona i es dona, a la pràctica, en el subsector de l'Automoció i en concret a la SEAT, éssent inexistent la seva participació a la indústria Naval i mínima a la Química i poc important a la Mecànica. A Catalunya es pot dir que l'INI ha fet una excepció al principi de no concentrar la seva indústria transformadora entorn dels grans pols industrials peninsulars, car l'automoció es localitza a la província de Barcelona representant un 34,1% de l'immobilitzat acumulat, un 23,6% de l'immobilitzat acumulat ponderat i un 31,9% de la població ocupada per la indústria transformadora de l'INI al conjunt de l'Estat.

(x) La participació de l'INI a l'empresa SEAT és d'un 34,7%.

Les dades d'inversió pel 1977 no semblen haver introduït canvis fonamentals en la situació anteriorment descrita, si hom pot destacar, àdhuc a Catalunya, la major importància de les inversions en Energia i mineria i en indústria de capçalera.

Quart. Línies generals

Tot resumint, la inversió pública a Catalunya en el període 1968-1978 ha crescut a un ritme superior al conjunt espanyol, amb un creixement regular des del 1969 fins a 1971 i amb un comportament cíclic any a any des del 1972. La inversió pública s'ha concentrat a Barcelona, bé que des del 1972 hom constata una certa desconcentració favorable a Tarragona on aquella creix molt per sobre de la mitjana catalana. D'altra banda, la inversió de les Corporacions locals a Catalunya, i especialment a Barcelona i Girona, és superior a la resta de l'Estat. Per finalitats, tant l'Administració central com la local ha invertit sobretot en Transports, Estructures i serveis urbans i Inversió financera, i en menor mesura en Educació, Habitatge, Sanitat i seguretat social; és a dir, la inversió pública a Catalunya ha anat molt lligada a les necessitats que genera el descabdellament industrial del període, i per tant : a) a la satisfacció de les necessitats de transports i vies de comuni-

cació; b) a les inversions lligades al procés d'urbanització a tot Catalunya i especialment a les àrees industrials i turístiques i c) a aquells serveis col·lectius, com l'educació i la sanitat. Al conjunt espanyol, la inversió s'ha adreçat als mateixos conceptes per bé que amb una major importància de la inversió en Agricultura i menor en Estructures i Serveis urbans.

Cal fer notar l'existència d'un greuge comparatiu en relació a Espanya pel que fa a serveis públics com l'educació, la sanitat, la xarxa de carreteres, etc. que tenen importants dèficits, tant funcionals com estructurals, en relació al conjunt espanyol. Hom pot abundar en aquestes consideracions tenint en compte que només a la finalitat d'Estructures i Serveis urbans el percentatge de la inversió pública a Catalunya sobre la inversió de tot l'Estat supera a la proporció de la població catalana i del PIB als seus components espanyols. Tot això fa que la inversió pública per càpita sigui inferior a Catalunya que al conjunt espanyol. L'actuació de l'INI a Catalunya es concentra a Barcelona i Tarragona. A nivell de branques l'Energia i mineria -electricitat-, la indústria transformadora -automòbil- i la indústria de capçalera -petroquímica-, són aquelles on hi ha una intervenció important de l'INI a Catalunya. Aquestes branques corresponen a les gene-

rals d'Espanya si bé a Catalunya ha tingut més importància la indústria transformadora que la de capçalera. Un aspecte important a considerar és la feble relació entre llocs de treball i immobilitzat en termes relatius respecte a Espanya, especialment en les branques d'Energia i mineria, i a la indústria de capçalera.

e) El sector productiu

Primer. Significació general

S'ha fet esment d'aquells factors que, en expandir el mercat, influeixen la inversió. Hem introduït el sector exterior, el consum i el sector públic. Ens resten les assignacions operades dintre dels propis sectors productius.

Si considerem allò que esdevé FBC fix, i emprant la TIO de l'economia catalana, hom veu fàcilment que les branques on la demanda interior d'inversió és rellevant són les lligades a la construcció, que subministren la infraestructura industrial i civil, úniques branques, d'altra banda, per les quals la demanda pública d'inversió té una certa importància.

QUADRE 45

Demanda destinada a la inversió, 1967 (percentatges)

<u>Branca</u>	<u>Total</u>	<u>Privada</u>	<u>Pública</u>
Construcció i obres públiques	85,36	63,63	21,73
Ciment	69,20	51,60	17,60
Extracció de materials per a la construcció	67,87	50,70	17,17
Ceràmica, prefabricats i altres	57,14	42,74	14,40

Font : TIO de Catalunya, (1967) op. cit.

Després del grup de la construcció, només la branca de Maquinaria no elèctrica apareix com a subministradora preferent de béns de producció, amb un 64,07% de la demanda total destinada a inversió.

Altres branques amb una certa importància quant a la demanda d'inversió són aquelles que, bàsicament, subministren equipament industrial i la resta de les que subministren inputs per a la construcció, per les quals, el percentatge es situa entre el 23% i el 35%. (Fusta; Indústria metàl·lica bàsica; Material de transport; Maquinaria i aparells elèctrics; Vidre; Fabrics diverses; Productes metàl·lics).

En alguns casos, la demanda exterior d'inversió, pot tenir una importància superior : tanmateix, no pot diferir massa del comportament de la demanda interior. D'acord amb aquestes dades, la indústria catalana manca d'una forta indústria subministradora de béns de producció cosa que resulta significativa quant a la producció i utilització de productes de la tecnologia. Aquest fet es correspon amb la importància dels béns de producció estrangera en el creixement de l'economia catalana.

Amb això entrem en un punt important, que és de les compres entre les empreses que introdueixen canvis tècnics. Sobre això convé de fer observar que : a) examinarem la significació

d'aquests canvis tècnics sabent que suposen compres d'empreses sovint situades fora del territori català. Per tant, es tracta de compres de les empreses que són vendes d'empreses forasteres. Això que pot trencar la sistemàtica aparent d'aquest capítol, es perfectament coherent amb el motiu pel que es tracta el tema del canvi tècnic : la seva incidència sobre la inversió. b) tractarem una mena especial de demanda que -bé que sovint adreçada fora del sistema, com acabem de veure- altera les condicions de producció interiors de l'economia. És per això que en fem un tractament apart.

Abans de referir-nos a quines branques s'ha introduït més en particular la nova tecnologia, es descriurà breument la naturalesa de les transferències tecnològiques.

Tots els indicadors disponibles mostren que -en relació amb els països capitalistes desenvolupats- l'activitat de recerca a Espanya i per tant a Catalunya és exigua. Dels països de l'OCDE, només Portugal i Grècia dediquen a la recerca-desenvolupament una fracció del PNB inferior a l'espanyola, que és del 0,3%, xifra que assoleix a la major part dels països industrialitzats de l'1% al 2,5% (x).

No és sorprenent doncs que, a diferència dels països capitalistes desenvolupats, Espanya pagui més en importació de tecnologia que no pas en la seva producció interior (xx). El fe-

---

(x) OCDE, Pattern of resources devoted to research and experimental development, 1975.

(xx) OCDE, Politiques nationales de l'information scientifique et technique. L'Espagne, 1974.

nòmen vé confirmat pel fet que la majoria de patents registrades a Espanya són d'origen estranger, en proporcions, d'altra banda, cada cop més altes : mentre l'any 1967 el 31,1% de les patents eren espanyoles pel 1970 la proporció era del 25% i pel 1973 del 18,3%(x). La tecnologia ha procedit doncs de transferències des dels països més desenvolupats, éssent un instrument decissiu de l'inseriment de l'economia catalana en el procés mundial d'acumulació de capital.

La introducció de tecnologia a Catalunya vé condicionada pels productors-detentadors de la tecnologia : evidentment no pot considerar-se la tecnologia com una mercaderia qualsevol, car l'accés a la tecnologia es troba protegit jurídicament (sobre tot mitjançant el sistema de patents).

Cal distingir d'entrada entre la transmissió de la capacitat d'operar una tècnica i la transmissió de coneixement tecnològic (xx). En el primer cas, es trameten les actituds i els reflexes específics d'un determinat procés de producció, per tal que els productors del país receptor puguin endegar-lo. En canvi , cal reservar l'expressió de transmissió de coneixement tecnològic als casos on es tramet el coneixement d'una tècnica i el seu domini; és a dir, la capacitat d'utilitzar-la i trans-

---

(x) Dades elaborades a partir del Ministerio de Indústria. Secretaria General Tècnica.

(xx) Vid. J.Perrin, Repercussions Sociales des transferts de technologie, Organització Internacional del Treball, Juliol, 1977.

formar-la a conveniència del receptor (x).

Els indicadors disponibles palesen que la transmissió que més s'ha efectuat a l'economia catalana és la de capacitat d'operar : això és clar en la importació de béns de producció, a la que s'ha atribuït la font principal de creixement de la productivitat en el període de referència (xx).

Sovint els contractes de transferència de tecnologia han permès de disposar més d'una capacitat d'operar que no pas de coneixement tecnològic. Un estudi sobre una mostra pel cas espanyol palesa les següents restriccions (xxx) :

- Restriccions a l'exportació. En els contractes de cessió de patents (la meitat de la mostra) un 44% inclou la restricció total a l'exportació i el 26% restriccions parcials.
- Intercanvi tècnic. El 19% dels contractes no imposa cap mena de barreres per a l'intercanvi de millores produïdes per qualsevol de les dues parts, però a la majoria dels contractes hi apareixen clàusules en que : a) l'accés de l'empresa espanyola a les millores introduïdes en la tecnologia per l'empresa estrangera cedent de la tecnologia s'hauran de fer en les mateixes condicions contractuals que en la cessió origi-

---

(x) S'acostuma a tractar la importació de béns de producció com una transferència de tecnologia, si bé es tracta de la transmissió d'un producte de la tecnologia, cosa que no equival al domini de la tecnologia que l'ha fet possible.

(xx) C. Sebastián, "Difusión tecnológica e incorporación del progreso técnico a la industria española". Revista Española de Economía. Setembre-desembre, 1973.

(xxx) P. O'Brien, "Tecnología extranjera e industrialización. El caso de España", ICE nº 513, mayo 1976.

nal, mentre que les millores introduïdes per l'empresa espanyola estan a disposició de l'empresa estrangera sense cap càrrega; b) en la majoria dels casos, les millores introduïdes per les empreses espanyoles passen a ser propietat de l'empresa estrangera; c) freqüentment l'empresa estrangera es reserva el dret de vendre o llogar les millores introduïdes per l'empresa espanyola.

- Expiració dels contractes. En la majoria dels contractes en els que es mencionen els drets dels compradors a utilitzar la tecnologia adquirida, s'imposen limitacions totals o parcials a la seva utilització un cop extingit el contracte.

Cal assenyalar fent-ne especial esment que en el 64% dels contractes, l'empresa adquirent és també estrangera i la meitat d'aquestes, són filials de les empreses cedents. Sembla, doncs, que es tracta d'un moviment ben coherent amb les tendències de l'economia transnacional.

A l'hora d'adaptar i dominar les tècniques rebudes és estratègic el paper de l'enginyeria (engineering) (x). Aquesta pot definir-se com el conjunt d'activitats que comprenen des de l'estudi i disseny dels conjunts industrials projectats fins la seva responsabilitat tècnica, econòmica i financera. A partir del Pla d'Estabilització és quan es comencen a crear a

---

(x) Vid. J.Perrin, Engineering : Terminologie et fonction économiques. OCDE, febrer, 1976.

Espanya societats d'enginyeria, bé que a partir del capital estranger, de forma que avui la dependència de l'enginyeria espanyola respecte a l'estranger és ben gran.

Efectivament, pel que fa a l'enginyeria de procés (concepció i realització de nous productes o processos de producció) l'empresa espanyola no hi té control que si per cas es limita a l'anomenada enginyeria bàsica (domini de les tècniques generals necessàries per la implantació d'una unitat de producció). D'altra banda, encara que en la majoria d'empreses el capital és espanyol, tant l'aportació tècnica com la formació de personal, estan en mans estrangeres.

Tanmateix només el 8% de les oficines i el 6% del personal fix es troben a Barcelona, mentre el 70% i 80% respectivament es localitzen a Madrid (x).

Estudiat l'origen del canvi tècnic, ens referirem a continuació al seu efecte sobre les branques industrials a Catalunya.

Segon. Aplicació de la tecnologia a l'economia industrial de Catalunya

Es tracta de conèixer en quina mesura el canvi tècnic ha influït sobre l'expansió de la indústria catalana i a quins sec-

---

(x) A. Pugés, "Las actividades colectivas terciarias en España, problemática general y reconocimiento estadístico" Publicación de Información Económica. Banca Catalana, nº 50, setembre, 1978.

tors s'ha donat amb més forta intensitat. Malauradament tampoc la informació de que es disposa permet anar més enllà d'una primera anàlisi: només uns indicadors ens aproximaran al problema. D'una banda, un indicador de la introducció del canvi tècnic a la indústria catalana serà la inversió estrangera directa, i d'una altra, dos indicadors addicionals ens forniran les conseqüències del canvi tècnic a les branques industrials : productivitat i composició del personal ocupat.

1. La inversió estrangera. - Aquest és un fenomen que alerta sobre la introducció del canvi tècnic a la indústria catalana, no tant sols perquè la inversió estrangera pot suposar per ella mateixa l'aportació de noves tècniques estrangeres, ans perquè dóna origen a un flux de coneixements tècnics (contractes d'assistència de tecnologia), i de productes del canvi tècnic (importació de béns de producció) a partir, habitualment, de l'empresa inversora. En aquest sentit pot suposar-se que una forta inversió estrangera va associada a la introducció del canvi tècnic als sectors considerats.

Així, pel període 1970-1977 la inversió estrangera a la indústria catalana va tenir la distribució consignada al quadre 3, on es destaca la indústria química (42,3%), la siderometal·lúrgia (38,5%) i l'Alimentació i Begudes (12,8%) que concentren de manera aclaparadora la inversió estrangera del període.

2. Estructura de l'ocupació. - El canvi tècnic -en particular quan és conseqüència d'un augment de la mecanització- va acompanyat d'un augment de la proporció de personal dedicat a feines tècniques i de gestió de la producció. Aquest fet estadísticament sembla que s'ha donat, des de començaments d'aquest segle als principals països, bé que la categoria de personal no ocupat directament a la producció engloba diferents categories : en primer lloc els tècnics, puix el seu augment relatiu queda justificat per la complexitat del procés de treball i en segon lloc el personal burocràtic d'oficina i en general tot aquell relacionat amb els problemes de realització del producte (comercialització, publicitat, etc.).

Sobre les dades del "Servicio Sindical de Estadística" s'han bastit els quadres 46 i 47 on s'hi distingeix entre el personal obrer -personal lligat directament a la producció (0)- i els "directius, tècnics i administratius" (DTA) remunerats(x).

En termes globals hom constata que la proporció de personal no directament lligat a la producció ha augmentat durant el període considerat, encara que tant Catalunya com Espanya estan lluny dels resultats assolits per altres països. Així, per la indústria manufacturera americana, les proporcions de personal

---

(x) Hom ha exclòs el personal no remunerat doncs correspon bàsicament a propietaris que, a la vegada, consten com empleats de llur pròpia empresa. Tanmateix llur evolució no deixa de ser significativa, encara que no la tractem per no ser un tema central del nostre estudi.

QUADRE 46

Proporció del personal directiu, tècnic i administratiu, 1964-1974
(percentatges sobre el total d'empleats remunerats)

Branques	<u>Catalunya</u>		<u>Espanya</u>	
	1964/66	1972/74	1964/66	1972/74
Alimentació	19,55	26,34	10,19	11,68
Begudes	18,04	19,85	16,35	18,80
Tèxtil	10,45	12,11	9,53	11,40
Fusta i suro	4,65	5,83	4,21	5,95
Paper i arts gràfiques	10,51	13,35	11,49	13,89
Cuir, calçat i confec- ció	11,33	11,92	7,44	8,52
Química	26,43	31,76	24,31	28,68
Vidre, ceràmica i mate- rial per a la construc- ció	10,50	13,29	8,48	11,26
Metàl.liques	16,87	19,78	18,40	20,21
Total industries manu- factureres	14,17	17,60	13,72	16,01

Font: Elaboració pròpia a partir de les EPI del Servicio Sindical de Estadística.

QUADRE 47

Dinàmica del personal directiu, tècnic i administratiu i obrers de la producció,
1964/66, 1972-74

Branques		Catalunya		Espanya	
		Index (1964-66 base 100)	DTA/ ₀	Index (1964-66 base 100)	DTA/ ₀
Alimentació	DTA	179,69	1,47	113,87	1,17
	0	122,15		97,65	
Begudes	DTA	123,76	1,12	130,61	1,18
	0	110,00		110,22	
Tèxtil	DTA	92,54	1,18	97,54	1,22
	0	78,33		79,92	
Fusta i suro	DTA	148,92	1,27	186,38	1,44
	0	117,43		129,41	
Paper i arts gràfiques	DTA	160,33	1,31	143,57	1,24
	0	122,25		115,55	
Cuir, calçat i confecció	DTA	139,48	1,06	185,58	1,16
	0	131,70		160,01	
Químic	DTA	156,98	1,30	154,95	1,25
	0	121,15		123,71	
Vidre, ceràmica i materials per a la construcció	DTA	138,60	1,31	154,17	1,37
	0	106,05		112,57	
Metàl. líques	DTA	140,91	1,21	127,99	1,12
	0	116,00		113,93	
Total indústria Manufacturera	DTA	133,88	1,29	135,33	1,20
	0	103,50		112,85	

Font: Elaboració pròpia a partir de les EPI

no lligat directament amb la producció eren, el 1937 del 17,7% i el 1947 del 21,6% (x), mentre a Catalunya, el primer percentatge s'assoleix en el trienni 1972/74 i Espanya apareix encara més endarrerida.

D'acord amb el quadre 46 podem ordenar les indústries segons el seu "grau de mecanització" (expressat per la proporció de DTA). Podem considerar dos tipus d'indústries, les que anomenem d' "alta mecanització" si la proporció de DTA és superior a la del conjunt industrial i les de "baixa mecanització" en el cas invers.

Per Catalunya -i per ordre decreixent- les branques d'"alta mecanització" són Químic, Alimentació, Begudes i Metàl·lica, mentre que per Espanya són Química, Metàl·lica i Begudes, pels dos períodes considerats.

Pel que fa a les indústries de "baixa mecanització", es fàcil veure com hi ha un cert "reagrupament" entre els dos períodes, és a dir que les diferències tendeixen en general a reduir-se entre les indústries i entre Catalunya i Espanya. Tanmateix, cal assenyalar com la branca de la Fusta i suro queda a gran distància de la resta -es tracta d'una branca de caire més artesanal-, i en el cas de Cuir, calçat i confecció al con-

---

(x) H.Braverman, Travail et capitalisme monopoliste, Ed. Maspero, 1976, p. 197.

junt espanyol, bastant per sota de la mateixa a Catalunya.

Dintre d'aquesta línia podriem definir la intensitat de l'augment del grau de mecanització com la relació entre l'augment del nombre de DTA i el nombre de O. Es parlaria llavors d'alta i baixa intensitat de l'augment segons es considerés branques que estan per sobre o per sota del comportament del conjunt industrial (vid. quadre 47).

Resumint ambdós criteris podem establir una tipologia, reflectida als quadres 48 i 49.

QUADRE 48

Grau i augment de la mecanització a Catalunya.

CATALUNYA		Grau de mecanització	
		Alt	Baix
Augment	Alt	Alimentació Química	Paper i arts gràfiques, Vidre, Ceràmica i materials per a la construcció
	Baix	Begudes Metàl. liques	Fusta i suro Tèxtil Cuir, calçat i confecció

Font: Elaboració pròpia en base a les EPI.

QUADRE 49

Grau i augment de la mecanització a Espanya

ESPANYA		Grau de mecanització	
		Alt	Baix
Augment	Alt	Químic	Fusta i suro Vidre, ceràmica i materials per a la construcció Paper i arts gràfiques Tèxtil
	Baix	Begudes Metàl.liques	Alimentació Cuir, calçat i confecció

Font: Elaboració pròpia en base a les EPI.

Cal destacar el diferent comportament de la branca de l'Alimentació entre Catalunya i Espanya. L'única branca d'alta mecanització que creix intensament tant per Catalunya com per Espanya és la Química que es manifesta com una branca destacada des del punt de vista tecnològic a Catalunya i Espanya. També a Catalunya i Espanya sembla haver-hi un cert "sostre" pel que fa a Begudes i a les Metàl.liques; el primer cas pot explicar-se atés que la mecanització més forta - plantes d'embotellatge automàtic, que requereixen molt poc personal obrers'han instal·lat en aquests anys a la majoria d'indústries de begudes. Per contra, el grau d'agregació amb que es presenten les indústries Metàl.liques, no permet venturar cap hipòtesi. Entre les branques de "baixa mecanització", progressen a Catalunya i Espanya de forma notable, Paper i arts gràfiques i Vidre, ceràmica i materials per a la construcció. Pel que fa

a la resta de branques, l'"estancament" és comú a Cuir, calçat i confecció amb un grau de mecanització baix sobre tot per a Espanya. En la resta, els diferents creixements (a Fusta i suro i Tèxtil) presuposen un cert igualament de graus de mecanització, encara que per la primera branca, aquest fenomen no sembla tenir massa significació.

Podem dir doncs que sembla haver-se produït una incidència notable de la mecanització, a les branques de Química, Vidre, ceràmica i construcció i Paper i arts gràfiques afegint l'Alimentació a Catalunya. Excluïm Fusta i suro, pel que s'ha dit abans, i Tèxtil, donat que la diferència de ratios és petita, i la d'Espanya inferior a la global de Catalunya, dada que cal tenir en compte en aquesta classe de comparacions.

3. La productivitat. - No és massa agosarat de considerar lligades la productivitat i les innovacions tecnològiques : per a J. Fourastié "la productivitat és una mida del progrés tècnic" (x).

Empíricament, el mateix concepte de productivitat física del treball requereix, pel seu càlcul, una homogeneïtat del producte en el temps i en l'espai, condicions que difícilment es donen. L'aproximació més vàlida fora considerar com a un indi-

---

(x) J. Fourastié, La productivité, PUF, 1957, p. 11.

cador de la productivitat del treball el VAB per persona ocupada a preus constants. Fent-ho així obtenim el següent resultat, ordenant els sectors pel seu creixement. (Vid. quadre 50). Nogensmenys aquests augments de productivitat reflecteixen motivacions diferents. Així, podem observar com la branca que manifesta un augment més fort (Vidre, ceràmica i materials per a la construcció) parteix d'una productivitat molt baixa i es tracta d'una branca lligada a un mercat en fort augment durant el període considerat; el cas del Tèxtil és particular, atesa l'existència de plans de reestructuració que han racionalitzat la seva estructura productiva. Cal destacar també la branca de l'Alimentació i begudes tant pel seu elevat nivell de productivitat com pel fet d'aglutinar dues branques de diferent comportament.

Per tal de determinar acuradament les diferències de productivitat entre Catalunya i el conjunt d'Espanya (x), és necessari assegurar-se que siguin significatives. Valorar una diferència com a significativa o no vol dir establir algun tipus de criteri : en el nostre cas, escollim el del pes re-

---

(x) Aquesta comparació ens durà a emprar tanmateix les dades del 'Servicio Sindical de Estadística, EPI pel període 1969-1974. Es procedeix així perquè llur nivell de desagregació permet de prendre en consideració la proporció de les diferents subbranques dintre de cada branca. Nogensmenys convé remarcar que els augments de productivitat no sempre coincideixen amb les obtingudes segons les sèries homogenies del BB.

QUADRE 50

Augment de la productivitat a Catalunya. Branques manufactureres, 1964-1973

<u>Branques</u>	<u>1973 Index (1964=100)</u>	<u>Valor 1964 de la productivitat (milers de ptes.)</u>
Ceràmica, vidre i ciment	266,38	98,33
Tèxtil	238,08	94,96
Sidero-metal.lúrgica	217,81	113,97
Química	212,62	162,79
Cuir, calçat i confecció	180,52	94,62
Paper, premsa i arts grà- fiques	170,19	113,77
Fusta i suro	141,90	97,91
Alimentació , begudes i tabac	116,62	199,70
TOTAL	209,12	114,26

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del B B , La Renta Nacio-
nal de España y su distribución provincial. Serie homogénea 1955-
1975.

latiu de cada branca industrial catalana. Definim per cada branca un "interval de significació" que s'obté calculant la inversa de la fracció de la producció total de Catalunya sobre Espanya de cada branca(x). Conegut aquest interval, es calcularà la ratio de productivitat, és a dir, la relació entre la productivitat de la branca a Catalunya i Espanya. Si la diferència -el ratio menys 1- és més petita que l'interval de significació direm que la diferència de productivitats no és significativa, puix vindria afectada pel tamany relatiu del sector a Catalunya.

(x) Així si

VAB_i^C = VAB de la branca i a Catalunya

VAB_i = VAB de la branca i a Espanya

definim el marge de significació com :

$$m = \frac{VAB_i}{VAB_i^C}$$

i l'interval de significació com :

$$i = \pm \frac{\hat{m}}{2}$$

D'acord amb aquest criteri tenim una primera distinció (quadre 51).

-Branques a les quals la productivitat és superior a Catalunya. Alimentació (clarament durant tots els anys); Cuir, calçat i confecció; Vidre, ceràmica i materials per a la construcció (menys estable).

-Branques a les quals la productivitat és superior a Espanya. Paper i arts gràfiques (estable); Química (tendint a accentuar-se després d'una inflexió l'any 1970); Metàl·liques (amb tendència a reduir-se).

-Branques a les quals les diferències no són significatives. Begudes (les diferències han tendit a anul·lar-se); Tèxtil, Fusta i suro (oscil·lacions fortes).

Les diferències significatives de productivitat poden ser, però, degudes a factors diferents del nivell tecnològic, car amb les dades disponibles pot esbrinar-se si aquesta diferència és causada per diferents proporcions a cada territori de subbranques de més elevada productivitat. Aquest fet podria relacionar-se amb la presència de subbranques noves o més modernes front d'altres més tradicionals.

QUADRE 51

Diferències de productivitat entre Espanya i Catalunya, 1964-1974

	1.964			1.965			1.966			1.967			1968	
	R-1	I	S.	R-1	I	S.	R-1	I	S.	R-1	I	S.	R-1	S.
Alimentació	0,37	0,044	SI +	1,66	0,039	SI +	0,69	0,037	SI +	0,68	0,036	SI +	0,69	
Begudes	0,06	0,028	SI +	0,13	0,030	SI +	0,13	0,025	SI +	0,15	0,025	SI +	0,10	
Tèxtil	-0,01	0,007	SI -	-0,01	0,007	SI -	-0,01	0,007	SI -	-0,01	0,007	SI -	-0,02	
Fusta i suro	0,07	0,020	SI +	0,02	0,022	NO	0,00	0,021	NO	0,01	0,023	NO	0,01	
Paper i arts gràfi- ques	-0,06	0,018	SI -	-0,06	0,018	SI -	-0,13	0,020	SI -	-0,13	0,020	SI -	-0,10	
Cuir, calçat i con- fecció	0,19	0,016	SI +	0,15	0,018	SI +	0,24	0,018	SI +	0,20	0,019	SI +	0,11	
Química	-0,07	0,016	SI -	-0,08	0,016	SI -	-0,03	0,015	SI -	-0,04	0,015	SI -	-0,04	
Vidre, ceràmica i ma- terials per a la - construcció	0,09	0,022	SI +	0,09	0,021	SI +	0,14	0,021	SI +	0,14	0,021	SI +	-0,10	
Metal·liques	-0,16	0,030	SI -	-0,15	0,030	SI -	-0,11	0,018	SI -	-0,07	0,018	SI -	-0,04	

Nota: R-1 = Ratio -1, I= Interval de significació, S =Significat, Sit.= Diferència significativa de productivitat superior a

Font: Elaboració pròpia a partir de les EPI.

QUADRE 51 (continuació)

I	1969			1970			1971			1972			1973	
	S.	R-1	I	S.	R-1	I.	S.	R-1	I	S.	R-1	I	R-1	I
0,034	SI +	0,98	0,029	SI +	0,76	0,026	SI +	0,99	0,024	SI +	0,98	0,024	0,91	0,024
0,026	SI +	0,08	0,027	SI +	-0,39	0,028	SI -	0,01	0,028	NO	-0,08	0,029	0,08	0,028
0,007	SI -	0,02	0,007	SI +	0,01	0,007	SI +	0,01	0,007	SI +	-0,01	0,007	-0,01	0,007
0,022	NO	-0,02	0,022	NO	-0,03	0,022	SI -	-0,01	0,023	NO	-0,09	0,026	-0,03	0,023
0,019	SI -	-0,08	0,019	SI -	-0,11	0,020	SI -	-0,08	0,019	SI -	-0,05	0,019	-0,19	0,018
0,019	SI +	0,20	0,019	SI +	0,18	0,020	SI +	0,18	0,021	SI +	0,15	0,022	0,15	0,023
0,015	SI -	-0,02	0,014	SI -	-0,01	0,014	NO	-0,08	0,015	SI -	-0,06	0,015	-0,07	0,016
0,025	SI -	0,09	0,023	SI +	0,09	0,024	SI +	0,09	0,023	SI +	0,07	0,023	0,04	0,023
0,019	SI -	-0,11	0,019	SI -	-0,08	0,019	SI -	-0,11	0,020	SI -	-0,12	0,021	0,04	0,018

Catalunya, SI- = Diferencia significativa de productivitat superior a Espanya, NO= Diferencia no significativa

QUADRE 51 (continuació)

S.	1.974			Significació Període de 1.964-74
	R-1	I	S.	
SI +	0,78	0,023	SI +	SI +
SI +	0,04	0,030	SI +	NO
SI -	0,01	0,007	SI +	NO
SI -	0,16	0,024	SI +	NO
SI -	-0,19	0,019	SI -	SI -
SI +	0,14	0,024	SI +	SI +
SI -	-0,16	0,017	SI -	SI - Només un any (1970) no és significativa
SI +	0,13	0,023	SI +	SI + Només un any (1968) can- via el signe de la sig- nificació
SI +	-0,01	0,020	NO	SI - Només els dos últims anys s'altera aquesta significació

Per examinar aquest fenomen cal calcular la productivitat teòrica de cada branca espanyola en base a aplicar-hi la composició intra-branca de Catalunya, calculada d'acord amb el personal ocupat. Es a dir, la productivitat teòrica indica quina fora la productivitat de la branca a Espanya si aquesta tingués la mateixa proporció de subbranques que a Catalunya. Si es comparen aquestes productivitats teòriques amb les efectives a Catalunya (quadre 52) es constata l'existència de diferències de productivitat significatives d'acord amb el procediment anterior.

A la majoria de branques industrials la composició interior explica una part de la diferència de productivitats. Això és particularment clar en el cas d'Alimentació; Cuir, calçat i confecció; Vidre, ceràmica i materials per a la construcció, encara que a la indústria de l'Alimentació, segueix donant-se una diferència significativa.

Pel que fa referència a les branques de superior productivitat a Espanya, la composició interior és parcialment explicativa en els casos de Paper i arts gràfiques i Metàl·liques però no així a la indústria Química, per la qual la productivitat a Espanya fora més elevada si aquesta branca tingués la composició interna de Catalunya.

Significació de les ratios de productivitat (teoriques)

	1.964		1.966		1.969		1.972		1.974						
	R-1	I	R-1	I	R-1	I	R-1	I	R-1	I					
Alimentació	-0,039	0,044	NO	SI +	0,037	SI +	0,273	0,029	SI +	0,472	0,024	SI +	0,398	0,023	SI +
Cuir, calçat i confecció	0,065	0,016	SI +	SI +	0,018	SI +	0,025	0,019	SI +	0,002	0,022	NO	0,046	0,024	SI +
Vidre, ceràmica i materials per a la construcció	0,006	0,022	NO	SI +	0,021	SI +	0,018	0,023	NO	-0,007	0,023	NO	0,052	0,023	SI +
Paper i arts gràfiques	-0,045	0,018	SI -	SI -	0,020	SI -	-0,079	0,019	SI -	-0,044	0,019	SI -	-0,160	0,019	SI -
Químic	-0,075	0,016	SI -	SI -	0,015	SI -	-0,019	0,014	SI -	-0,160	0,015	SI -	-0,136	0,017	SI -
Metàl·lic	-0,063	0,030	SI -	SI -	0,018	SI -	-0,063	0,019	SI -	-0,074	0,021	SI -	0,030	0,020	SI +

Font: Elaboració pròpia a partir de les EPI.

II.- FETS ESTILITZATS

II.- FETS ESTILITZATS

1.- Introducció

Alguns fenòmens destacats singularitzen les economies industrials. N.Kaldor els ha distingit amb la denominació de "fets estilitzats" per tal com expressarien determinades relacions que són presents a l'etapa actual del desplegament econòmic del capitalisme i que la caracteritzen de manera ben significativa.

Per a aquests economistes els fets estilitzats són : a) la productivitat del treball augmenta exponencialment; b) la relació capital-treball fa el mateix; c) no varia massa la taxa d'interès; d) la relació capital-producte és constant; e) correlació elevada entre la participació dels guanys a la renda nacional i la taxa d'acumulació en relació a la renda, i f) les taxes de creixement de la renda i de la renda per habitant varien ampliament segons els diferents països.

Tot amb tot l'enumeració de Kaldor ha estat considerada com massa simplista i tal vegada es troba empaltada de l'optimisme que corria al moment en que l'economia occidental era examinada amb un grau raonable d'estabilitat i continuïtat. Però de la simplificació esmentada en resta encara com a element

positiu la voluntat de destacar processos que hom pot considerar cabals a la fase present del creixement econòmic prescindint de les constants que se li volguessin atribuir. Té un interès considerable examinar com això ha evolucionat durant els anys en que es procedeix aquí a estudiar l'economia catalana, sense tractar d'extreure'n conclusions definitives, sobre tot atès que el període en estudi resulta prou curt per a poder-ho fer amb la perspectiva adequada.

Per tal de precisar els "fets estilitzats" pot ésser convenient partir de les sis relacions que designa Kaldor i criticar-les tot emmarcant-les en la pròpia lògica de l'acumulació de capital i del lligam entre taxa d'inversió i taxa de guany. Aquesta darrera -la taxa de guany- vé afectada primordialment per dos elements : la relació capital-treball per una banda i la participació dels beneficis a la renda nacional (o "mark-up") com ha confirmat B.Rowthorn.

L'evolució de la primera relació manifesta en gran part la tendència que pren el canvi tècnic i sol presentar-se com una elevació de la relació capital-treball (que no sempre implica la introducció d'una tècnica superior). Aquesta elevació pot explicar-se -com ho fan T.E.Weisskopf, D.Gordon i A.Shaikh- pel creixement més ràpid del capital que del treball

a causa de l'acció probable a l'augment del salari real i per la conducta paral·lela dels empresaris que els mena a controlar, mitjançant la mecanització, el procés de treball.

L'evolució de la segona relació -la participació dels beneficis a la renda nacional- palesaria "a sensu contrario" el moviment de la contractació col·lectiva forçant arreu l'elevació dels salaris reals a partir de la meitat de la dècada dels seixanta.

Un i altre fenòmens expressen una doble lluita : en primer lloc, la de les pròpies empreses entre elles describint la competència oligopolista que les porta a concórrer i, també, de la confrontació entre capital i força de treball. Aquesta segona confrontació no opera únicament a través del repartiment de la renda entre salaris i beneficis ans també -com acabem de suggerir- en la pròpia direcció del procés de treball per l'obtenció del producte. La síntesi del conjunt d'aquest moviment ha estat sintetitzat per alguns autors com l'anàlisi de la resposta del salari real a la introducció de les innovacions i viceversa.

Nogensmenys ni l'abast del nostre treball ni l'estat actual de la teoria permeten formular afirmacions definitives sobre el tema. Ens haurem de limitar, doncs, a descriure com l'evo-

lució de l'economia catalana durant aquests anys ha afectat la relació capital-treball així com la participació dels salaris a la renda nacional.

2.- Evolució de la relació capital-treball (K/L)

a) Introducció

La relació entre els mitjans físics de producció i el treball (K/L) expressa el canvi tècnic. Partim que a la història econòmica del capitalisme s'ha donat una tendència a l'augment K/L que no ha d'anar associada a un canvi en la distribució de la renda (de manera que l'augment de K/L va associat amb una taxa de guany més baixa), sinó a les raons que s'acaben de donar a "1-Introducció" d'aquest segon capítol.

L'augment K/L pot significar -per al mateix nivell absolut de renda- primer, un pur desplaçament de treball; segon, un desplaçament de treball superior al desplaçament del capital, i tercer, un desplaçament de treball i atracció capital físic. Els dos primers casos signifiquen un canvi tècnic per accés a una tècnica superior; en el tercer cas s'introdueix el canvi segons la magnitud dels diferents components de la renda.

Als dos primers casos, l'augment de la relació capital-treball va acompanyada d'increments de la productivitat del treball (Y/L). En el primer -recordem, pur desplaçament de treball per idèntica renda- la relació capital-renda (K/Y) es manté constant; en canvi, en el segon cas, -desplaçament de treball superior al desplaçament de capital- disminueix la relació K/Y .

Al tercer cas -per renda igual, desplaçament de treball i atracció de capital físic- l'atracció de capital i disminució de treball fa que K/L augmenti més fort que l'increment de Y/L o productivitat del treball, i per tant la relació que lliga la renda amb els mitjans físics per a produir-la (donades les condicions necessàries de producció) fa que K/Y augmenti.

Com és evident, l'augment de la renda que hi és present a la fase de l'economia catalana que examinem farà que calgui substituir les expressions desplaçament i atracció per canvis menys o més proporcionals de K i de L en relació a la renda.

Les magnituds de $\bar{K}$, L i $\bar{Y}$ que utilitzem, tenen la següent significació :

$\bar{K}$: Valor del Capital "físic" (x). Pot, per tant, considerar-se com un índex de l'evolució de la capacitat productiva instal·lada.

(x) Calculat a partir de l'estimació feta per l'any 1965 per en J. Pérez Lloret en el seu article ; "La riqueza industrial de España". Boletín de Estudios Económicos, nº 76, abril 1969. Aquest valor ha estat deflactat a preus corrents de 1964 d'acord amb l'índex de preus implícits del VAB de la "Contabilidad Nacional". A partir d'ací s'ha calculat tota la serie utilitzant les xifres d'inversions netes convenientment deflactades.

L : Nombre de treballadors assalariats ocupats. Per tant, la seva evolució indica la utilització de la capacitat productiva (és a dir, de la utilització de $\bar{K}$).

Y : VAB, a preus constants.

El quadre 1 d'aquest capítol detalla el VAN al cost dels factors de la indústria catalana per al període 1964 a 1975, tant a preus corrents com a preus constants i la població assalariada ocupada. El quadre 2 recull l'evolució de l'estoc de capital durant els mateixos anys a la indústria catalana a partir de les inversions netes corresponents.

Mitjançant les oportunes operacions s'obtenen les relacions Y/L (productivitat del treball), $\bar{Y}/\bar{K}$ (inversa de la relació capital-renda) i la relació tècnica $\bar{K}/L$ (quadre 3). El quadre 4 reproduïx els números índexs en base a 1964 relatius a les magnituds de la renda, ocupació i estoc de capital així com de les relacions $\bar{K}/L$, productivitat del treball i relació capital-renda. Els gràfics 1 i 2 del capítol mostren l'evolució de les magnituds i de les relacions.

Abans de comentar aquestes xifres i relacions hem d'afirmar que l'evolució d'aquestes magnituds a Catalunya s'adiu amb una tendència internacional. En el cas de Gran Bretanya hom constata des del 1855 un augment accelerat de la relació K/L

QUADRE 1

VAN al cost dels factors i població assalariada ocupada (1) 1.964-1.975.

Anys	VAN cf a preus corrents (milions ptes)	Index de preus Pi (2)	VAN cf a preus constans. Base 1.964 (milions ptes)	Població assalariada ocupada (3)
1964	88.130	100,00	88.130	873.319
1965	98.731	102,92	95.930	881.720
1966	110.608	105,93	104.416	890.202
1967	123.913	109,03	113.650	898.766
1968	143.135	112,16	127.617	929.032
1969	165.339	115,37	143.312	960.318
1970	186.700	121,51	153.650	989.519
1971	210.820	127,97	164,742	1.019.607
1972	260.683	138,42	188,328	1.049.321
1973	322.339	149,72	215.295	1.079.901
1974	398.562	174,85	227.945	1.086.418
1975	492,809	204,21	241.325	1.092.974
1976	595.563	237,37	250.901	1.082.020
1977	719.741	278,90	258.064	1.071.176

Notes: (1) L'estimació dels anys intermedis ha consistit a calcular la taxa de creixement anual acumulativa de la variable en qüestió i, a partir d'aquí, aplicar aquesta taxa a la quantitat inicial fins a omplir tots els buits.

(2) Per l'elaboració de l'index s'ha partit de les dades del B B per branques industrials d'Espanya en el supòsit de que per cada una d'elles Catalunya mantenia la mateixa evolució de preus que a Espanya, si bé la diferent composició sectorial fa que el total industrial no coincideixi amb el total d'Espanya. Pels anys 1976 i 1977 els index de preus s'han estimat a partir dels increment anuals que figuren a la Contabilidad Nacional

(3) A partir de l'any 1973 es consideren "llocs de treball assalariats" per la discontinuïtat en la serie de personal - assalariat.

Font: B B Renta Nacional de España y su distribución provincial. Anys 1964, 1967, 1969, 1971, 1973, 1975 i 1977. INE, Contabilidad Nacional de España. Años 1964-77, 1979.

QUADRE 2

Estoc de capital de la indústria catalana, 1964-1977 (milions de ptes. de 1964)

Any	Amortització (preus corrents)	Index de Preus (1)	Amortització a preus de 1964	Inversions brutes (preus de 1964)	Inversions netes (preus de 1964)	Estoc de capital (preus de 1964)
1964	7.962,2	100,00	7.962,2	11.261,5	3.299,3	234.021,6
1965	9.146,2	104,70	8.735,6	14.917,0	6.181,4	240.203,0
1966	10.506,2	108,58	9.676,0	17.926,4	8.250,4	248.453,4
1967	12.068,4	116,61	10.349,4	20.821,0	10.471,6	258.925,1
1968	14.885,5	122,34	12.167,3	25.488,1	13.320,8	272.245,9
1969	18.360,2	129,16	14.215,1	23.540,5	9.325,4	281.571,3
1970	20.456,0	138,91	14.726,1	18.555,9	3.829,8	285.401,1
1971	22.791,0	148,13	15.385,8	28.673,2	13.287,4	298.688,5
1972	27.498,4	157,80	17.426,1	35.028,0	17.601,9	316.290,4
1973	33.178,0	176,73	18.773,3	36.748,8	17.875,5	334.166,0
1974	42.670,6	213,64	19.973,1	43.470,5	23.496,9	357.662,9
1975	54.879,0	247,34	22.187,7	42.121,0	19.933,3	377.596,2
1976	65.400,8	284,36	22.999,3	44.460,5	21.461,2	399.057,4
1977	77.940,0	346,19	22.513,6	41.073,3	18.559,7	417.617,1

Nota: (1) Index de preus implícit per la FBC de la Contabilidad Nacional de España, en el que s'ha fet un canvi de base 1970 a 1964.

Font: BB (Anys 1964, 1967, 1969, 1971, 1973, 1975 i 1977) op. cit.; J. Pérez Lloret, (1969) art. cit.; INE, Contabilidad Nacional de España, 1979

QUADRE 3

Relacions entre $\bar{K}$, $\bar{Y}$, L, 1964-1977 (milers de ptes de 1964)

Anys	$\frac{\bar{Y}}{L}$	$\frac{\bar{Y}}{\bar{K}} \times 1000$	$\frac{\bar{K}}{L}$
1964	100,91	376,59	267,97
1965	108,80	399,37	272,43
1966	117,29	420,26	279,10
1967	126,45	438,93	288,09
1968	137,37	468,76	293,04
1969	149,23	508,97	293,21
1970	155,28	538,37	288,42
1971	161,57	551,55	292,94
1972	179,48	595,43	301,42
1973	199,37	644,27	309,44
1974	209,81	637,32	329,21
1975	220,80	639,11	345,48
1976	231,88	628,73	368,81
1977	240,92	617,94	389,87

Font: Elaboració pròpia a partir de BB. (anys 1964, 1967, 1969, 1971, 1973, 1975, 1977) op. cit.; INE, Contabilidad Nacional de España, 1979, J. Pérez Lloret (1969) art. cit.

QUADRE 4

Relacions entre $\bar{K}$, $\bar{Y}$, L (any 1964 = 100)

Anys	$\bar{Y}$	L	$\bar{K}$	$\frac{\bar{Y}}{\bar{K}}$	$\frac{\bar{Y}}{L}$	$\frac{\bar{K}}{L}$
1964	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1965	108,85	100,96	102,64	106,05	107,81	101,66
1966	118,48	101,93	106,17	111,59	116,24	104,16
1967	128,96	102,91	110,64	116,56	125,31	107,51
1968	144,81	106,38	116,33	124,48	136,13	109,35
1969	162,61	109,96	120,32	135,15	147,88	109,42
1970	174,34	113,31	121,96	142,95	153,86	107,63
1971	186,93	116,75	127,63	146,46	160,11	109,32
1972	213,69	120,15	135,15	158,11	177,85	112,48
1973	244,29	123,40	142,79	171,08	197,57	115,48
1974	258,65	124,40	152,83	169,24	207,92	122,85
1975	273,83	125,15	161,35	169,71	218,80	128,93
1976	284,69	123,90	170,52	166,95	229,77	137,63
1977	292,82	122,66	178,45	164,09	238,72	145,48

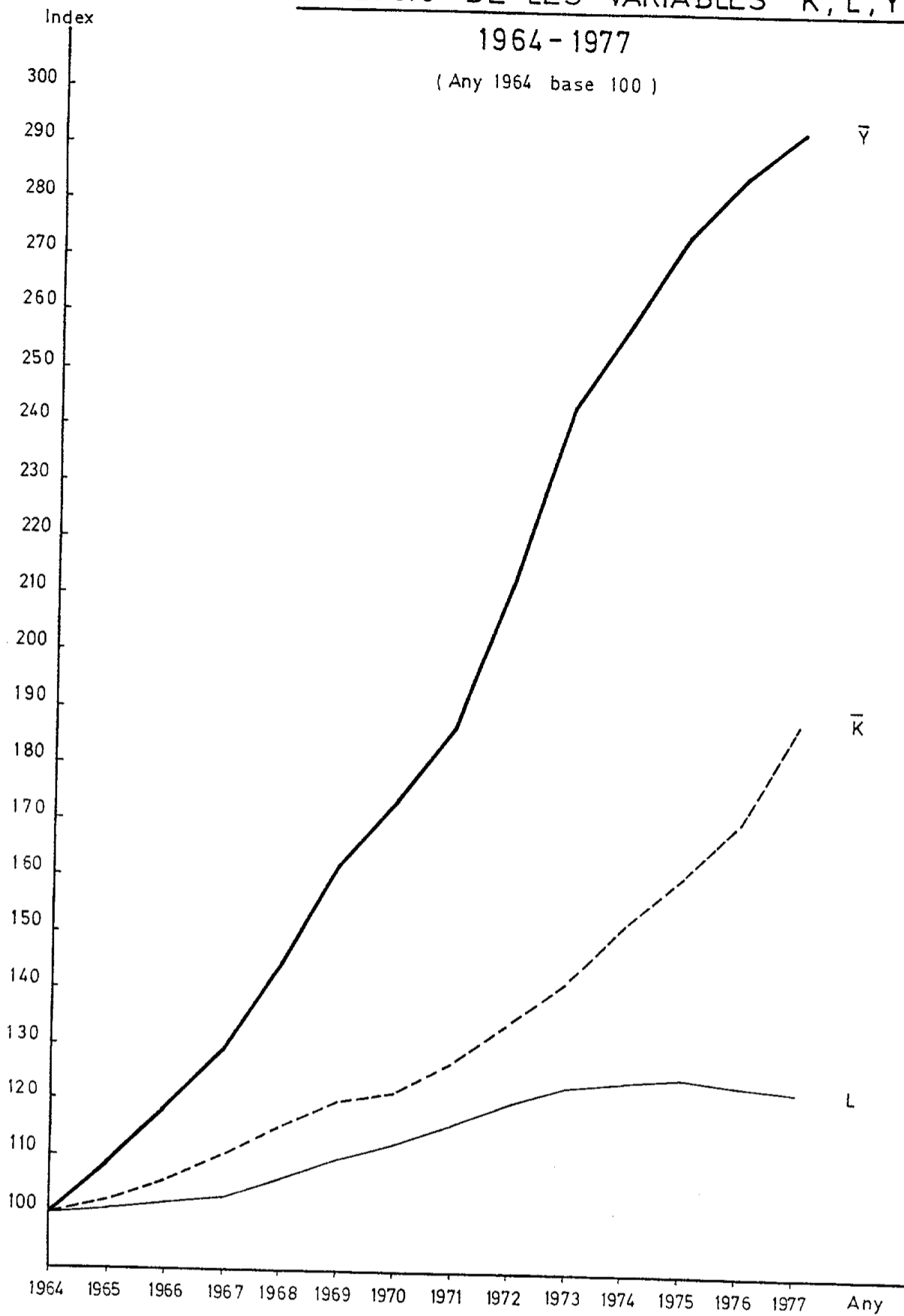
Font: Elaboració pròpia a partir de BB , (anys 1964, 1967, 1969, 1971, 1973, 1975, 1977), op. cit., INE, Contabilidad Nacional de España, 1979, J. Pérez Lloret, (1969), art. cit.

GRÀFIC 1

EVOLUCIÓ DE LES VARIABLES $\bar{K}$, L, $\bar{Y}$,

1964 - 1977

(Any 1964 base 100)

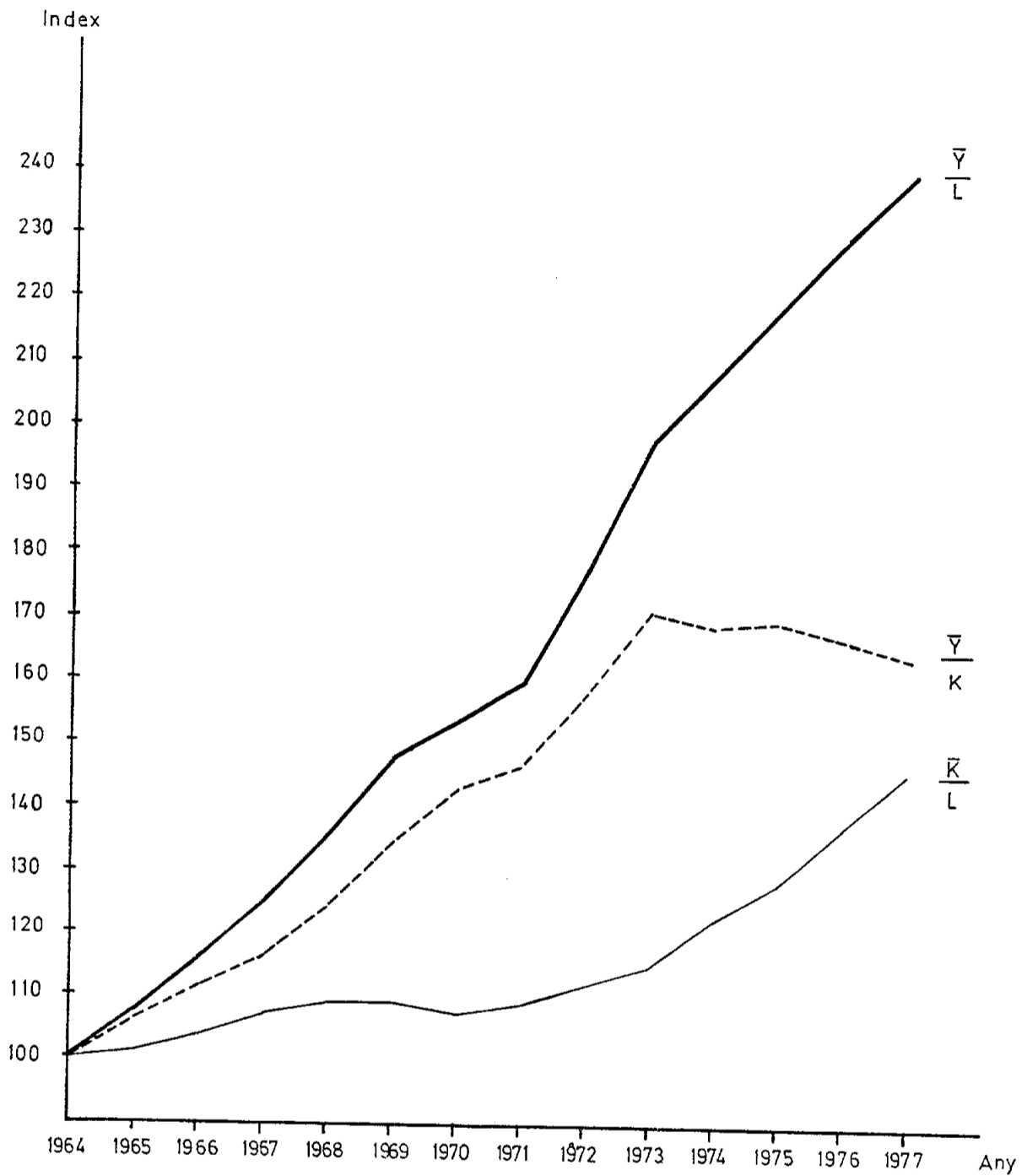

FONT: Elaboració pròpia a partir de BB (anys 1964, 1967, 1969, 1971, 1973, 1975 i 1977) op. cit.;
INE, Contabilidad Nacional de España, 1979; J. Pérez Lloret (1969) art. cit.

GRÀFIC 2

Relacions entre $\bar{K}$, L , $\bar{Y}$, 1964-1977

(any 1964 base 100)

FONT: Elaboració pròpia a partir de BB (anys 1964, 1969, 1971, 1973, 1975 i 1977) op. cit.;
INE, Contabilidad Nacional de España, 1979; J. Pérez Lloret (1969) art. cit.

-profundització del capital- acompanyat d'una acceleració de la productivitat del treball. Tanmateix el període que va del 1895 a començaments de la primera guerra mundial, l'augment més fort de $\bar{K}/L$ sobre $\bar{Y}/L$ fa pujar la relació $\bar{K}/\bar{Y}$, mostrant doncs una desacceleració del progrés tècnic durant aquell període (que s'ha intentat explicar per l'esgotament de les noves invencions derivades del ferrocarril i producció d'acer) que correspondria a una situació a la dreta del punt d'equilibri ($\frac{dK/L}{K/L} = \frac{dY/L}{Y/L}$) de la corba kaldoriana del progrés tècnic. A partir de 1966 i fins a 1976, es palesa un creixement extraordinari tant de $\bar{K}$ com de $\bar{Y}$, però més fort del primer fins tornar a augmentar la relació $\bar{K}/\bar{Y}$, que evidentment mostra una evolució contracíclica per tal com posa de relleu el grau d'utilització del capital. Tot i la crisi del 1973 ha seguit l'acumulació de capital fins a 1976, malgrat que hi ha una tendència a l'augment de l'atur durant el període. També han augmentat relativament els preus dels béns de capital (reforçant el pes de K en termes de valor dintre de la renda).

Aquests trets són semblants a d'altres països occidentals i també a Catalunya bé que amb un cert decalatge, llevat que a partir de 1973 es verifica més aviat una tendència a l'estancament del treball ocupat en comptes de la disminució de l'ocupació que es produeix fora i que aquí no es produeix fins el 1975.

b) Relacions tècniques

La relació $\bar{K}/L$ és, per la indústria catalana, difícilment interpretable com expressió directa de la "tècnica" atès que $\bar{K}$ representa una estimació de la capacitat de producció mentre L expressa l'ocupació, és a dir la utilització d'aquesta capacitat productiva.

Pel que fa referència a la $\bar{K}$ (capacitat productiva instal·lada a la indústria), ens trobem amb una tendència d'augment regular durant tot el període excepte una caiguda del seu ritme de creixement durant l'any 1970, a partir del qual, inclús augmenta el ritme de creixement de la capacitat productiva, dins una tònica d'una certa regularitat.

Al mateix temps, com hem vist, entre 1967 i 1973, el creixement de l'ocupació (L) es manté en un ritme regular. Sempre el creixement de l'ocupació ha estat per sota del del capital físic excepte a l'any 1970, el que explica l'estancament relatiu de $\bar{K}/L$ en el període 1967-1971 (Vid. gràfics 1 i 2). Aquest fet podria relacionar-se amb un cert fre a la inversió arrel de la "mini estabilització" de 1967-1968, que enterbolí les expectatives dels empresaris. Després, amb el canvi de conjuntura, es donà un augment fort i regular de la inversió industrial.

Durant el període 1973-1977, l'evolució de $\bar{K}/L$ s'explica probablement pel canvi de tendència de l'ocupació i l'evolució irregular de les inversions brutes, en molts casos decidides abans de la crisi i realitzades en el període.

Tenint present que L no té en compte les hores treballades i que $\bar{K}$ no inclou les possibles variacions quant la utilització de la capacitat productiva podem intentar una primera anàlisi de $\bar{K}/L$ com a expressió general de les relacions tècniques a la producció industrial.

S'observa una tendència al creixement de $\bar{K}/L$, sobretot cap el final del període. Podem distingir-ne els següents sub-períodes :

- de 1964 a 1967 : creixement apreciable de $\bar{K}/L$. Ritme de creixement anual acumulatiu del 2,4%.
- de 1967 a 1971 : estancament de $\bar{K}/L$. El grau de mecanització a la indústria no es modifica. La taxa mitjana de creixement ha estat del 0,4%.
- de 1971 a 1973 : nou impuls a la mecanització. La taxa mitjana de creixement passà a ser del 2,8%.
- de 1973 a 1977 : la crisi aportà un augment encara més fort del capital físic per treballador. El ritme mig de creixement de $\bar{K}/L$ passà a ser del 5,9%.

Al costat de l'augment de K/L es dona el de la productivitat del treball (Y/L).

En termes globals, s'observa un creixement sostingut, amb algunes oscil·lacions, de la productivitat física del treball a la indústria catalana, amb un ritme molt fort (del 7,9% anual acumulatiu entre 1964 i 1973, és a dir, la duplicació de la productivitat en 10 anys). Podem intentar una primera anàlisi dels subperíodes significatius en termes d'aquest indicador :

- de 1964 a 1969 hi ha un creixement sostingut i fort de la productivitat física. El ritme mig de creixement és del 8,1%.
- de 1969 a 1971, es detecta una inflexió en el ritme de creixement, que passà a ser del 4,1% anual mig.
- de 1971 a 1973 : es recuperà l'augment de productivitat, que augmentà al ritme més elevat del període (11,1%).
- de 1973 a 1977 : hi ha una nova inflexió, que es reflecteix en una disminució de la taxa mitjana de creixement (4,8%).

El tipus de comportament del producte industrial físic ($\bar{Y}$) és similar al de la productivitat, amb índexs de creixement proporcionalment més elevats, però, tanmateix dintre el mateix tipus d'evolució. Així, els subperíodes considerats són igualment vàlids per l'evolució del producte total.

Tanmateix, mentre el producte total augmentava a un ritme una mica inferior entre 1969 i 1971, la constància del creixement de la població ocupada accentuava la pèrdua del ritme de la productivitat, fenomen que es dona també en el període següent (constància del creixement de l'ocupació en front a un fort augment del producte total). Pel que fa als anys 1973-1977 la població ocupada està pràcticament estancada disminuint lleugerament els anys 1976 i 1977, front a un creixement notable del producte global, el que explica un ritme encara fort de creixement de la productivitat.

c) Intensitat de capital de l'economia

La relació $\bar{K}/\bar{Y}$ expressa l'estoc de capital necessari per l'obtenció de la renda ateses les relacions tècniques. La relació inversa dona la taxa màxima de guany que es pot assolir tècnicament (si el salari fora nul).

Aquesta relació inversa $\bar{Y}/\bar{K}$ ha mantingut un ritme de creixement anual acumulatiu del 6,1% en el període 1964-1973, amb un tipus de comportament semblant al de la productivitat i el producte total i amb un relatiu estancament l'any 1971. Aquest fet permet delimitar els mateixos subperíodes. Cal remarcar però, que pel subperíode 1973-1977 el ritme mig de creixement fou negatiu (-1,0%) el que és coincident amb el que es produeix a l'economia mundial en situacions crítiques.

En conjunt, si sistematitzem la presentació de les taxes de creixement anual acumulatiu pels dos grans períodes 1964-1973 i 1973-1977 i per les variables que hem pres en consideració podem fer dos tipus d'observacions (quadre 5).

QUADRE 5

La indústria a Catalunya. Taxes de creixement anual acumulatiu, 1964-1977 (Percentatges).

<u>Període</u>	<u>$\bar{Y}/\bar{K}$</u>	<u>$\bar{Y}/L$</u>	<u>$\bar{K}/L$</u>	<u>L</u>	<u>$\bar{Y}$</u>	<u>$\bar{K}$</u>
1964-1973	6,2	7,9	1,6	2,4	10,4	4,0
1973-1977	-1,0	4,9	6,0	-0,2	4,6	5,7

Font : Elaboració pròpia a partir de BB, (anys 1964, 1967, 1969, 1971, 1973, 1975, 1977), op.cit.; J. Pérez Lloret, (1969), art. cit.; INE , Contabilidad Nacional de España, 1979.

En primer lloc, pel període 1964-1973, l'expansió de la producció industrial ha estat acompanyada d'un feble augment de la mecanització en el conjunt de la indústria(x), sobretot entre 1967 i 1971, car sembla accelerar-se a partir d'aquesta data.

(x) En particular si pensem que L és població ocupada i no llocs de treball creats, per tant la relació K/L en termes de capital necessari per treballador cal pensar que hauria crescut de forma encara més feble.

Sembla que de 1964 a 1973 la profundització del capital anà acompanyada de l'organització del procés de treball (ritmes, estímuls a la producció, etc.) que milloraren sensiblement la utilització de la capacitat de producció, fent augmentar la productivitat industrial. Tanmateix, aquesta feble mecanització (o feble canvi tècnic intensiu en capital) amaga, com veurem més endavant, diferències significatives entre les diferents branques de la indústria.

En segon lloc, el període 1973-1977, és revelador de com s'inicia un nou procés de reestructuració productiva sobre noves bases que, a nivell global, és difícil d'analitzar. En concret, l'evolució de la inversió industrial global pot respondre a factors que només una anàlisi per branques ens permetrà d'esbrinar. D'una banda, la continuació d'unes expectatives similars a les del període industrials enfrontades a un canvi de situació imprevista que es tradueix en un excés de capacitat de producció. D'altra banda, la posta en marxa d'inversions més intensives en capital i amb una alta tecnologia, que acompanya la darrera crisi mundial. En el mateix sentit pot haver-se donat, per algunes branques o empreses, una ralentització de la inversió -per tant també prevista- enfront a una conjuntura que podia aparèixer com desfavorable, encara que aquest comportament sembla el menys probable.

El que sembla clar -i la relació $\bar{Y}/\bar{K}$ ho palesa-, és que l'existència de capacitat de producció en excés modificà de forma important la dinàmica de l'acumulació en els anys posteriors. Però, només una anàlisi més acurada a nivell de branques ens permetrà d'afinar més aquestes línies argumentals. L'assumpte s'intentarà al proper capítol.

3.- Evolució de la relació capital-treball. Participació dels salaris a la renda

a) Introducció

Els treballadors constitueixen la classe social que subministra la força de treball al capital a canvi d'un salari. Aquest expressa el cost de la força de treball i és determinat com a conseqüència d'un procés de contractació amb la classe capitalista que obté així l'ús de la força de treball i l'excedent que en resulta. D'altra part, els treballadors, mitjançant els salaris que perceben representen l'element més destacat del mercat de béns de consum.

La quantitat i manera d'utilització de la força de treball depenen de les condicions tècniques introduïdes a l'economia.

A l'apartat anterior s'ha resseguit l'evolució a Catalunya del procés en el període que va de l'any 1964 al 1977. Ara n'examinarem un altre aspecte : aquell que afecta la distribució de la renda. El tema i els anys que s'analitzen tenen un gran interès. En efecte, la profundització del capital (augment K/L) comporta una tendència a la baixa de la taxa de benefici de la inversió, a menys que s'abarateixi el cost del nou capital introduït, que augmenti el grau d'utilització de l'equipament instal·lat o que creixi la participació dels guanys a la renda. Ara bé aquesta més gran participació dels guanys es troba contraposada per l'augment de la despesa pública, les relacions de comerç amb els subministradors de recursos naturals i el poder de que pugui disposar la classe obrera per fer pujar el seu salari nominal. Si ja ens hem referit a l'encariment relatiu del preu dels béns de capital, cal ara remarcar que a més de les tensions dels preus dels recursos naturals a partir del 1972, en els anys setanta la classe obrera arreu del món ha mostrat una certa resistència a acceptar la disminució dels salaris reals.

El tema, que només apuntem, convé emmarcar-lo junt amb la nova orientació que pren el capital, desplaçant-se transnacionalment tot cercant condicions de mà d'obra més barata. Moviment de capital, que d'altra part vé facilitat en no requerir

l'actual divisió del procés de treball una ma d'obra qualificada a causa de la senzillesa de les operacions a realitzar fins i tot amb processos de producció intensius en capital. Aquests ara admeten esser traslladats fora dels països tradicionalment desenvolupats pel capital d'empreses transnacionals d'aquests països.

Els treballadors són doncs un grup social, que participa i a l'hora s'enfronta al procés de producció; la distribució de la renda apareix com un procés social complex que articula sense esgotar-la la dinàmica social de la classe obrera a Catalunya, car el fet de la industrialització com tot fenomen econòmic és un procés social que aprofundeix les relacions socials del capital.

En pocs anys el procés d'industrialització ha modificat substancialment la dimensió i estructuració del procés de treball. En el seu conjunt, el període estudiat cau de ple en la forma rígida d'endegament de les relacions capital-treball a Espanya a partir de 1939.

D'altra banda, hom observa un canvi a la classe treballadora a Catalunya que s'ha manifestat en molts aspectes. Sense voler ésser exhaustius en podriem esmentar els següents: canvis en l'origen de la força de treball com a conseqüència d'un persistent i intens procés d'immigració; l'aparició de nombrosos

segments i estrats socials en el si de la classe treballadora el que ha comportat la introducció d'elements de diferenciació bé que amb un clar predomini de treballadors de "coll blau"; concentració obrera entorn els nuclis industrialitzats el que ha modificat els costums i les condicions de vida dels treballadors i ha constituit l'entorn en el que s'ha desenrotllat un ampli moviment reivindicatiu; intensificació del treball, etc.

Sembla clar que aquests canvis han estat lligats a la transformació de les condicions materials del treball en el procés productiu : multiplicació de les categories socio-professionals; dispersió dels nivells de remuneració entre els treballadors (per categories, empreses, branques productives); especialització creixent i desqualificació imposades per la creixent mecanització; concentració del capital productiu i desenrotllament de centres de treball molt dimensionats; disciplina laboral i creixent rigidesa jeràrquica; intensificació, racionalització i parcelarització del procés de treball a la recerca d'augment de productivitat, increment del nombre d'accidents laborals, etc.

L'abast d'aquest estudi no pot dirigir-se a examinar aquests aspectes, sinó que cal cenyir-se en examinar ara la variació de la participació dels salaris a la renda. Abans, però, ens

referirem breument però inexcusablement a les disponibilitats de la força de treball.

b) Disponibilitats de treball

Primer.- Trets generals. 1.- L'evolució de la població a Catalunya s'ha caracteritzat per un ritme de creixement sensiblement superior al del conjunt espanyol durant el període 1960-1975 (Vid quadre 6). Aquest ritme de creixement, però, ha experimentat una lleugera frenada en el darrer quinquenni que pot relacionar-se amb una devallada de l'aportació migratòria.

QUADRE 6

Evolució de la població, 1960-1975

	Catalunya		Espanya	
	Població	Taxa de creixement anual (%)	Població	Taxa de creixement anual (%)
1960	3.925.779		30.582.936	
1965	4.493.699	2,74	31.965.565	0,89
1970	5.122.567	2,65	33.956.047	1,21
1975	5.662.791	2,02	36.025.784	1,19

Font : Elaboració pròpia a partir de INE, Censo de Población Anys 1960 i 1970. Padrons Municipals 1965 i 1975.

2.- La composició de la població per grups d'edat (Vid. quadre 7) ens permet detectar algunes característiques en relació a la composició de la població activa i per tant a la incorporació de força de treball al procés productiu. Més concretament, entre 1950 i 1975 s'ha donat un increment en la participació dels grups d'edat inferior i superior i una disminució relativa del grup de població amb edat compresa entre els 15 i els 64 anys, que constitueix la base de la població activa. Tanmateix, malgrat aquesta disminució en termes relatius, el grup de població potencialment activa ha observat uns increments prou importants que permeten de comprendre els augments en el nombre de la població activa.

3.- El nivell d'incorporació de la força de treball a l'activitat econòmica es pot estudiar a través de l'evolució de la població activa i de les taxes d'activitat (relació entre població activa/població total) (quadre 8). Les dades disponibles reflecteixen ritmes destacats de creixement de la població activa, especialment pel període 1960-1967, i en tots els casos es tracta de taxes més altes que les del conjunt espanyol. La frenada en els ritmes de creixement es reflecta al darrer període 1973-1977 i és un reflex de les dificultats que començava a travessar l'economia catalana.

QUADRE 7

Estructura de la població per grups d'edats, 1950 - 1975 (percentatges)

Anys	0 - 14		15 - 64		65 i més	
	Percentatge so- bre el total	Creixement anual acumulatiu	Percentatge so- bre el total	Creixement anual acumulatiu	Percentatge so- bre el total	Creixement anual acumulatiu
1950	19,67	3,64	71,74	1,28	8,59	3,03
1960	23,22	3,69	67,22	2,25	1,56	3,01
1970	25,63	2,05	64,50	1,97	9,87	2,81
1975	25,60		64,17		10,24	

Font: Elaboració pròpia a partir de A. Sáez, "L'activitat econòmica dels catalans" a L'economia de Catalunya avui, BB , 1974; Generalitat de Catalunya, Estadística i societat, full nº 3, Març 1980.

QUADRE 8

Evolució de la població activa i de les taxes d'activitat, 1960 - 1977
(percentatges)

	Taxa d'activitat				Creixement anual acumulatiu de la població activa		
	1960	1967	1973	1977	1960 - 67	1967-73	1973 - 77
Catalunya	42,3	42,2	40,8	38,3	2,6	1,8	0,5
Espanya	40,4	39,4	38,6	36,3	0,7	0,7	-0,2

Font: Elaboració pròpia a partir de B B (serie homogènea 1955-75 i any 1977) op. cit.

Les taxes d'activitat mostren una tendència decreixent a causa de la disminució del pes relatiu de la població potencialment activa en el total de població i dels canvis en els factors que determinen l'entrada i sortida de la població a l'activitat econòmica (perllongament del temps de permanència en el sistema educatiu, edat més baixa de jubilació, etc.).

Respecte a l'anàlisi de la distribució dels treballadors actius entre els sectors d'activitat no primària (quadre 9) (x) pot afirmar-se que durant el període 1960-1970 la immigració neta ha jugat un paper fonamental en el procés de reproducció de força de treball a les activitats no primàries mentre que la participació de l'evolució demogràfica i els desplaçaments de la població activa agrícola juguen un paper secundari. El procés ha canviat de tendència durant la dècada dels anys 70 puix front la disminució de la immigració neta, la devallada en el ritme de disminució dels actius agrícoles i un sosteniment en la taxa de creixement natural de la població, l'aprovisionament principal de la nova ocupació a les activitats industrials i terciàries rau fonamentalment en l'evolució demo-

---

(x) Seguim la metodologia d'A.Sáez que afirma que "Si analitzem detalladament el creixement de la població activa, trobem que la suma dels increments sectorials que han estat positius és igual al saldo entre entrades i sortides de l'activitat de la població, més la disminució, en valor absolut, dels sectors decreixents, més les aportacions exteriors de ma d'obra. Concretament, l'augment de la població activa de la indústria i els serveis és igual a la diferència entre entrades i sortides d'activitat, sumada al decrement d'actius de l'agricultura i a la immigració de ma d'obra".
Vid. A.Sáez (1974) op. cit.; BB, art. cit.

QUADRE 9

Creixement de la població activa no primària ⁽¹⁾, 1951 - 1975

(milers de persones)

	<u>Períodes</u>			
	1960-1970		1971-1975	
	<u>Total</u>	<u>Percentatge</u>	<u>Total</u>	<u>Percentatge</u>
Evolució d l'activitat de la població existent	110	29,2	116	58,0
Disminució de la població activa agrícola	98	26,0	43	21,5
Migració neta	169	44,8	41	20,5
TOTAL	377	100,0	200	100,0

Nota: (1) Per la metodologia emprada, vid. l'anex.

Font: Elaboració pròpia a partir de INE, Censo de población, anys 1960 i 1970; INE, Encuesta de población activa, 1975; INE, "Movimiento natural de la población de España; INE, Anuario estadístico; A. Rodríguez i R.D'Alos-Moner, (1978), op. cit; CECA, Estadísticas básicas de España: 1900-1970, 1975

gràfica interior (58%) i en l'acceleració dels canvis de residència motivats per una intensificació del grau de mobilitat interna de la ma d'obra.

4.- El doble procés de penetració de les relacions capitalistes a sectors que li eren inèdits (agricultura, artesania, serveis, etc.) així com el fenomen de la concentració de capital afecta l'extensió de l'assalarització a Catalunya mesurada com a relació entre el nombre de llocs de treball assalariat i el total de llocs de treball (Vid. quadre 10).

QUADRE 10

Taxa d'assalarització, 1962-1977 (percentatges)

	Espanya			Catalunya		
	1962	1973	1977	1962	1973	1977
Agricultura	33,1	34,7	33,6	20,6	25,0	28,5
Indústria	83,9	89,3	89,7	88,8	91,9	92,2
Serveis	69,9	72,3	75,8	71,3	71,2	75,2
Total	60,7	69,1	71,9	72,3	77,4	80,8

Font : B B, (série homogénea 1955-75 i 1977), op.cit.

L'assalarització ha estat més intensa a Catalunya que en el conjunt espanyol, excepte en el cas de l'agricultura, donades les diferències d'estructura social al camp. Com s'ha sugge-

rit, l'augment de la taxa d'assalarització a Catalunya s'explica per la pròpia immigració interior (desplaçament de l'agricultura i de l'artesanía). Així pel període 1962-1974 front d'una immigració de 939.284 persones, provinents de fora de Catalunya, es dona un desplaçament a l'interior de Catalunya de 563.000 persones (x).

Segon.- Processos d'ajustl.-El procés de creixement industrial força l'assignació de la població activa als diferents aspectes de la divisió social i tècnica del treball i la distribueix a les diferents branques productives i a les diferents categories socioeconòmiques. Dins d'aquests processos d'ajust ocuparan un lloc destacat els desplaçaments territorials de la força de treball, que per tot han estat un element clau en el procés industrialitzador.

Pel que fa a Catalunya cal destacar la importància de la immigració en el creixement de la població, especialment en els anys cinquantes i seixantes (68,5% i 60,2% del total del creixement demogràfic, respectivament) (xx).

Aquest creixement s'ha vist frenat en el quinquenni 1971-75 situant-se en el 37,1% del creixement de la població. A més a més, convé destacar que s'ha observat un procés de desconcen-

---

(x) J.Cardelús, J.M.Oroval, M.A.Pascual, "La inmigración como tópic", Doblón extraordinario nº 4, julio 1975.

(xx) Dades calculades a partir de la informació de les COCINC i del CIDC.

tració de la població concretat en una pèrdua d'atracció de Barcelona, en favor, principalment, de Tarragona. Pel que fa als moviments interprovincials a Catalunya es detecta en el quinquenni 1971-1975 un canvi de signe dels saldos migratoris per Girona i, especialment, per Tarragona que absorbeix la pèrdua d'atracció de Barcelona mentre que la província de Lleida veu incrementat el seu saldo negatiu en termes relatius.

Cal fer algunes consideracions en relació als moviments migratoris amb l'estranger. Respecte a l'emigració Catalunya presenta una participació poc important en les sortides del conjunt espanyol (al voltant del 2%), bé que convé destacar el paper jugat per Catalunya en dotar la força de treball d'una experiència industrial, necessària per a l'emigració internacional. De tota manera, cal assenyalar que la importància d'aquest fet, visible en les diferències de qualificació entre l'emigració internacional procedent de Catalunya i de la resta d'Espanya, ha anat disminuint desapareixent pràcticament en els darrers anys.

Respecte la immigració estrangera, els índexs de recepció d'estrangers (25% del total espanyol pel període 1964-1968 i 16% pel període 1969-1973) mostren en relació al conjunt espanyol la importància relativa de la presència d'una immigració

amb elevats nivells de qualificació, lligada especialment a la penetració de capital estranger i al control corresponent sobre les funcions tècniques i de gestió superiors.

2.- Per adaptar els recursos de força de treball a les necessitats concretes de l'aparell productiu, la població activa es presenta diferenciada en categories professionals i socioeconòmiques (Vid. quadre 11) (x).

Les dades del quadre 12 permeten de veure com el procés d'industrialització ha orientat l'assignació de la força de treball, tot fent disminuir el pes de les activitats primàries i potenciant les funcions superiors i els treballadors especialitzats sobre els no especialitzats.

Respecte a la mobilitat de la força de treball entre categories professionals i les característiques de la demanda del sistema productiu val la pena ressenyar alguns comentaris del treball d'E.Pinilla de las Heras sobre una mostra de l'ocupació industrial referida a la comarca de Barcelona l'any 1970 (vid. quadre 13) (xx).

En relació a les tendències en el reclutament de força de treball a l'estudi citat, es detecta, a partir de 1960, un incre-

---

(x) Les limitacions de les dades disponibles fa que solament sigui possible examinar el tema a partir de la distribució de la població activa per categories professionals i per la situació de la professió.

(xx) E.Pinilla de las Heras, Immigració i mobilitat social a Catalunya, ICESB, 1973.

QUADRE 11

Distribució de la població activa, 1960, 1970 (percentatges)

		<u>Empresaris empleadors</u>	<u>Treballadors autònoms</u>	<u>Treballadors assalariats</u>	<u>Treballadors familiars</u>	<u>Altres actius</u>
Catalunya	1960	4	12	75	6	3
	1970	4	11	81	3	1
Resta d'Espanya	1960	3	19	61	12	5
	1970	4	16	73	6	1

Font: C.I.D.C., Catalunya en xifres, 1973. Dades de base; I.N.E., Censos de població, anys 1960 i 1970.

QUADRE 12

Distribució de la població activa per categories professionals,
 1960, 1970 (Percentatges)

<u>Categoríes professionals</u>	<u>1960</u>	<u>1970</u>
Professionals i tècnics	4,7	5,8
Personal directiu i administratiu i funcionaris	8,7	13,5
Comerciants i venedors	9,1	10,0
Personal dels serveis	9,0	8,2
Agricultura i pesca	15,5	8,2
Treballadors industrials	49,0	52,7
Forces armades	3,2	1,0
Sense classificar	0,8	0,6
TOTAL	100,0	100,0

Font: I N E , Censo de Población anys; 1960 i 1970

QUADRE 13

Distribució de l'ocupació per categories ⁽¹⁾. Indústria, construcció i obres públiques, 1970 (Percentatges)

<u>Origen</u>	<u>Categoríes</u>				
	A	B	C	D	E
Nadius	74	75	56	40	18
No Nadius	26	25	44	60	82

Nota: (1) Significat de les categoríes professionals:

- A : Tècnics superiors, funcions gerencials o tècniques
- B : Caps administratius i tècnics mitjans
- C : Treballadors no manuals sense responsabilitat tècnica o administrativa.
- D : Treballadors manuals no qualificats
- E : Treballadors no qualificats o semi-qualificats

Font: E. Pinilla de las Heras, (1973), op. cit.

ment en la categoria de tècnics en relació als treballadors manuals. Pel que fa a aquests darrers, la demanda s'adreça prioritàriament vers el personal amb experiència previa a la mateixa branca i es detecta una frenada de les possibilitats de promoció dins la mateixa empresa, especialment pel que fa a la categoria de treballadors no qualificats que es van convertint progressivament en especialistes en tasques concretes d'un procés de treball més parcel·lat. Aquests canvis cal relacionar-los amb les transformacions ocorregudes a nivell de la divisió tècnica de treball potenciada pel procés d'industrialització. D'altra banda, aquesta especialització tendeix a donar-se cada vegada més a les pròpies empreses i el resultat és un augment de la productivitat sense necessitat de promoure la qualificació dels treballadors vers categories superiors.

3.- Encara que les més recents tendències del canvi tècnic permeten l'especialització sense formació de cap mena, sovint fins ara l'especialització ha anat acompanyada -si més no a elevats graons jeràrquics de la força de treball- d'un procés de formació a partir del sistema educatiu o els processos d'aprenentatge i de formació professional (reproducció complexa de la força de treball).

Si hom fa referència a l'ensenyament preescolar i bàsic (EGB) es detecten importants déficits funcionals que afecten una part important de la població escolaritzada. Referint-nos a l'estandard de 40 alumnes/aula aquest déficit s'elevava el curs 1971-1972 a un 8,3%, afectant 44.000 alumnes i per al curs 1974-1975 s'havia elevat a un 30% en general i a un 40% pel que fa a l'ensenyament preescolar(x). Quant la distribució d'alumnes entre els sectors privat i públic les dades disponibles (xx) posen de relleu un pes lleugerament superior de l'ensenyament privat : Pel curs 1976-1977 a l'ensenyament preescolar i bàsic un 53,3% d'alumnes rebien ensenyament a centres privats i el 46,7% restant a centres públics podent-se constatar una tendència creixent quant el nombre d'alumnes que cursen estudis en centres públics.

Pel que fa a la formació professional, cal considerar-la com una etapa del sistema educatiu destinada a oferir un ensenyament de tipus tècnic, relacionada amb les necessitats del sistema productiu. Després d'uns anys d'abandonament gairebé total pel Sector Públic hom evidencia un creixement important com a conseqüència de la posta en marxa de nous plans educatius. Així, la participació dels alumnes en els centres ofi-

---

(x) Dades procedents de CIDC i COCINC.

(xx) Dades del Ministerio de Educación y Ciencia. Al conjunt de l'Estat espanyol es donaria el fenomen contrari. Així, la distribució era d'un 27,9% d'alumnes als centres privats i un 72,1% als centres públics, el curs 1971-72. Pel curs 1976-77, la participació del Sector Públic en el nombre de centres era del 61% situant-se a Catalunya en un 42%.

ciats ha passat d'un 18,7% el curs 1971-72 a un 30,4% el curs 1976-77(x). Tanmateix l'oferta de "formació professional" -relativament estàtica- i la demanda solvent del sistema productiu presenten mostres clares d'inadaptació que pot explicar-se principalment per una dependència exterior a nivell tecnològic i per una modificació de les qualificacions tradicionals (desplaçament dels oficis per especialistes en una tasca concreta i parcel.lada dins el procés productiu) que sembla donar lloc a un pes cada cop més gran en la formació realitzada en el mateix lloc de treball.

Pel que fa als graons superiors al sistema educatiu, el creixement de la demanda social d'educació ha augmentat paral.lelament a l'augment de la renda i s'ha traduït en un important creixement de la població que cursa estudis mitjans i superiors. Tanmateix, el dèficit més important del sistema educatiu a Catalunya es situa en aquest nivell atés que hi ha un conjunt d'especialitats que no s'hi poden cursar. Aquesta situació s'ha traduït en la necessitat de desplaçaments fora de Catalunya o en una absorció de tècnics procedents de l'exterior (xx).

(x) Dades procedents de CIDC i COCINC.

(xx) Vid. E.Pinilla de las Heras, (1973), op. cit.

c) Participació dels salaris a la renda

Atesa l'existència de petits productors independents, les dades disponibles no permeten efectuar una diferenciació precisa entre rendes del treball i rendes del capital. En l'evolució de les participacions relatives de les grans categories de rendes (vid. quadre 14), destaca clarament la participació creixent de les rendes del treball, mentre les rendes mixtes i del capital, amb algunes oscil·lacions, van perdent pes respecte al total, així com les rendes del Sector Públic. Aquest augment de la participació de les rendes del treball és especialment fort en els darrers anys tant per Catalunya com pel conjunt espanyol.

El creixement de la participació de les rendes salarials es pot explicar per una millora en la distribució vers els salaris que s'afegeix al creixement en el nombre d'assalariats. Segons aquestes dades la participació de les rendes salarials a Catalunya seria més alta que pel conjunt espanyol, si bé la tendència apunta cap a la igualació. Aquesta major participació de les rendes salarials a Catalunya queda matisada si fem intervenir el pes de la població assalariada que és menor al conjunt espanyol.

QUADRE 14

Participacions en el total de la renda ⁽¹⁾, 1960-1975, (Percentatges)

	⁽²⁾		Rendes del Sector Públic	Assalariats ocupació x 100
	Rendes del Treball 1	Rendes mixtes capital		
<u>Catalunya</u>				
1960	54,8	22,6	4,5	68,7
1962	51,5	22,9	4,6	72,3
1967	57,5	22,0	4,5	76,5
1973	58,3	21,2	4,0	77,4
1975	63,4	19,3	3,5	79,7
1977	65,0	18,1	3,8	80,8
<u>Espanya</u>				
1960	48,9	30,4	3,7	58,6
1962	48,8	29,4	3,8	60,7
1967	56,0	25,8	3,5	63,7
1973	58,2	23,6	3,1	69,1
1975	62,8	21,9	3,2	71,1
1977	64,2	21,3	3,5	71,9

Notes: (1) Renda interior neta

(2) Rendes agràries, professions liberals, i serveis personals, altres treballador autònoms i empresaris.

Font: Elaboració pròpia a partir del BB, (serie homogènea, 1955-75 i 1977), op. cit.

També la tendència de l'evolució de la relació salaris/renda és coincident amb l'espanyola. Es comproba un augment de la participació de la nòmina salarial a la renda i una disminució progressiva de les rendes mixtes, fenomen lligat a la disminució del pes del treball no assalariat. Finalment, els anys setanta registren un reforçament de l'augment de la participació dels salaris a la renda, i una disminució de la participació de les rendes de capital.

La manca de dades constitueix un obstacle fonamental per analitzar les desigualtats de nivells de renda per categories socioprofessionals. Només es compta amb dades referides al conjunt espanyol (x) les quals reflecteixen diferències de renda importants a tots els nivells. Pel que fa a Catalunya haurem de partir del treball d'E.Pinilla de las Heras, ja citat, referit a una mostra de l'ocupació a l'àrea industrial de Barcelona per l'any 1970. (Vid. quadre 15). Els resultats de l'estudi permeten afirmar que : a) per la línia administrativa les diferències absolutes de renda entre categories són més elevades que per la línia tècnica i que la categoria més baixa la línia administrativa es troba en una situació de desigualtat superior que a la línia tècnica; b) les desigualtats quant la participació dels assalariats en la massa salarial és més elevada a la línia administrativa que a la tècnica i c) els sala-

---

(x) INE, Encuesta de Presupuestos Familiares, 1974

QUADRE 15

Participació dels assalariats en la massa salarial. Anàlisi per categories, 1970 (area industrial de Barcelona) (Percentatges)

	Assalariats (1)	Massa salarial mensual (2)	(2) <hr/> (1)
<u>Línia tècnica</u>			
Peons	15,4	10,5	0,68
Treballadors manuals semi qualificats	28,4	24,9	0,88
Treballadors manuals qualificats	40,4	41,4	1,02
Tècnics baixos	5,8	7,1	1,23
Tècnics mitjans	5,4	7,8	1,45
Tècnics superiors	4,6	8,3	1,80
TOTAL	100,0	100,0	-
<u>Línia administrativa</u>			
Subalterns administratius	17	9,8	0,58
Empleats administratius	47	40,2	0,86
Caps administratius	30	36,2	1,21
Directors, gerents	6	13,8	2,30
TOTAL	100	100,0	-

Font: E. Pinilla de las Heras, (1973), op. cit. pg. 35 i 77.

ris diferencials per categories socioeconòmiques reflecteixen un escalonament amb fortes diferències entre les categories superiors i les inferiors : així el salari anual de les categories més altes és 4,47 vegades superior al de la categoria més baixa (Vid quadre 16).

De tota manera, si bé les desigualtats salarials més significatives són les que es relacionen amb les categories socioeconòmiques, a l'estudi citat es detecten altres elements que hi són relacionats, entre els que cal destacar : a) la condició de nadius o immigrants, amb diferències favorables als primers; b) la dimensió de l'empresa, amb remuneracions més elevades quan més gran és l'empresa i c) diferències lligades al nivell d'educació.

La fixació del salari indirecte i l'oferta de serveis col·lectius mitjançant el sistema de deduccions (impostos i cotitzacions socials) i reafectacions derivades de la utilització dels recursos del Sector Públic representa una fórmula de redistribució de la renda.

Al quadre 17 es posa de manifest l'estructura d'algunes deduccions i reafectacions efectuades pel Sector Públic sobre la renda familiar disponible a Catalunya i Espanya. Del seu examen se'n dedueix el pes molt important de les cotitzacions so-

QUADRE 16

Taula de salari diferencial, any 1970 (Quocients: entre retribucions anuals de cada parella de categories)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
DG	P.S.	C.A.	T.M.	E.A.	T.B.	M.Q.	M.S.Q.	Sub.A.	P.	
1 Director gerent	1	1.71	1.83	2.11	2.51	2.53	3.11	3.34	3.74	4.47
2 Professionals superiors	1	1.07	1.23	1.47	1.48	1.82	1.82	1.95	2.19	2.62
3 Caps administratius	1	1.15	1.37	1.38	1.70	1.82	2.05	2.44		
4 Tècnic mitjà	1	1.19	1.20	1.48	1.58	1.78	2.12			
5 Empleat administratiu	1	1.01	1.24	1.33	1.49	1.78				
6 Tècnic baix	1	1.23	1.32	1.48	1.77					
7 Treball manual qualificat	1	1.07	1.20	1.44						
8 Treball manual semiqualficat	1	1.12	1.34							
9 Subaltern administratiu	1	1.19								
10 Peò	1									

2 Font: E. Pinilla de las Heras, (1973), op. cit.
4
8

QUADRE 17

Estructura d'
sobre la ren

QUADRE 16

Taula de salari diferencial, any 1970 (Quocients: entre retribucions anuals de cada parella de categories)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
DG	P.S.	C.A.	T.M.	E.A.	T.B.	M.Q.	M.S.Q.	Sub.A.	P.	
<u>Catalunya</u>										
1967	1	1.71	1.83	2.11	2.51	2.53	3.11	3.34	3.74	4.47
1971		1	1.07	1.23	1.47	1.48	1.82	1.95	2.19	2.62
1975			1	1.15	1.37	1.38	1.70	1.82	2.05	2.44
1977				1	1.19	1.20	1.48	1.58	1.78	2.12
<u>Espanya</u>										
1967					1	1.01	1.24	1.33	1.49	1.78
1971						1	1.23	1.32	1.48	1.77
1975							1	1.07	1.20	1.44
1977								1	1.12	1.34
Font: Elabora									1	1.19
										1

Font: Elabora

2
4
8

Font: E. Pinilla de las Heras, (1973), op. cit.

cials (quotes a la Seguretat Social) que resulta significativament més elevat a Catalunya que a la resta de l'Estat. Addicionalment es constata una pujada sensible de les cotitzacions en el període 1971-1977. Malgrat tot, la importància del salari indirecta resulta bastant feble (Vid. quadre 18).

Pel que fa a les reafectacions, la partida "Altres prestacions de la Seguretat Social i Sector Públic" és la més important i dinàmica, seguida de la partida "ajut familiar" que mostra un retrocès a partir de 1971. Les prestacions en concepte d'atur, lògicament han augmentat entre 1971 i 1977. Tot plegat i a part del significat de les diferents partides, cal destacar la poca importància de les reafectacions en relació a la renda disponible, el que questiona el seu caràcter redistributiu.

QUADRE 18

Distribució de les rendes del treball entre salaris directes i indirectes 1967, 1971, 1975 (Percentatges)

<u>Catalunya</u>	<u>Salari directe</u>	<u>Salari indirecte</u>
1967	83,6	16,4
1971	84,4	15,6
1975	81,3	18,7
<u>Espanya</u>		
1967	86,3	13,7
1971	85,3	14,7
1975	82,8	17,2

Font : Elaboració pròpia a partir del BB, (série homogènea, 1955-1975), op.cit.

A aquest fet, cal afegir-hi els dèficits en l'oferta de serveis col·lectius; aquests dèficits mesurats comparant l'oferta pública amb la privada, són especialment significatius en alguns sectors prou importants com l'ensenyament i sanitat(x). Esmementem, per fi, la feble participació de l'Estat en el seu finançament, en especial en relació a altres països de la CEE cosa que reforça el caràcter poc redistributiu del Sector Públic al basar el seu finançament en les quotes dels beneficiaris (assalariats). A més de les deficiències evidents en el seu funcionament i de la manca o deficient qualitat en l'oferta de serveis en alguns camps de la sanitat i assistència social, val la pena remarcar el fet que la Seguretat Social ha estat qui ha generat una font importantíssima d'estalvi públic, que no diu massa a favor sobre una acció redistributiva del Sector Públic.

(x) P.e., només el 37,5% dels llits hospitalaris a Catalunya era de titularitat pública l'any 1975.

A N E X

Metodologia per a estimar la població activa no primària

Població activa no primària

A partir de les mateixes fonts estadístiques que emplea A.Sáez (Censos de la població espanyola) pel període 1960-70(x) la població activa no primària de Catalunya seria la reflectida al quadre 19.

QUADRE 19

Població activa no primària, 1960-1970

	<u>1960</u>	<u>1970</u>	<u>Increment</u>
Població activa industrial	832.293	1.072.306	240.013
Població activa dels serveis	599.089	735.983	136.894
Total població activa no primària	1.431.382	1.808.289	376.907

Font : INE, Censos de la població, anys 1960 i 1970.

(x) Hem detectat, una diferència d'uns 50 milers de treballadors actius, no primaris.

Estimació pròpia per determinar l'origen dels treballadors
actius no primaris durant el període 1971-1975

Les dades estadístiques emprades són :

- 1970 : estimacions realitzades per A.Rodríguez i R.D'Alós-Moner atés que el cens d'aquest any subvalora la participació del treball femení a l'agricultura
- 1975 : la "Encuesta de Población Activa" de l'INE.

La comparació d'ambdues fonts és consistent puix que l'INE el 1975 té en compte aquesta subvaloració del treball femení. Contràriament, el que seria inconsistent seria comparar els dos anys a través de les dades de l'INE.

El total de variació d'actius no primaris es reflecteix al quadre 20.

QUADRE 20

Variació d'actius, 1970-1975

Actius industrials	1.072.347	1.162.174	89.827
Actius dels serveis	736.012	846.391	110.379
Total actius no primaris	1.808.359	2.009.565	200.206
Actius agrícoles	209.256	166.116	-43.140

Font : INE, Encuesta de población activa, 1975, i R.d'Alós-Moner, A.Rodríguez, (1978), op. cit.

El volum d'immigració neta amb la resta d'Espanya s'ha calculat a partir dels saldos migratoris nets (Vid. quadre 21).

QUADRE 21

Saldos migratoris nets, 1971-1975

<u>Anys</u>	<u>Immigració neta</u>
1971	16.086
1972	34.619
1973	36.847
1974	52.207
1975	24.415
Total	164.174

Font : INE, Anuario estadístico, varis anys.

A les dades del quadre 21 hem aplicat la taxa d'activitat de la població activa no agrícola d'origen immigratori pel període 1951-1970. Aquesta és aproximadament d'un 25% (Vid. quadre 22).

QUADRE 22

Taxes d'activitat, 1951, 1960, 1970

	(1) Actius provinents del corrent migra- tori	(2) Saldos migra- toris nets	Taxa d'activi- tat (1)/(2) x 100
1951-1960	120.000	470.000	26
1961-1970	160.000	705.000	23
Total	280.000	1.175.000	24

Font : Estimacions pròpies de CECA, Estadísticas básicas de España: 1900-1970, 1975; INE, Anuario estadístico, varis anys.

El nombre d'actius provinents del saldo migratori net seria, doncs : 164.174 (saldo migratori net) x 0,25 (taxa d'activitat aproximada) = 41.000 treballadors actius.

El nombre d'actius que corresponen al creixement natural de la població catalana resulta de la diferència entre la variació total d'actius industrials i de serveis (200.206) amb el saldo migratori (41.000) i la disminució d'actius primaris (43.140). El resultat obtingut és d'aproximadament 116.000 actius.

Per altra banda, el moviment natural de la població es presenta al quadre 23.

QUADRE 23

Moviment natural de la població, 1971-1973

<u>Any</u>	<u>Moviment natural</u>
1971	56.054
1972	61.839
1973	60.004
1974	66.172
1975	61.813
Total	305.882

Font : INE, Movimiento natural de la población de España,
 varis anys.

La xifra d'actius estimada representa un 38% de l'increment vegetatiu, taxa que es correspon aproximadament amb la taxa d'activitat implícita calculada per A.Sáez.

184²

III.- CONTINUITAT DE LA INDUSTRIALITZACIÓ

III.- CONTINUÏTAT DE LA INDUSTRIALITZACIÓ

1.- Naturalesa de la industrialització : introducció

El capítol primer ha estat dedicat a examinar la inversió com a element exógen que influeix sobre les relacions descabdellades al sí de l'economia catalana; ara és inexcusable de referir-nos a aquestes relacions en la mesura que qualifiquen la naturalesa i intensitat d'un procés d'industrialització.

Dos són els fenòmens que assegurin la continuïtat de la industrialització i el seu arrelament territorial per llur capacitat d'autorreproducció i ampliació.

El primer fenomen es refereix a la formació de capital i pot sintetitzar-se a través de la taxa d'excedent, entesa com a relació entre el total del valor afegit menys salaris i la nòmina de salaris. La realització de l'excedent explica la proporció de la renda que es destina als guanys per tal d'esdevenir significativament capital, tot apareixent la inversió com a origen i resultat de l'excedent.

Si fixem la nostra atenció al nivell de cada empresa, la taxa d'excedent es correspon aproximadament amb el marge (mark-up) determinat pels empresaris a fi d'establir llurs preus. En l'oligopoli -forma de mercat on es tendeix en general i també

a Catalunya- les empreses "leader" determinen llurs marges atenent a : a) les condicions del mercat i el règim de la competència; b) les necessitats pròpies de finançament, car l'autofinançament els és el sistema obvi de finançament i c) l'estat de la tecnologia, que els permet d'introduir innovacions. En cas de competència internacional, les empreses "leader" poden ésser firmes no residents.

L'establiment de marges significa, en conseqüència, la determinació dels preus segons el cost de producció i la remuneració del capital. Si bé a la indústria, la demanda efectiva -i, doncs, sobre tot la inversió- pot influir sobre el volum de producció per l'ajust a través dels estocs, difícilment afectarà els preus de producció de manera significativa. Si influeix sobre el volum de producció n'alterarà el tamany dels guanys que poden extreure's i sobre la base dels quals s'havien calculat els marges de les empreses "leader" segons els criteris concurrencials, financers o de caire tecnològic.

La competència oligopolista no fa abaixar els preus quan disminueixen els costos unitaris a causa d'innovacions tècniques sinó que més aviat aquells tendeixen a ésser estables, amb la possible alteració del marge pel nou repartiment entre guanys i salaris segons la força de les reclamacions salarials. Per tant, normalment l'oligopoli o bé eleva el marge o mark-up

(elevació del "grau de monopoli") o bé augmenta la participació dels salaris a l'excedent, bé que principalment mitjançant l'ocupació de treball no manual o l'elevació dels seus salaris o remuneracions.

Aquest capítol començarà per l'anàlisi de la taxa d'excedent per tal com permet de descriure el resultat dels comportaments esmentats i explica sobre tot l'abast del procés industrialitzador. En efecte, la taxa d'excedent i el volum normal de renda (determinat finalment per la inversió) ens donen el volum dels guanys que podran transformar-se en capital : res defineix millor la industrialització com la capacitat d'una economia de generar les bases objectives de la seva acumulació.

Pel mateix motiu que s'analitzarà la taxa d'excedent, caldrà examinar el sistema de finançament de l'economia catalana. Convé de destacar ben singularment l'estructura d'aquest sistema en la mesura que complementa l'anàlisi de la taxa d'excedent. En primer lloc perquè el sistema financer -sobre tot en una economia com la catalana- subministra liquidesa per a la inversió més enllà de les disponibilitats guanyades; en segon lloc, perquè una part dels salaris és estalviada i una porció de l'excedent no pren la forma de guanys retinguts; finalment, perquè l'estalvi de les empreses permet a aquestes prestar a

d'altres i n'és en particular, un instrument del procés de transnacionalització i oligopolització de l'economia.

En relació al darrer punt de transnacionalització remarquem que això tendeix a accentuar la centralització del capital en la mesura que les empreses transnacionals controlen masses considerables d'altres capitals no propis (capitals "locals" siguin públics o siguin privats i associats). A més el moviment de circulació de capital-diner de les empreses transnacionals suscita la transnacionalització dels mateixos instituts de crèdit i la creació de grups financers internacionals.

El segon fenomen relatiu a la continuïtat de la industrialització concerneix a la transformació de l'estructura de producció de l'economia: en primer terme els canvis esdevinguts durant aquests anys a l'agricultura i als serveis com a conseqüència del propi desplegament industrial i, en segon terme, a les transformacions productives de les mateixes branques industrials, sobre tot pel que fa a les branques manufactureres.

Probablement aquesta segona anàlisi de la continuïtat industrial ha de prosseguir i contemplar l'articulació productiva interior d'una economia nacional, que s'assenta sobre les branques que integren el Departament IA (branques, la producció final de les quals són béns d'equipament per a elles ma-

teixes o per a la producció d'equipament en destinació a sectors productors de bens de consum).

Ambdós fenòmens es refereixen, doncs, respectivament a dos aspectes decisius de la continuïtat de l'acumulació. El primer aspecte és finalment el del repartiment de la renda i finançament de l'acumulació; el segon el de la materialització física de l'acumulació.

2. La taxa d'excedent econòmic

a) Introducció

El volum, composició i característiques qualitatives de l'excedent obtingut delimiten la quantitat de recursos susceptibles d'ésser emprats en el procés de desenrotllament del capital industrial. Per aquesta raó ens centrarem en l'anàlisi de les variables que permeten explicar el procés d'extracció d'excedent interior com a mitjà per a explicar el procés d'acumulació industrial a Catalunya (x).

L'anàlisi en termes d'excedent ha de vencer dificultats d'ordre teòric i d'ordre estadístic. Les primeres es deuen a l'absència d'una definició única, universalment acceptada del concepte d'excedent. Les segones es deriven del fet que els

---

(x) No hem d'oblidar, però, que en una economia oberta de mercat no hi ha una relació directa i mecànica entre la capacitat interior de generació d'excedent i la seva aplicació a l'acumulació productiva. Entre ambdós moments del cicle de l'excedent s'interposa el procés de circulació internacionalitzat.

comptes econòmics corresponen a una altra estructura conceptual. En el nostre cas partirem de la consideració residual de l'excedent entés com a diferència entre el producte brut (o VAB) i els salaris (o remuneració bruta de la força de treball assalariada, incloint-hi els pagaments a la Seguretat Social(x)). Per l'anàlisi general la font de referència ha estat l'estudi "Renta Nacional de España y su distribución provincial". Série homogènea 1955-75 i 1977 del BB.

b) La taxa bruta d'excedent

L'anàlisi que segueix es fonamenta en la metodologia emprada pels professors D'Antonio i Farina (xx) en sengles estudis sobre l'economia italiana.

(x) Es poden fer una sèrie de consideracions entorn al rigor econòmic de la definició operativa d'excedent que utilitzarem. Només n'assenyalarem dues de cabdals: a) la definició adoptada tendeix a biaixar el resultat a l'alça doncs inclou la renda obtinguda pels treballadors productius independents no assalariats que hauria d'ésser considerada com a producte necessari per a la reproducció. b) una part, indeterminada, del salari hauria de formar part de l'excedent per tal com no respón al concepte de consum necessari. Aquest fet tendeix a biaixar el resultat a la baixa. Res fa pensar en que les dues tendències es contrarresten. Per tant el resultat obtingut diferirà del resultat real si bé considerem que al nivell d'anàlisi adoptada les xifres emprades són significatives per analitzar el fenomen de l'acumulació.

(xx) M.D'Antonio, Sviluppo e crisi del capitalismo italiano 1951-1972, De Donato ed., SpA, 1973. F.Farina, L'accumulazione in Italia 1959-1972. Un'interpretazione della crisi e della ristrutturazione capitalistica. De Donato ed., SpA, 1976.

Cal assenyalar que el reduït estoc de dades estadístiques disponibles actua com a factor limitatiu. Per aquest motiu no ha estat possible de seguir fidelment la metodologia emprada en els esmentats estudis i hem hagut de reduir el seu abast. Aquest s'ha concentrat a la determinació de la taxa i de la quota d'excedent brut industrial.

Siguin :

E	Excedent brut a preus corrents
m	Taxa d'excedent brut
q	Quota d'excedent brut
W	Remuneració de la força de treball assalariada a la indústria, incloint-hi la seguretat social, a preus corrents.
w	Salari industrial per treballador a preus corrents
Y^k	VAB industrial a preus constants
Y^c	VAB industrial a preus corrents
P	Index de preus implícits al producte
Π	Productivitat física del treball
L	Força de treball assalariada a la indústria
e	Taxa d'excedent brut per unitat de treball

La taxa i la quota d'excedent brut es consideran determinades per la productivitat física del treball, els salaris unitaris i els preus relatius.

Definint la taxa d'excedent brut com la relació entre E i W de manera que :

$$m = \frac{E}{W}$$

assumirem que m serà bàsicament funció de :

- a) les condicions de producció, expressades pel nivell i evolució de la productivitat física del treball (x), , definida com :

$$\pi = \frac{y^k}{L}$$

- b) les condicions de realització del producte, expressades per la dinàmica dels preus relatius, p, (xx).

- c) les condicions de reproducció de la força de treball (xxx), expressades pel salari industrial per persona, w, definit com :

$$w = \frac{W}{L}$$

L'articulació d'aquestes variables al llarg del període 1960-1977 permetrà d'aproximar-nos al coneixement del procés d'obtenció de l'excedent segons els treballadors assalariats. La dinàmica de l'excedent global dependrà, aleshores, del nivell i evolució de la taxa d'excedent brut i del volum i cost dels treballadors assalariats a la indústria.

La relació entre q, w, π i p, pot establir-se com segueix.

-
- (x) La productivitat expressa les condicions de producció per quant depèn, tant pel que fa referència a les instal·lacions productives com a la qualificació de la força de treball, de tres fenòmens bàsics: la utilització de la capacitat productiva, la dimensió de les plantes industrials i la tècnica empleada.
- (xx) Apart de la política dictada per l'Administració i de les condicions de producció els factors bàsics que condicionen l'increment dels preus relatius són l'expansió de la demanda i les condicions de competència del mercat.
- (xxx) Les condicions de reproducció de la força de treball són un reflex de les seves condicions d'explotació, explicables pel nivell de qualificació dels treballadors, dimensió de l'empresa, nivell de conflictivitat i organització obrera, composició de les plantilles, etc.

Definint,

$$(1) \quad Y^C = W + E$$

obtindrem $E = Y^C - W$

és a dir, l'excedent brut ens vindrà expressat com a diferència entre el valor afegit brut a preus corrents i la remuneració de la força de treball assalariada (x).

Fent,

$$Y^C = Y^k \cdot p$$

i operant, obtindrem

$$(2) \quad p = \frac{w + e}{\pi}$$

Partint de la definició de m podem obtenir la següent expressió de la taxa d'excedent brut per unitat de treball

$$(3) \quad e = m \cdot w$$

combinant (2) i (3) i operant tindrem que :

$$(4) \quad p = \frac{w}{\pi} (1 + m)$$

L'expressió (4) ens indica que el preu ve determinat pel cost del treball per unitat de producte més un marge corresponent a l'excedent brut (xx).

(x) E inclourà, a més dels beneficis, l'amortització, les taxes, els interessos financers i la remuneració del treball independent, i no inclourà aquella part del salari que excedeix el consum necessari.

(xx) Aquest fet implica suposar que les empreses disposen de poder de mercat degut al control que exerceixen sobre el mateix i/o a la forta pressió de la demanda. Per tant, poden manipular el preu garantitzant, dins uns límits, un determinat marge de benefici.

Partint de (4) obtindrem la següent expressió.

$$(5) \quad m = p \frac{\pi}{w} - 1$$

que ens mostra que la taxa d'excedent és directament proporcional a p i π i indirectament proporcional a w .

Si ara definim la quota d'excedent brut (q) com

$$q = \frac{E}{Y^c}$$

podrem deduir q a partir de m

$$q = \frac{m}{(1 + m)}$$

Aquest resultat posa de manifest que les variacions de la quota d'excedent brut van lligades a la taxa d'excedent brut. Ambdós variables, per tant, ens permetran d'explicar la tendència del procés d'acumulació industrial a Catalunya.

c) Taxa bruta d'excedent i desplegament econòmic (1960-77)

En l'anàlisi de la taxa bruta d'excedent econòmic hi distingim tres etapes : 1960-67, 1967-73, 1973-77. Aquesta periodificació vé condicionada per les dades disponibles (Vid. quadre 1) i segueix, en línies generals la utilitzada en altres treballs.

QUADRE 1

Taxa i quota d'excedent a la indústria catalana, 1960-1977

Anys	Y^C (10 ⁶ ptes)	$P^{(1)}$	Y^k (10 ⁶ ptes)	W (10 ⁶ ptes)	$L^{(2)}$	E (10 ⁶ ptes)	e (10 ³ ptes)	w (10 ³ ptes)	$\eta^{(3)}$	m	q
1960	60.863	87,57	69.502	30.284	693.504	30.579	44,09	43,67	100,22	1,01	0,5
1962	85.657	92,36	92.743	42.780	804.291	42.877	53,27	53,19	115,31	1,00	0,5
1964	114.470	100,00	114.470	57.771	847.212	56.699	66,92	68,19	135,11	0,98	0,4
1967	166.434	109,03	152.650	86.925	897.146	79.509	88,62	96,89	170,15	0,91	0,4
1969	212.254	115,37	183.977	105.597	917.192	106.657	116,29	115,13	200,59	1,01	0,5
1971	255.895	127,97	199.965	142.681	1.015.192	113.214	111,51	140,54	196,97	0,79	0,4
1973	378.518	149,72	252.817	195.376	1.071.140	183.142	170,98	182,40	236,03	0,94	0,4
1975	547.688	204,21	268.198	319.289	1.092.974	228.399	208,97	292,13	245,38	0,72	0,4
1977	797.681	278,90	286.007	512.237	1.071.176	285.444	266,48	478,20	267,00	0,56	0,3

Notes: (1) L'índex de preus general s'ha calculat com a relació entre el VAB global calculat a preus corrents i la suma dels VAB de cada branca calculats a preus constants.

(2) Llocs de treball assalariat.

(3) Aquestes dades no coincideixen amb les presentades a la II part (apartat 2 a) atés que: a) operen amb VAB en lloc de VAN, b) L fa referència a llocs de treball assalariat i no personal assalariat (fins a 1971), c) es prenen les dades de la serie homogènea i no les corresponents a les series anuals no homogeneïtzades.

Font: Elaboració pròpia a partir de BB, (serie homogènea 1955-1975 i 1977), op.cit.

Primer. Primera etapa del desenvolupament (1960-1967)

Els desequilibris econòmics i les mesures proteccionistes mantingudes permanentment pel Govern havien potenciat durant la dècada dels anys cinquantes un procés inflacionista que probablement aplanava el camí a l'aplicació de l'excedent vers activitats no productives(x), fomentava "la concentració financera sense millores tècniques ni ampliació del capital productiu"(xx) i, conseqüentment, conduïa a la frenada del procés d'acumulació. Tanmateix, a començaments de la dècada dels anys seixantes les condicions necessàries per a permetre l'endegament d'un procés d'industrialització es trobaven aplegades a Catalunya. Les mesures de política econòmica decretades pel Govern l'any 1957 ho facilitaven. L'actuació de les autoritats econòmiques es reflectí en un canvi dràstic en les bases del procés d'acumulació característic del període autàrquic (xxx) i suposava el redreçament del contacte de Catalunya amb l'àrea capitalista occidental (xxxx).

-
- (x) E.Oroval, "Capitalismo español de postguerra. Reflexiones entorno al destino del beneficio empresarial y el modelo de gestión bancaria en la postguerra" Transición nº 10-11, juliol-agost 1979.
- (xx) J.Clavera i A.Montserrat, "Burguesía e industria bajo el franquismo" Doblón, juliol 1976.
- (xxx) Increment de la pressió fiscal, selectivitat del crèdit, disminució del dèficit públic, modificacions en la paritat de la pesseta, liberalització del comerç exterior i de les inversions estrangeres, reforma de la normativa de contractació laboral, etc.
- (xxxx) R.Tayà, "Sobre la intervenció estatal i el creixement industrial a Espanya, 1939 a 1966", a Economia crítica : una perspectiva catalana, Ed. 62, 1973.

El capital-diner acumulat i centralitzat durant l'etapa anterior i ampliat ben aviat per la intervenció del capital estranger constituïa la font de finançament bàsica i el principal motor de l'acumulació productiva. La mà d'obra disponible fonamentalment poc qualificada, podia ésser utilitzada pel nou capital productiu que arrencava d'un baix nivell tècnic. L'obertura internacional de l'economia espanyola quant el subministrament d'inputs intermedis i béns d'equipament era una altra condició material indispensable per assolir un procés d'industrialització acompanyat d'innovacions tecnològiques i d'una renovació de les línies de producció dominants. A més a més, cal no perdre de vista les condicions socio-polítiques hegemòniques a Espanya, en reflectir-se directament i indirecta en la determinació de les condicions de treball i les relacions industrials.

La primera constatació que es dedueix de les dades del quadre 2 és l'evolució creixent del VAB industrial entre 1960 i 1967 a preus corrents a un ritme del 15,35%, anual acumulatiu. L'explicació d'aquest creixement la podem trobar en l'augment simultani de la productivitat, de la força de treball assalariada a la indústria i dels preus.

Entre 1960 i 1967 la productivitat del treball augmentà a un ritme del 7,90% anual acumulatiu. Aquest fet constitueix un

QUADRE 2

Variables explicatives de l'excedent. Taxes de creixement, 1960-1977 (Percentatges)

	Períodes			Subperíodes		
	1960-1967	1967-1973	1973-1977	1967-1969	1969-1971	1971-1973
Y^C	15,35	14,17	20,49	12,93	9,80	21,62
w^C	12,19	11,05	27,25	9,01	10,49	13,92
Π	7,90	4,93	3,13	8,58	-0,91	9,47
P	3,25	5,41	16,83	2,87	5,32	8,16
L	3,54	3,21	0,00	1,11	5,21	2,72
e^C	10,56	10,12	11,73	14,55	-2,08	23,83

Font: Elaboracio pròpia a partir de BB, (serie homogènea 1955-1975 i 1977), op. cit.

factor distintiu de la nova industrialització en relació als anys precedents, que pot explicar-se per : a) el creixement sostingut de la producció pel que significà d'increment de l'ocupació dels factors de producció i d'incidència positiva de les economies d'escala; b) un procés de reestructuració sectorial que comportà un avenç de la representació de les branques i empreses que gaudien de nivells de productivitat més elevats; i c) una modificació del volum i de la composició de la inversió que provocà un procés de reconversió industrial explicable bàsicament per la incorporació de nova tecnologia i de tècniques de racionalització del treball. Cal assenyalar, però, que al llarg del període en la majoria de branques industrials (x) l'increment de la productivitat del treball fou acompanyat d'augmentats significatius de nova ocupació. A nivell del conjunt industrial el creixement de la població industrial ocupada durant el període 1960-67 fou d'un 3,54% anual acumulatiu. El creixement simultani de la productivitat i de la població ocupada és el que ens permet qualificar el període de referència com de creixement industrial dominant extensiu.

L'increment de l'ocupació fou acompanyat d'un increment dels salaris. El salari per treballador augmentà a una taxa mitjana del 12,19% anual acumulatiu. Aquesta evolució dels sala-

---

(x) La branca Tèxtil constitueix l'excepció més destacada.

ris reflectia un altre canvi de tendència en relació al període estabilitzador. Per a explicar-ho convé tenir present que l'ampliació del capital industrial i els seus efectes sobre la resta de sectors (bàsicament l'agricultura) imposaren una forta mobilitat inter i intra regional de la força de treball. Si bé la magnitud de les disponibilitats de la força de treball de reserva representava un factor de frè a l'alça dels salaris monetaris la manca de transparència i la defectuosa organització del mercat de treball a Espanya així com també la carència d'una política encaminada a planificar i encarrilar els nous assentaments humans limità els efectes de resistència a la puja salarial derivats de la sobreoferta de força de treball al mercat.

Els increments de la productivitat eren insuficients per a compensar els increments dels costos salarials. Aquest fet ens permet matisar el sentit del procés de reconversió industrial esmentat. Així, podem dir que les limitacions del mateix i la manca d'encert en el procés de generació i d'incorporació de progrés tècnic són les causes que expliquen, des de la perspectiva de les condicions de producció, aquelles insuficiències. El fort creixement industrial d'aquests anys comportà una reconversió "natural" de l'estructura industrial com a conseqüència de la incorporació de noves línies de pro-

ducció, la forta expansió o ampliació d'altres línies de producció més tradicionals que evidenciaven un fort creixement potencial a la fi dels anys cinquantes i la marginació de processos de producció més clàssics. En canvi, aquesta reestructuració nou fou potenciada o encarrilada, tret d'algunes excepcions, per una política industrial que es plantejés com a objectiu prioritari una reconversió en profunditat de les unitats de producció i línies de productes dominants dins l'economia industrial catalana tot prenent com a referència el context internacional. La pràctica inexistència d'un programa d'ajut a la reconversió de les empreses industrials juntament amb l'alt proteccionisme que continuaven gaudint i la forta expansió general del mercat interior i exterior varen fer possible no tan sols que moltes empreses i produccions d'un nivell tècnic i productiu clarament endarrerides sobrevisquessin, sinó que fins i tot durant aquest període -o al menys durant una bona part del mateix- continueïssin creant-se i/o ampliant-se unitats productives insuficientment dotades de capital i tècnica per afrontar la competència exterior i/o interior.

Donat el fort creixement dels costos salarials durant el període, el manteniment o increment de la taxa i de la quota d'excedent podia assolir-se mitjançant un augment de la pro-